

Josef Dávek

Ledacos

Městská knihovna v Praze

ůjčujeme:

knihy / časopisy / noviny / mluvené slovo /
hudbu / filmy / noty / obrazy / mapy

přístupujeme:

wi-fi zdarma / e-knihy / on-line encyklopedie /
e-zdroje o výtvarném umění, hudbě, filmu

ořádáme:

setkání s autory / přednášky / koncerty /
filmová představení / výstavy /
aktivity pro děti a jejich rodiče / čtení

www.mlp.cz

knihovna@mlp.cz

www.facebook.com/knihovna

www.e-knihovna.cz

Ledacos

(fejety)

Josef Čapek

Znění tohoto textu vychází z díla [Ledacos](#) tak, jak bylo vydáno v Praze nakladatelstvím Dauphin v roce 1997. Pro potřeby vydání Městské knihovny v Praze byl text redakčně zpracován.

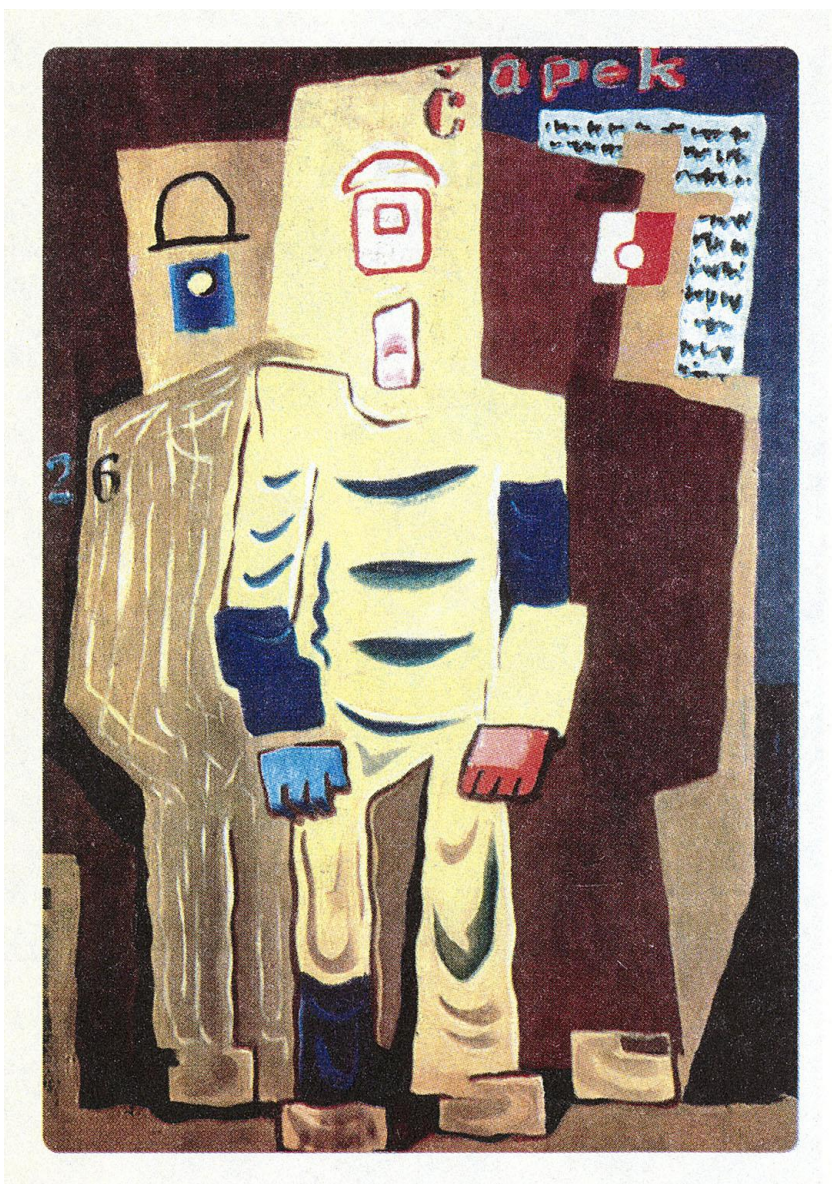
Text díla (Josef Čapek: Ledacos), publikovaného [Městskou knihovnou v Praze](#), není vázán autorskými právy.

Vydání (obálka, upoutávka, citační stránka a grafická úprava), jehož autorem je Městská knihovna v Praze, podléhá licenci [Creative Commons Uved'te autora-
Nevyužívejte dílo komerčně-Zachovejte licenci 3.0 Česko](#).

Verze 1.0 z 19. 1. 2018.

OBSAH

Předmluva	8
Jaro.....	9
Budiž obchod!.....	11
Pokrok a cukroví.....	14
Politická vášnivost	17
Stodola, cirkus a koberec.....	20
Veliký červ	23
O různosti lidské	25
Had na penězích	27
Bylo jich šedesát!	30
Poetický národ.....	33
Něco pro nás	36
Obyčejná	39
Jen suchý hnát.....	41
Aura popularis	44
Když to klouže.....	46
Podzim	49
Neviditelná smrt	52
Radost bez radosti.....	54
En masse.....	57
O trestu smrti	59
Stará věc	62
Nové náboženství – morálka rychlosti	65
Leden	67
Hbitý outek života	69
Divadlo překvapení.....	72
Stará knížka.....	75
V kraji ryb	78
O velmi chmurných verších.....	81

Bud' práci čest!	84
Jeden roztomilý Hans	87
Proud časův	90
Běda nám?	93
O malebnosti	96
Cestou do kopečka	98
Aby to co nejlépe dopadlo	101
Polní pych	104
Zaměstnání boží	107
Ze smíšeného prostředí	111
Požár v Hamrech	114
O laciném hledišti	117
Vymírající pražské němectví	119
Bývali Čechové... bývali, bývali –	122
Ediční poznámka	125
Život a doba spisovatele Josefa Čapka v datech	126
První vydání knih Josefa Čapka	128

Předmluva

Na soudobé karikatuře O. Mrkvičky, publikované v roce 1937 u příležitosti 50. narozenin Josefa Čapka, je oslavenec obdařen dvěma tvářemi a dvěma páry rukou, ve kterých drží na straně jedné paletu a štětec a horlivě maluje, na straně druhé pero a papír a soustředěně píše. Kresba vystihuje píli a nasazení, s jakými Josef Čapek tvořil. Na poli výtvarném po sobě zanechal množství maleb, kreseb, ilustrací, knižních obálek a grafik, jevištní výtvarné návrhy atd. Neúnavná byla i jeho činnost ve světě psaného slova – publicistika pro Lidové noviny, práce z teorie výtvarného umění a v poslední řadě dílo literární, které nyní čtenářům předkládáme.

Připojujeme tak Josefovo dílo k dílu Karlovu, které bylo vybráno ke zpracování do elektronické podoby již v roce 2009 v samých začátcích digitalizace v Městské knihovně v Praze. Tehdy za projekt „Karel Čapek on-line“ získala MKP ocenění v soutěži Knihovna roku v kategorii „významný počín v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb“. Druhé vydání díla Karla Čapka s novým redakčním zpracováním nám umožňuje oba bratry představit společně, tak jak tvořili a v soukromém i veřejném životě k sobě patřili.

Přejeme vám hezké čtení.

Redakce MKP

Jaro

Přichází jaro, pomalu, krokem mírným, pevným, neomýleným, jako každá dobrá věc.

Je mnoho útěšného v bezpečném střídání ročních časů; ustavičně měnivý a někdy únavný je obraz života, a bez neochoty pociťujeme tu pevnou přítomnost zákona.

I kdybych byl vůbec nepozvedl hlavy a nepoodešel od práce, poznal bych hned jaro v hvízdání kosa venku na holé větvi akátu a na libosti kočky, která usedá do zářivého čtverce světla rýsovaného na podlaze sluncem, jež slavně se vznáší nad střechami.

Vždy jsem si velmi přával moci stopovati krok za krokem příchod jara. Rozpuklé ledy a chladné břidlicové skály potící se vodou, hlínu úbočím brázděnou stem žilek, jimiž proudí malé strže dolů do brázdy a do potoka; rozkvétající sněženky, sasanky a petrklíče. Přál bych si sledovati hnědý pupenec, jak se den ode dne rozzelenává a stává se trsem lístků, ale vždy byly tu pak stromy náhle zelené a hned nato úna-va městského léta; jaro mi uniklo, co jsem doma vykonal trochu nějaké naléhavé práce.

Bylo by nutno prožít to venku, dohlídati se toho všeho, kdy se otevírají bledá listnatá poupata, jež včera prodrala se hlínou; kdy zpod suchého listí povyleze první brouček a drobná muška na ozářené kůře topolu drbe se nožičkami, aby pak v jasném ránu vyzkoušela svůj let; jak malí dravci v křoviskách chytají první kořist a v kamení had svléká si kůži a nezbadatelnou cestou ubírá se němý červ.

Zahlédl jsem to širé a přejemné divadlo v knihách přírodopisných; v obecné lidské znalosti a pozornosti je uloženo všechno, co nebylo dáno očím upoutaným na práci mezi stěnami. Tam je uloženo vše od prvního, nesměle a nesmírně houževnatě probouzejícího se klíčku až po plnou symfonii léta a podzimu. Co jsem poznal a toužil viděti, je hodno povzdechu.

Ozářená zed' tam za oknem a holé stromy, pijící dychtivě z vrchovaté mísy světla, vzbouzejí ve mně děsný zmatek a vášně toulají se a bloudí bez hranic. Sdílet šíří velkého dění, utopiti v ní volně všechnu drobnou starost a vázanost. Získati pevnost a jistotu.

Stále jasněji; země blíží se ke slunci; i já blížím se ke slunci, blížím se, skloněn nad papírem, rvoucí se na dlažbě, za dne, za noci, omráčen těžkým a neklidným spánkem.

Má cesta vede jen někdy zářivou kotlinou Vltavy, pyšné řeky, až za vyšehradský most. Řeka třpytí se hedvábná mezi břehy, na nichž drobnými pramenky slévá se mírný život. Na vodě rackové a parníčky, na břehu hrající si děti, pestrý míč, robátka, staří lidé; nakladači písku, trpělivý pár koní, a člunař vysmoluje loďku. Vše zkoupano v přečistém jasu; v azuru vznáší se přeskvělá denní hvězda a pod ní podél řeky svěží van, který sotva zčeří hladinu utkvělou v blahé volnosti.

Městské jaro není méně půvabné a opojné než to tam venku. Totéž slunce, jež tam rozestlalo jasné paprsky z nového snopu čisté a rovné slámy; zářné rovné paprsky, a na konci každého uchytily se dychtivá buňka, seménko, klíček, pupenec, kukla, brouček a malé zvířátko. Tisíc rovných slunečních nitek a na každé z nich se něco zavěsilo: skelný střípek a mžourající batole v kočárku, milenci, člunař vysmolující loďku, bába s cukrovím, racek, staří lidé, poletující pestrý míč, i ten samotář dlouze nazírající v skvoucí obzor a cyklista odjíždějící za bránu. A na každé slunečné nitce něco: letmá radost a buňka utrpení, kukla touhy, hrbáček, souchotinář, vězeň vyzírající za mříží i člověk skloněný nad vezdejší prací; dobré i zlé; pupenec kosatce i bědná slupička malty, odchlipující se, zanikající do zítřka na pusté městské zdi.

Budiž obchod!

Noviny jsou velmi dobré k tomu, aby člověku někdy oznámily a připomenuly věci, na které by jakživ nepomyslel. Zrovna teď bylo nám přáno dočísti se takové překvapující novinky, na níž nás nakonec nejvíce překvapí to, že jsme si něco takové už dávno nepomysleli a neučinili dohad, který vlastně velice ležel nasnadě. Opomenutí je však omluvitelné, neboť spíše a častěji se dovídáme o zvýšené činnosti Vesuvu, častěji nám noviny zvěstují zrození dvojčat nebo čtyřicetiprstého dítěte neb nám připomenou dno mořské a obyvatelstvo Martu než americké obchodníky.

Na Vesuvu je prý pozorovati, že z kráteru výstupu je dneska zase více kouře, a v kteréši zoologické zahradě je prý pohromadě v jedné kleci dikobraz s veverkou a dobře se snášejí; co však dělají američtí obchodníci? Přiznávám se, že jsem myslel na všelijaké věci, ale na americké obchodníky jsem si nevzpomněl, pokud mi je noviny nepřinesly zprávou, která mne tehdy v první chvíli překvapila.

Zpráva povídá toto: „*Americký syndikát pro habsburské statky*. V těchto dnech uzavřel bývalý arcivévoda Bedřich a jeho syn Albert smlouvu s americkým syndikátem, který se ustavil za účelem uplatnění nároků těchto členů habsburského rodu na statky a majetky, zabrané od států, které vznikly na půdě bývalé monarchie. Americký syndikát utvořil se právě za tím účelem, aby podnikl právní krok před soudními instancemi nových států k uplatnění soukromého majetkového práva obou bývalých arcivévodů. Spory budou vedeny se státem československým, polským, jihoslovenským a italským. Konsorcium¹ je složeno z bohatých finančníků a průmyslníků.“

¹ V dřívějších dobách sdružení podnikatelů vedené pod společnou firmou a účtem, avšak bez právní subjektivity. *Pozn. red.*

Ejhle, možno udělati obchod, i utvořil se syndikát. A proč ne? Před lety jsme se dočetli, že se utvořilo v Americe konsorcium, složené z bohatých finančníků a průmyslníků, které financovalo bývalého portugalského Manuela a jeho monarchistické převraty. A pravděpodobně kdyby dnes Albrecht a Albert byli ještě v držení všech svých statků, utvořil by se možná americký syndikát, který by své kapitály investoval za tím účelem, aby ty statky těm arciknížatům vzal. Přírozeně, neboť kde je obrat, tam je možný i výdělek. A není vrcholem pohotovosti vyčíhávati jen, kde se co slibného šustne a vykyne, nýbrž o toto šustnutí a vykynutí také drobet se přičinit. Což není pohotovost konsorcií začasto velkolepá? Je a musí být, neboť vyskytují se začasté velkolepé příležitosti, a vyskytly se již přemnohé, které, žel, ze stanoviska obchodnického nebyly náležitě využity. Tak například ono starověké stěhování národů, které by dnes bylo možno za účasti pořádného konsorcia docela jinak organizovat. Národové by se jistě stěhovali komfortněji a konsorcium by i přes blahodárné výhody, poskytnuté účastníkům velikého stěhování, vydělalo slušné peníze. Nebo kdyby Amerika mohla býti objevena hned za finanční účasti silného moderního amerického konsorcia, jistě by v tom případě byla mnohem dříve a mnohem silněji objevena.

Od silných finančních konsorcií se ničemu nedivím, divím se však, že se tyto syndikáty nechopily některých věcí, jichž bylo by možno se chopiti.

Tak je kupř. z finančního stanoviska vůbec chybou, že vlastně nelze sanovati historii; kolik tu přece bylo padlých království, zkrachovaných monarchů a ztracených mocí, jež by bylo možno sanovati společnostmi se silným akciovým kapitálem? Kolik jen tučných příležitostí prošlo a zůstalo ležet ladem v minulosti! I nezbývá tedy než obrátit všechnu pohotovost k přítomnosti a budoucnosti, neboť je možno vydělat na rubu i na líci, na každém obratu, je možno sázet na každý výsledek, těžit ze živého i shnilého, z věcí podařené i zhroucené, z dobrých i špatných stavů. Potud nebude historie řádně organizována, pokud nebude dirigována konsorcii, pokud nebude vedena jako podnik. Kon-

sorcía bundou dosazovat krále, papeže a knížata a vytvářet historické situace a jich racionální rozuzlení; i náboženská hnutí nerozvinou se tak nadivoko, jak tomu bývalo dříve, nýbrž budou organizována konsorcii, neboť nové náboženství vyvolává ve své potřebě chrámů poprávku po pozemcích a slibný stavební ruch, nehledě k velké potřebě modliteb, obrázků, tiskovin, přihlášek a legitimací a předmětů kultů; financování a organizování většího náboženského hnutí by jistě nebylo špatnou spekulací. Přidržte se ve svých spekulacích vůbec dobrých amerických konsorcií a vyděláte i na osudech lidstva, a potažmo i na osudu vlastním.

A až všechny tyto záležitosti lidstva budou sanovány, financovány a organizovány silnými konsorcii, vytvoří se pak jednou americké konsorcium ze všech nejsilnější, konsorcium složené z bohatých finančníků a průmyslníků se spekulací novou, nejposlednější a velkolepou; syndikát, který se ustaví za tím účelem, aby sanoval všechny chudé. Spekulační vydaří se skvěle, sanace bude provedena. A konsorcium vydělá na tomhle velikém obchodě pěkné peníze.

Pokrok a cukroví

Ono se to řekne, napište esej, potřebujeme to pro zářijové číslo, když je zrovna červenec, horko, že jen se slévá, asi před bouřkou, kdy by se člověk jedině chtěl žbráchat v rybníce a vůbec ne v myšlenkách.

Nadarmo sbíráme své ještě drobet čerstvé poznatky a zkušenosti z posledních časů, co nás udivilo, dopálilo nebo okouzlo, co naplnilo náš cit a našeho ducha měrou dostatečnou, aby z toho mohla vzniknout esej. Nadarmo se pokoušíme soustředit svou duchovní energii k nějakým popuzujícím projevům holobradého nadšení pro věci nové a příští nebo k vousatě moudré skepsi, že s těmi budoucími krásami to jen tak zhola nepůjde. Co je nám tohoto horkého dne po tom, bude-li či nebude v budoucnosti výtvarné umění jen filmováno a fotografováno a umělcovy ruce nebudou již mít nic rukodílného na práci než cpáti si anglickou fajfčíčku nebo míchat si whisky se sodou? Co jest nám v tomto horkém okamžiku po tom, jak špatná a bezvýsledná je budoucnost uměleckého průmyslu, batiku a ornamentu? Atd.? Raději kdyby v této chvíli drobet zapršelo. Kéž jiní píšou a čtou eseje, ale nechť já nemusím, neboť, jak už patrně, nevím, o čem bych psal! Desky hodnot jsou vedrem šedivé a vyprahlé a sálá z nich takový suchý žár, že všechno od nich utíká a uchyluje se do stínu.

* * *

V těchto dobách, kdy vše (ať to jsou události politické, sociální nebo kulturní) se přijímá s pozoruhodnou netečností, vzešel nám jen jediný poznatek, který vlastně nestojí vůbec za úvahu. Tím zvláštnější však je, že o faktu tak pohodlném a samozřejmém, že ani za úvahu nestojí, se dosud nikdo veřejně nezmínil.

Míním totiž zvýšený konzum všelikého cukroví. Je nápadné, ve srovnání s našimi mladými léty (která, bohudík, jsou ještě dosti nedávna), jak mnoho se dnes vyrábí nejrůznějších cukrovinek, které se také

všechny spotřebují. Co je tu všelijakých vynálezů a nových nuancí, lákavě pestrých obalů a skvělých staniolů, těch různých fazón, forem a jmen! Tytam jsou dřevní a primitivní doby našeho mládí, kdy lidstvo se v tomto oboru nedopracovalo dál než k několika málo poutovým sortám, na nichž nikdo neměl obliby krom děvčat a dětí, co dnes spatřujeme i mladíky velmi podnikavého vzezření chroustati oříškovou čokoládu nebo vypíjeti náplň všelikých eskym a kofil, a nikdo si z toho nic nedělá. Nikdo neodsuzuje tyto jinochy, začasto už tak dozrálé, že mají dobu pojídání komisárku za sebou, nikdo jim místo toho cukroví nepřeje raději flintu do ruky, ba naopak, tato podívaná nevzbuzuje dnes odsuzující rozhořčení, nýbrž vyvolává chuť, i odvrátí se pozorovatel od tohoto pohledu pouze proto, aby se poohlédl, kde by, nemoha odolati, si to koupil taky.

A to nemluvíme ani o slečinkách a dětech. Jistě nikdy se nepojedlo tolik industriální cukrářské invence jako v těchto časech. Mnoha akcionářům továren na cukrovinky vede se dobře z toho, co na takových sladkostech pojedí jen dnešní milenci, kteří se bez něžných tabulek hrozinkové nebo mandlové čokolády zdají už téměř nemyslitelnými. A nemluvíme zde ani o tom, co se takového cukroví sní jen tak nahodile a mimochodem, ani o tom, co se ho sní ze zvědavosti okusiti něco, co se tu objevilo, tučně hlásáno na plakátech a inzertech, pod novým jménem. Podnikavý pokrok doby přináší nám téměř každý týden nějakou novou specialitu, novou úpravu a kombinaci, novou příchuť a rozkoš, nové nejlepší, čím by se vyšlo vstříc široké potřebě po sladkostech. Je to v pravém slova smyslu to, čemu se obyčejně jen obrazně a poeticky říká rozkvět určitého oboru výroby a spotřeby. Ve všech barvách a trpytech kvete tedy všude kolem nás moderní cukroví.

Jak to přijde? řekneme si, abychom se také zeptali po příčinách tohoto zvýšeného požitku čokolád a nadívaných bonbonů. Nebudeme ani osočovati mladá pokolení z mlsnosti, jaké starší časy neznaly, ani nebudeme rozebírat ekonomické (či neekonomické) příčiny tohoto zjevu, ani uvažovati o zvláštních výživných hodnotách čokolády kombinované praženými oříšky nebo citronovou kůrou, ani o vitamínech. Jestli

zvýšený konzum čokoládových sladkostí byl do života vyvolán různými příčinami, tu jistě nejméně podstatnými nejsou mezi nimi dvě velmi význačné složky moderního života, totiž biograf a sportovní zápasy. Tyto dvě instituce náramně přispěly k požívání sladkostí, k onomu tak zvýšenému a zostřenému konzumu, který se stává pozoruhodností tohoto moderního života. Nepochybně se to lépe kouká, když divák ke všemu zrakovému požitku má ještě v hubě kus čokolády. A tudíž po pravdě řečeno: byla to jen dobrá jakost tuzemských výrobků tohoto oboru, že u nás nezískala půdy žvýkácí guma, která jinak by byla silně opanovala hřiště a biografy.

Nuže tedy, byl to biograf a sportovní podívané, co mělo podstatný vliv na zvýšení sladkého konzumu. Moderní vymoženost podává si zde ruku s druhou moderní vymožeností. A co je na tom ještě zajímavé a významné, to je, že tu ztrácí – na co bychom při chroustání čokolády nejméně vzpomněli – jistý primát církev. Neboť byla to v starších překonaných dobách ona, jež poutěmi přispívala ke zvýšenému konzumu sladkých věcí. Primát přechází do rukou profánních. Dnes to jsou kina, hřiště a stadiony, a ještě k tomu každý den, což je co říci. Není divu, že se toho schroupá a pojí jako nikdy dříve a že i na tomhle poli je církev moderní civilizací děsně a neodvolatelně poražena.

Politická vášnivost

Bývaly časy (jak to známe z někdejších líčení), že filistr se v bázni boží večer uložil do své postýlky, pěkně se vyspal a ráno se k svému blahému překvapení dozvěděl, že zatímco libě dadal, strhla se ve vedlejší ulici velkolepá rvačka. Potěšil se zajímavou novinkou a byl rád, že se něco stalo a dělo a že ve všem pohodlí neměl s tím co dělat.

Ano, věci se dějí a svět se posunuje o kousek dál, co my s tím třeba nemáme co činit. Někdo obírá uzené kolínko, a zatím v Portugalsku pověsili nějací povstalci starého generála. Někdo pokuřuje na zápraží z dýmky a v té chvíli objevil třeba učený Japonec sérum proti vzteklině. Jiný pročítá bílé nebo rudé noviny až do těch zpráv z kraje a inzerátů, a zatím je klerikalismus na postupu nebo Marťané zasílají nám nezpozorovatelný signál.

Bůh ví, že za to nemůžeme, když se něco nekalého strhne, zatímco jsme zaměstnání jinými užitečnými nebo neužitečnými věcmi. Vás zrovna bolí hlava a vzdycháte, a jinde se možná lidé fackují kvůli politickým názorům. Nebyl jste v té chvíli na té ani na protivné straně a váš straník dostal více facek, ale zato byl silnější v nadávání. Běželo o velké věci, a vy jste přitom nebyl, ba co víc, vaše strana zde utrpěla a byla ohrožena. Nebo čtete knihu o Kolumbovi či o pravěkém osídlení Čech, ohřívaje si nohy v bačkorách, a zatím někde někdo strašlivě řeční, dokazuje, že to takto dále nepůjde a doporučuje svým posluchačům občanskou válku. Hle, snad se jeho výmluvnosti podařilo, a od té chvíle, dejme tomu, jsme znamenitým ozdravujícím účinkům občanské války blíž. Ulice jsou oživeny občanskou válkou, všechno protivící se a protivné je postříleno, rozsekáno a pověšeno a souzeno revolučními tribunály a svět je nově a patřičně uspořádán. Co jste, čta si knížku o Kolumbovi, učinil pro tuto revoluci, odplatu a nový řád? Nic, zhola nic! – Ale ostatně, však občanská válka tu není, možná že vinou netečnosti

vaší a vám podobných, kteří jste četli knížky nebo dodělávali resty a do oné schůze se nedostavili.

A tak tedy zkrátka člověk, který je zaměstnán jinak a jinde, než kde se strhují věci, stává se filistrem, špiesbürgrem, hlavně v politice a snahách o ten správný pořádek. A je takových lidí mnoho. Mají co dělat, aby byli živi, a upřímně by si přáli, aby za tímto účelem byl svět opravdu v lepším pořádku. Aby neskřípal a neváznul, tísněn špatnými poměry a nedostatečnými zařízeními. Aby nic nebylo v křivdě a vše konalo svou povinnost. Neboť život není snadný; vskutku nějak vázne ve všech věcech, o nichž jednají parlamenty a komitáty, poslanci, reformátoři, interpelace, protesty a schůze. Tam tedy vždy cosi vázne, a téměř každý jednotlivec nějak ve svém životním plahočení a v potřebě lepšího o některou z těch váznoucích věcí klopýtá. Ledacos by mělo být lacinější a praktičtější, aby nám život lépe a snáze probíhal.

I jest tedy třeba napínati dosti své síly a životní schopnosti, aby to drobet šlo. Člověk se musí svým věcem a povinností pořádně věnovat, musí na ně dost myslet a musí konečně i nějak podle svých úkolů upravit si svůj vztah ke světu. Ten vztah, to jsou, pravda, hlavně přání či požadavky; ale nejsou přece všechna přání pustě egoistická a praktická, nýbrž jsou i mnohá morální. Není snad tak příliš mnoho takových neřádů, kteří si pro svůj prospěch přejí, aby svět byl v nepořádku, nepoctivý, špatný a křivý. A předpokládáme, že každý rozumný člověk klade tyto jisté praktické i morální požadavky na všecken běh tohoto světa, žádaje snahu po jejich splňování na sobě i na všech rozumných lidech ostatních. Je to řada úloh prostých a samozřejmých, jejichž smyslem je obecné usnadnění života pro všechny bez rozdílu, jako prospěšná je dobrá silnice pro každého, ať je to pěšáček nebo vyšší bytost v automobilu, jako je zdravá voda ve všech vodovodech, obecná zdvořilost nebo dobré lepidlo na poštovních známkách, věci vyšší i nižší a tak dále až donekonečna.

Tedy denní snaha o to, 1. aby se udrželo to nutné, co tu je, 2. aby se to zlepšilo.

A tak člověk, nedobrovolný politický filistr, vstává ráno do tohoto mravně praktického života, vstává k obecným závazkům a úlohám,

z nichž něco na sobě nese a v nichž něčím je povinen. Má je před sebou a je si toho i drobet vědom. A tu nahlédne u kávy do novin a s jistým podivem se shledá s úplně jiným stavem světa, než v jakém mu je součiniti. Stojí tam třeba, že republiku je třeba rozházeti, a týž německý poslanec, který toto řekl, praví ještě, že velká část občanů tohoto státu na nic jiného nemyslí. Nebo komunistický poslanec vykřikuje, že naše policie zabíjí bezbranné nezaměstnance a že četníci utloukají Slováky kolbami svých pušek, a dále, že hrozí naprostý krach tohoto světa, v němž vládne jediné lež, násilí a nepoctivost, a že stojíme-li za něco, máme se právě na tento krach těšiti. Luďák ujišťuje, že Čvachoslováci jsou největší padouši a nepřátelé Slovenska, které se musí mocí osvobodit, atd., neboť všelijakých takových tlustých řečí je možno se dočíst skoro denně. Všechny vyznívají tak pěkně, že by člověk, který by se tomu poddal, měl vlastně buď utéci z této bídne končiny někam na Měsíc, nebo jít někoho zuřivě zabít a vyhánět, ale rozhodně by nemohl řádně a poctivě pracovat.

Ovšem, ono se z takových řečí nestřílí. Je to jen ta vášnivá, na efekt vypočítaná stránka politiky a tribunství. Ale pravda je, že lidé, kteří jsou tak vášnivými řečníky zastupování, mají přece jen konkrétnější a vážnější věci na práci než jejich zástupcové, byť by to bylo sázení stromů, šterkování cest nebo šití bot, a že se tedy v tomto s nimi do značné míry rozcházejí. Jistě tento náš parlament nepodává správný obraz o životě a práci člověka, a rozhodně není obrazem mravní přísnosti, nýbrž mnohem častěji politické vášně, která je vážné podstatě života velmi vzdálena. Čteme-li třeba řeči pronesené kolem státních rozpočtů, tu se jistě dočteme tuze mnoho politiky, ale hodně málo hospodářství. Poslanci mnohem spíše zastupují vášně svého voličstva než jeho obecně lidské potřeby a zájmy a také svými velikými slovy tyto vášně vzněcují a budí.

Mnozí snad jsou těmi svými vášnivými a trapnými výstupy svým voličům povinni; i voliči spíše hledávají v politice vášeň než život. Ale po delším čase bude snad i těm nejvášnivějším té vášně trochu mnoho a uzdá se jim zbytečnou. Bude to tak ještě dlouho trvat?

Stodola, cirkus a koberec

Stodola, cirkus a koberec! Koberec, cirkus a stodola – cirkus, stodola a koberec – vypadá to, jako by to nějak nepatřilo dohromady, ať se to promíchá, jak chce. Jako by z toho nekoukal zhola žádný smysl. Ale kouká, kouká, ať se to přesype a smíchá jakkoliv. Má to smysl, protože je to přirovnání.

Smyslem a výhodou přirovnání je, že přirovnáním se postaví věci do nové perspektivy, do nového světla a plastiky, kde se věci složitě a veliké dají lépe přehlédnouti. Tak třeba ono známé římské přirovnání lidské společnosti k lidskému tělu, v němž odpírá pracovati, nemýlím-li se, žaludek (ačkoliv spíše by odpovídalo pravdě, kdyby to byly ruce). Z tohoto důvodu, že v přirovnání velké věci dají se srovnati do malých srozumitelných obrazů, mluvívá bible ráda v parabolách.

Nebo také smyslem a výhodou přirovnání je, že přirovnáním může se z věci udělati věc jiná, z níž se lépe a pohodlněji vyvozuje, dokazuje a souká, co z věci chceme mít dokázáno a vysoukáno. Tak můžete, dejme tomu, třeba manželství přirovnati k přístavu nebo ke zvěřinci, k studni nebo nerovnému spřežení, nebo třeba k mýdlu či těsným kalhotám, dle toho, co je vám právě libo a třeba o manželství dokázati.

Přirovnání, parabola, hyperbola, obraz, to jsou tedy nejlepší prostředky řečnické. Čteme-li politické listy, úvodníky, útoky, řeči ze schůzí a z parlamentu, tu vidíme, jaká veliká je spotřeba přirovnání a obrazů v těch oborech činnosti lidské, kde vládne potřeba něco hájiti, jiné odmítati, něco dokazovati a jiné podvracet, zkrátka kde je třeba věci a záležitosti předvésti vždy v tom, jak říkáme, pravém světle. Ze všech politických stran a žurnálů největší spotřebu obrazů, přirovnání, parabol a hyperbol vykazují především strana klerikální a komunistická; u ostatních přesvědčení je spotřeba menší, u realistů a stran živ-

nostenských dosti nepatrná. Spotřeba se ovšem zvětšuje různě dle událostí politických a hospodářských a zkrátka vůbec, když o něco jde.

Bůhví, a stálo by to věru za zaznamenání, k čemu ke všemu byla již přirovnána republika. I tady by měli, myslím, rekord ve vynalézavosti klerikálové a komunit té. Nemyslete však, že přirovnání klerikální jsou jenom biblická; ba ne, jsou hutná, silná, bujná, hyperbolická a jevívá se v nich obzvláštní jarost klerikálního stavu. Jeto stav bojovný: již u starého Rabelaise buší statný páter do nepřátel křížem, kterým jim páře střeva, propichuje zadky a poltí podlé mozkovice. I my však máme pátery udatné a útočné, bujaré bojovníky, kteří krucifixem řežou do nepřátel s takovou mocností, že z Krista Pána cucky lítají. Nejbojovnější chasa u nás, to jsou páteři slovenští; majíť v sobě přece tu tzv. zachovalou, jiskrnou a ohnivou slovenskou krev.

Takovými jeví se především bujní šohaji Hlinka a Juriga, zdatní nejen v boji, nýbrž i v přirovnáních. Tak tuhle vyrobil Juriga krásná přirovnání, jež k širšímu dobru a poučení přednesl na sjezdu Spolku sv. Vojtěcha v Prešově. Děť tam pěkně a výstižně, že nemilované Čechy a „nás“, dobré Slováky, musíme si představit jako sousedy v jedné stodole. My, Slováci, se s nemilými a nepříjemnými Čechy bijeme, ale je to bitva jako v krčmě: je třeba dávatí pozor, abychom přitom nepobořili stěnu slovenské autonomie, aby nám střecha nepadla na hlavu. Nebo ta bitka je jako v cirkuse, kde pod zápasníky dávají koberce. Koberec je československý stát a kdo z něho spadne, ten prohraje.

No, tak tady máte tedy tu stodolu, cirkus a koberec a krčmu k tomu.

Co na tomto přirovnání českého jino a cizozemce nejvíce udiví, to není jen krása a pronikavá výstižnost těchto přirovnání, nýbrž ta jará, jaksí až samoučelná bojovnost té slovenské krve. Jsme ve stodole a bujarý Slovák bije se tu s Čechem, div střecha nepadne na hlavu. Ale, a tady Jurigovo přirovnání už nevystihuje dost povahu věci, ono tomu Čechovi nechce se tak tuze rvát. Nestojí o rvačku, on by rád vyspravil tu střechu, aby držela, a rád by udělal v té stodole pořádek a rád by v ní složil všechno potřebné nářadí a zrno, které do pořádné stodoly patří. Ale jarý soused do něj paří krucifixem; chce se rvát. Bujarý Juriga má

před sebou republiku, ale vidí místo ní cirkusový koberec a musí se křížkovat. Nevadí, že ten druhý má starosti rozumnější: chtěj nechtěj, Čehúne, musíš se rvát a ještě k tomu dávat pozor, aby ten jarý šuhaj, který se tak rád bije, nepobořil naší střechu nad hlavou.

Veliký červ

Skalní příbytky v různých dílech světa, jeskyně ve Sloupu, cikánské díry ve skalách u Sevilly, skalní chrámy indické, obydlí Indiánů Pueblos; všechno ukazuje na zvláštní soužití člověka s kamenem a jak je člověk podoběn červu. Červu, který vyvrtává si své dírky a chodbičky, v nichž přebývá a do nichž převádí svůj život, jako elektřina proudí dráty a voda trubicemi. Jako o červech se bájí, že vznikli z prachu či ze sýra, tak člověk utvořen byl ze země a vyvrtává do ní své živobyті od začátku až na konec. Aby se ochránil, zavrtává se do kamene, v němž kutí všechno své, zajišťuje se, jí a hromadí v dírkách a chodbičkách příbytků a měst, jež si vystavěl ze země, z níž se zrodil.

Touto potřebou bytovat v chodbičkách a dírkách velmi se člověk podobá červu, s nímž ostatně často je mu sdílet se o svůj chléb a sýr k němu, o maso i o svůj oděv, ba i o své tělo. Od člověka liší se červ podstatněji tím, že červ stavívá nejráději v hotovém a že hmota, do níž zavrtává všechen svůj čin, je mu nejen domovem, nýbrž zároveň i potravou. Člověk vyznačuje se smyslem konstruktivnějším, vytvářeje si děravou hmotu svého hemžení uměle, stavě si svá veliká města tam, kde jich dříve na holých březích řek, na kopcích a ostrozích nebylo.

Člověkovy příbytky, ulice, veliká města, která svou kamennou masou rovnají se nejskalnatějším krajinám země. Jeho život kdysi počínal ve skalních děrách a bude pravděpodobně končiti v rozlehlých umělých skaliskách budoucích metropolí. Mohlo by se říci, že člověk celým svým bytím již od svých počátků je zaklet v kameni.

V kamení a hlíně se rodí a umírá, v kamení a hlíně je jeho kolébka a hrob. A mezi tím celý život trávený v kobkách, chodbičkách a ulicích města. Jestliže primitivní skalní příbytky svými drobnými otvory, vyvrtanými do nitra kamene, tolik připomínají sídlo červů prolézajících dřevem či sýrem, jsou veliká města ještě mocnějším obrazem vpravdě červího bytí hromadícího se v nesčetných skulinách, proudícího ne-

sčetenými chodbičkami a rozlévajícího se mnohotnými záškuby. Je pravda, všechno stavebnictví jest kladením a přidáváním hmoty, ale přesto je zcela dobře možno viděti veliké město s rozlehlými činžovními bloky, řadami domů a mocnými továrnami jako kamenný celek, do něhož vryty byly komunikace, dlouhé a křivolaké ulice se všemi křižovatkami, do něhož vyvrtány nesčetné kobky a chodbičky bytů. Červí labyrint průchodů, otvorů a cest, skulin, jeskyň a klenbiček, v nichž hemží se množství. Chodbičky ochrany a výpadu, útulky a úkryty skladiště kořistní, hustá síta, jimiž se cedíme, dírky, jimiž povystrkujeme naše temné hlavičky, komfortnější klenby tučných, i slepé skulinky, v nichž pochcípávají a scvrkají se ti slabší nepovedení. Masa kamene a hlíny, prokutaná a prorývá tisícovým červím úsilím, veliká děravá hmota, v níž děje se život dobrý i zlý.

Člověčenství bytující a činné, zakleté v kamení, s nímž bylo spřízněno již od svého prvního rána. Při první práci člověkově byl mu, dříve než všechen kov, jedině kámen pomocný. Ostrý i oblý kámen pomáhal mu při prvním robení a v boji o život; v kamení se člověk skrýval, v kameni rostlo jeho plemeno. A kámen, který v sobě tají také jiskru a oheň, dal člověku, sám nejtvrdší a nejchladnější ze všeho stvořeného, všechno teplo krbu, ochranu a službu pomocnou. A člověk, červ kamene, vytvořil si z kamene podoby svých bohů.

Jsou si blízcí: červ, kámen i bůh.

O různosti lidské

Pán Bůh prozíravě rozdělil lidstvo na stavy a třídy, aby byly rozdíly a aby si lidé navzájem přes tyto rozdíly pomáhali.

Každý stav má vedle svých ušlechtilých předností také své riziko. Kovář se umouní, jezdec může spadnout z koně, mlékařovi se utrhne ruka, až přelege vody, řezník zabije scíplou krávu, kuchařce se to připálí, duchovní umrtví úplně své tělo, pan poslanec vypadne z automobilu atd., atd. až donekonečna, neboť stavů je mnoho a riziku nikdy konec.

Tuhle jsem přečetl všechny čtyři svazky *Tisíce a jedné noci*, a bylo napodiv, jak často tu vystupuje v nejrůznějších dobrodružstvích stav kupecký. Vylíčeny tu nejen všechny výhody kupeckého stavu (jako je velická zámožnost kupců a obzvláštní krása kupeckých synů, kteří se žení s vílami i s princeznami), nýbrž i nevýhody tohoto znamenitého stavu, jako třeba jsou časté bouře na moři, při nichž ztroskotá všechen náklad drahých látek plavených na trh, nebo zase drahocenných kamenů, které si kupec odměnou za své zpeněžené drahé látky odváží v jarém uspokojení domů; nebo také je začasto kupec obrán loupežníky tak dohola, že už nemá co prodávati. To tedy jsou rizika stavu obchodnického, který ovšem, jak již nahoře bylo poukázáno, má své stránky potěšlivé a své přednosti, jimiž kupec bývá za svá nebezpečí a strasti náležitě odměněn.

Ale v *Tisíci a jedné noci* ovšem nestojí tohle, že za sedm neděl vyskytlo se jenom u nás 10 721 případů lichvy. Ale je tomu skutečně tak a z uvedeného vysokého počtu případů je zřejmo, že lichva je náramným rizikem stavu kupeckého a že kupci je asi velmi těžko od tohoto nebezpečí se ochrániti. O stavu havířském se tvrdívá, že je to povolání velmi nebezpečné, ale četli jste kdy, že by za pouhých sedm neděl stala se nehoda 10 721 havíři? Z toho je tedy viděti, že obchodnictví je povolání obětavé a že kdo se k tomu dá, musí býti myslí statečné a ducha

pevného, který neochvějně kráčí za svým cílem nelekaje se úrazů a překážek.

Jak zdatný je tento stav, o tom svědčí ta skutečnost, že i přes všechna takováto nebezpečí kupec svého povolání neopouští, zůstává mu věren a neochvějně k němu se vrací, byť i byl někdy nepřízní osudu s neblahými okolnostmi donucen na čas své činnosti zanechat. Historie zaznamenává jen jediný ověřený případ dezerce, kdy zrádce opovrhnuv stavem kupeckým věnoval se povolání naprosto onačejšímu a tak nepraktickému, že byl od celého okolí považován za blázna.

Byl to sv. František z Assisi. Hle, co o něm praví kronikář sv. Bonaventura: „Když nějakou znalost písma si byl osvojil, na zříštné řemeslo kupecké oddán, po nevázanosti těla nesešel, ani mezi hrabivými kupci nedoufal v peníze a poklady. Bylť v srdce mladého Františka božsky vštípena jakási štedrá útrpnost k chudým.“ – Není divu, že tento nedokonalý kupec brzo došel tak daleko, že spáchal malverzací s otcovým zbožím, a to ve městě Folignu, kde prodal otcova sukna s koněm, na němž je odvezl, a zpronevěřené peníze pak promrhal, nabídnuv je knězi chatrného kostela k opravě chrámu. Otec ovšem „nejprve slovy, potom důtkami ho tepal a nakonec v okovy vbil“. Pohříchu nadarmo; hoch už k žádnému řemeslu nebyl a nakonec se stal svatým, což mu nevyšlo ani na slušné šaty. Chodil až do konce života polonahý, začasto neměl do čeho kousnouti, byl postižen mnoha neduhy a zdá se, že nepožíval valné úcty, neboť se mu lidé posmívali, a nakonec umřel na slámě. To měl z toho, že opovrhnul stavem kupeckým a dal se na svatost.

Had na penězích

Je známo, že velikým bohatcům působívá jejich jmění často veliké rozpaky. Jsou proto předmětem obecné účasti i soucitu, neboť mají to těžké na obě strany. Vyžaduje to jistého důmyslu i námahy v obou případech: jak takové veliké jmění rozházet nebo jak je uchovat, to jsou otázky a úlohy, k jejichž uspokojivému vyřešení je vždy zapotřebí značné vynalézavosti, fantazie, uvážlivosti i všelikých jiných mohutností ducha.

Zvláště pokud se týká ochrany a bezpečného uschování statků, musí býti toto úsilí úměrno úkladům a útokům, jejichž cílem jsou poklady a zlato. Ujišťuje se, že žádná pokladna, byť by byla sebepatentnější, neodolá koneckonců chytrosti a šikovnosti odborných lupičů, kteří dovedou čeliti nejen ocelové tvrdosti a nedobytnosti pokladen, nýbrž i střelným, elektrickým, fotografickým i signálovým vymoženostem, které bývají kolem nastraženy.

Osudy nedobytných pokladen jsou proto předmětem živého zájmu publika. Ti, kdož zlatých statků a pokladen nemají, s laickou účastí, s údivem a rozechvěním sledují v novinách bulletiny a zprávy, vypovídající o vítězství a porážkách, které jsou bojovány mezi majiteli nedobytných pokladen a ofenzivním vojskem lupičů; je to čtení neméně laické a vzrušující, jako bylo pro civily v úzadí sledování zpráv z válečného bojiště. Mnoho dobytých pevností svědčí tu o úporné snaze lupičských útočníků, a vynalézavá strategie, vyvinovaná na obou stranách, vyvolává uctivý obdiv a zbožnou hrůzu u všech, kdož této válce zpozvzdálí a odspoda přihlížejí.

Nelze nám tedy než s nejvyšším napětím přijmouti poslední zprávu, kterou hlásí noviny z Anglie. Vynalézavost majitelů ohrožených nedobytných pokladen vymyslela tu na lupiče obzvláštní trik, který nepřipravenému útočníkovi opravdu je schopen způsobiti nečekanou porážku. Majitelé pokladů, ukrytých v nedobytných pokladnách, měli prý

tam totiž nápad uzavřít k svému ohroženému zlatu také řádně velikého hada, hroznýše aspoň tři metry dlouhého. A ten had tu na pokladech pokojně tráví a spí, pokud není ze svého klidu vyrušen neprozřetelným lupičem, jenž sis otevřením pokladny zbytečně dal všechnu těžkou odbornou práci, aby pak nakonec hanebně utekl. Hroznýš, svinutý na zlatě, se vztyčí a zasyčí rozevíraje tlamu, z níž, je-li dobře krmen, to notabene ošklivě zapáchá; hroživě souká se z útrob pokladny ven, ozařován kouzelně mihotavými záblesky zlata a démantů, jejichž strážcem byl učiněn. Staré báje tu netušeně oživují, na pokladech utajených, těžko dostupných svinut je had. Náklad za hroznýše není veliký a je prý třeba jen ho krmit a nadělati mu do pokladny několik dírek, aby mu tam šel vzduch.

Nelze se tu ovšem ubránit laickému dohadu, že kupci dosti brzo případnou na to, pustit těmi dírkami na strážného hada nějaký vražedný plyn. Ale ať už je tomu jakkoliv, je odedávna jaksí zřejmo, že veliké zlato a had náležejí k sobě; na hromadách zlata a drahokamů obyčejně ležival had, vyhřívající se na jejich lesku, jenž je leskem majitelovým a jímž je oslněn chtíč žádostivců.

Moderní prostředí se tímto bájným živlem znamenitě obohacuje. Oživuje zase stará pohádka a báj a vynořují se krásné náměty ke spoustě příběhů, které mohou s utajeným dechem být i čteny dětmi i dospělými za dlouhých nedělí a zimních večerů na přástkách, kde staří vypravují o věcech dávných: o láci, i o přítomných: o drahotě.

Tak volá tu po plastickém a nervy vzrušujícím vylíčení příběh o záhadném lupiči, který vypáčí způsobem geniálně odborným pokladnu bankéře Z., aby tu před hromadami zlata našel bídnou smrt v objetí hada; ráno přijde nic netušící bankéř a spatřiv mrtvolu lupičovu, zděšeně vykřikne a ve vrcholném úděsu zakrývá si oči: lupičem byl jeho nemanželský syn, mladý učenec, botanik, umělec nebo astronom, jenž zdál se slibovati zcela jinou kariéru. – Nebo naopak, hezký příběh, napsaný povoláním perem, kde brány pokladu otevírají se zcela ochotně před skutečným princem nebo aspoň hrabětem, co strašlivý plaz krotce tulí se k nohám bankéře, dobrotivého kouzelníka, dojatě přihlížejícího

k této zcela pohádkové scéně, neboť je potěšen myšlenkou, že touto cestou stává se tchánem rytíře nad jiné krásného a statečného. – Nebo se tu i naskytá příběh povahy morální, o lakomém lichváři, který dává střežiti svůj poklad hadem, aby pak u svých hromad zlata sám bídne zahynul, neboť ve své lakotě nedal rozlícenému hroznýši dva měsíce nažrat. – Ba je možná i poučná bajka o hadu, který byv vyplísněn pádem, že znečistil svazky bankovek svými výkaly, uražen věnuje svou přízeň lupičovi a stává se jeho pomocníkem; pomáhá mu vyprazdňovat pokladnu a prchá oknem zároveň s ním, zanechávaje v prázdné pokladně pouze svůj bezcenný trus. Okradený bankéř ovšem okamžitě zešílí. V zanechaném hadím trusu domnívá se viděti hromady nejkrásnějšího zlata a sebe začne považovati za hada; plazí a zavíjí se do dutin pokladny, aby tohoto pokladu střehl. Vejde rodina, a jaký hrůzný pohled: z pokladny na ně lítě syčí manžel, dříve tak elegantní a světácký, otec nad jiné benevolentní a shovívavý!

Nebo také – ale raději už ne! Jak bychom k tomu přišli, aby se nám, kdož pokladen nemáme, zdály šeredné sny o hadech?

Bylo jich šedesát!

Věrohodné prameny dotvrzují, že již staří Germáni rádi pobývali v lesích. Toto praví se též o poustevnících, kteří uchýlovali se buď na poušť, nebo když nebylo pouště při ruce, zdržovali se v hlubokých lesích, oddávali se tu svým rozjímáním a pojídali lesní plody a kořínky.

Taktéž i letní hosté, turisté a skauti vyhledávají krajiny lesnaté, podobní takto poněkud drsným starým Germánům i svatým poustevníkům. Letní sídliště jsou však od tohoto stěhování národa zakládána i na vodách nebo nejraději v krajinách bohatých vodami i hvozdy. Stává se však také, že tito letňáci usazují se v krajinách, kde třeba není hvozdu a vod, ale kde jsou spalničky, tyfus, zmijs a vzteklna. V takovýchto krajinách se však dlouho nezdržují a opouštějí je se všemi svými statky, ženami, dětmi i čeledí v překotném spěchu, aby se ukryli v hvozdech i vodách bezpečnějších.

Ve vlastech československých máme hojnost lesů, počínajíc pralesy až k takzvaným „městským lesíkům“. Městské lesíky vyznačují se některými obzvláštními vlastnostmi. Tak například jsou neobyčejně suché a je v nich mnohem větší žár než ve městě. Uchýlíme-li se do jejich hlubokého stínu, tu shledáme, že v nich neroste tráva ani jiné byliny a že v nich není naprosto žádné škodné ani jiné dravé zvíře. Zde, buďte ubezpečeni, nebudou vaše děti nikdy roztrhány lítými šelmami, vlky a medvědy; jeť takový lesík oživen jen zrzavými mravenci a hlaholí zpěvem přeletných much. Vedle toho zdá se pak, že město zvolilo si tento městský lesík za městský záchodek, jehož se ve vnitřním městě nedostává, ačkoliv v jeho staroslavných zdech panuje jinak velmi čilý kulturní ruch, osvěta, průmysl i probudilost. Jakkoliv tedy může tento lesík býti značně od města vzdálen (téměř tak daleko jako nádraží), přece zdá se, že veškerí obyvatelé města (a jeho širšího venkovského okolí) uchylují se sem ve svých těžkých potřebách, v případech bolestných a velmi naléhavých, v letních dobách, jež přemírou hrušek a ne-

zralého ovoce, okurek špatných piv veliký nárok činí na lidskou útrobu. Zde tedy, v tomto žárném lesíku, čtenáři staň, stíraje si pot; tento lesík bývá na malém vršíčku, z něhož je vděčný pohled na brambořiště, za nímž malebně kynou věže města. Zde tedy staň, stíraje siz čela pot; zda pod suchým větrovím neslyšíš ještě šuměti vzdechy a přísahy večerních milenců, jejich hádky a rozchody, kdy ona mu svěřila, že nosí pod srdcem plod jejich krátké lásky, a on přemítá, jaký konec tomu všemu udělat?

Ale jděte mi pryč s takovými lesy! Chci krásný lesík se vším všudy, kde nikdo jiný nechodí, ale nesmí to ovšem býti onen rovněž hojně se vyskytující les, do kterého:

„Vstup je zakázán!“

Je u Jindřichova Hradce krásný jeden lesík, u jehož vchodu kvete veliká tabule, na které velmi zdvořile vymalována jest umrlčí hlava na dvou zkřížených hnátech a nápis: „Vstup zapovězen.“ Nuže, v tomto lesíku naprosto nepěstuje hraběcí vrchnost kostlivce, aby na podzim za účasti sličných komtes, diplomatů a štíhlých chrtů, za zvuků loveckých fanfár a halali uspořádala na smrtáky a kostlivce skvělou loveckou štvanici. Ba ne, pěstují tam jen bažanty. – Já však doporučuji vám jen krásný les, do kterého se smí, les borovičný, les mechový a vřesový, s jahodami a ostružinami, lesík, který uniknul slídivé pozornosti tetek a babek, zkrátka takový lesík, v němž vykonán byl poslední

„Čapkův rekord“

– a to vám přeji i s nebezpečnými následky takového rekordu. Přeji to vám všem, ó houbaři vášniví a neúnavní ve svých pochodech. Viktoru Dykovi a dr. Rašínovi, všem houbařům slavným, i lidem pohodlným a netečným, kteří hub hledati nedovedou, aby našli na jediném místečku pěkně srovnaných a natlačených vedle sebe

60 hřibů větších než pěst!

Toto, pravím, se mi za Rakouska nestalo, i budiž proto vzdána republice chvála i čest. Houby, jak už naše vždy výtečně informované Lidové noviny dříve oznámily, skutečně rostou. Doznávám však, že takováto obžernost přírody, jež dá vybujeti šedesáti hřibům na místě, které není rozměrnější než větší stůl, má dosti těžký vliv na psýchu člověkovu, který tuto nevidanou kořist cpe do ranců a nemaje to už kam dávat, provolává k lesním božstvům v nadšené skromnosti: „Já už nechci!“ a „Už dost!“ Zde pak jest dobrozdání, které vyličuje vyšinutý duševní stav takového šťastného nálezce a rekordmana:

Níže psaná viděla na vlastní oči muže, který našel šedesát velkých hřibů na jednom místě, a potvrzuje, že byl na první pohled nápadný tím, že nesl na holi přes rameno dva rance, a kapsy měl boulovaté jako druhé dva rance, že tedy zkrátka nebyl ve své obvyklé fazóně, ale krom toho i v očích bylo mu znát, že je nějak divný, cizí nebo nesvůj, jako by se vracel z cizí země nebo z nevypravitelných dobrodružství. Byl pohroužen a ztracen sám sobě, vzrušený, ale tichý a nemluvný, omámen vidinou oněch šedesáti, která jako by nevímco vnukala, a jen chvílemi říká: „Ne – to už jakživ neuvidím.“ A nejdivnější bylo, že zůstal celé odpoledne již smutný a zamlklý, jako by se oň pokoušela nemoc nebo pomatenost; a protože všichni, jimž se to nepříhodilo, se zatím pomalu probrali z podivu a úžasu nad tímto rekordem, bylo jeho chování čím dále tím nápadnější. Tento podivný, jaksi náměsíčný stav přetrhla teprve noc a milosrdný spánek, který mu opět navrátil zdravou mysl a přítomnost ducha mezi věcmi tohoto světa.

Manželka v. r.

Poetický národ

Hned předem, abyste se nemýlili: poetickým národem nejsou Němci nebo snad Taliáni; poetickým národem jsme my.

Zdá se, že žádný národ nelibuje si tak v lyrice jako my. Nechci tady ovšem mluvit o básnické produkci letošní nebo minulých let, je to chválabohu žeň vždy hojná a požehnaná, vždy se na našich luzích a hájích dosti lyriky urodí. Zajisté je možno, že tyto knížky nikdo nekupuje a nečte, přesto však troufám si dále dokázati, že bez poezie neučiníme téměř ani krok.

V Komenského *Labyrintu světa provází* Poutníka Všudybyl, poskytuje mu na pouti odborné vysvětlivky, uvádí ho ve vděčné partii a vyhlídky, upozorňuje na krásy pozemských věcí a končin. Aby lépe viděl, nasadí mu brýle, které hezky růžově ukazují. – Lze se však také vydati na pouť v průvodu bezpečnějším: zda nejsou známy každému ony útěšlivé obrázky, v nichž nezkušené pachole vydává se na nebezpečnou horskou túru nad pěnící se strží, kterou chystá se překročiti po shnilém prkně, nebo kde ono odvážné pachole trhá květinu na okraji propasti (nepochybně přilákáno krásnou vyhlídkou) či na horské stezce klade nezkušenou nožku právě v místo, kde si hoví jedovatý a lýtý plaz? Nuže, tu však i každý dobře se rozpomíná, že za tímto turistickým pacholetem, jež vydává se všanc nebezpečí, stojí, krásně namalovaný, jeho Anděl Strážce, který mu poskytuje průvod i ochranu. Nás pak, nás, lid i národ český, provází však na našich krocích sama Múza.

Vydá-li se věrný Čech na pouť po vlastech a umíní si tak státi se prázdninovým turistou, zajisté první, nač jemu jest pomýšleti, jest opatřiti se touto Múzou, jež by ho vedla a provázela. Neboť jak by jináč trefil a nezloudil, jak by byl myslí bezpečné a srdce pokojného, když by necítil za sebou dobrou radu a posilující vzlet? Pořídí si tedy Múzu, která jinak nazývá se „Průvodce“, nebo stručněji „Průvodce po památkách a zajímavých místech Království českého“. – Praví se sice, že němečtí „Führeři“ po našich vlastech bývají mnohem věcnější, přesnější,

důkladnější, praktičtější a vůbec mnohem lepší než „Průvodcové“ čeští; snad je to pravda (též já to mám vyzkoušeno), zato však němečtí „Führeři“ jsou nepoetičtí. Nemají vzletu. Je tam řečeno, že na ten a ten kopec jdete pouze lesem a nikoliv „šumným hvozdem“, že na vršku je troska hradu a nikoliv „kdysi pyšné panské sídlo“. V českém „Průvodci“ máte hned napsáno, jakou poezii kde máte cítit, a nemusíte se sami s vyluzováním citů už namáhat: „Průvodce“ vás provádí nejen krajinou, nýbrž hned už poetickými city, jež tato krajina má ve vás vzbudit; je to tedy „Průvodce“ mnohem kompletnější než „Führeři“ němečtí, ačkoliv má mnohem méně dat. A nač by také měl suchá data, když tam místo střizlivě pustých konstatování o délce toho onoho „hvozdu“ a rozvětvení cest najdete mnohem důležitější pokyn, kupř. „kolik že bouří přeletělo nad jeho zadumanými, ztichlými korunami, kolík písni ptačích zvonilo zjara v omládlých haluzích“? „Průvodce“ nepraví sice, kolík těch bouří a ptačích písni bylo (na což by německý „Führer“, kdyby si už takovou otázku dal, jistě důkladně odpověděl), ne, český „Průvodce“ poháněn Poezií spěchá dále a pje: „Pohádka je to o Šípkové Růžence, jež snad kdesi za těmi větvemi spí spánek svůj staletý. – Přejde jednou onen princ, jak o něm děti slýchají, aby jí vysvobodil – – –?“

He, je nějaký německý „Führer“ tak poetický, aby měl takovéhle lyrické otazníky a pomlčky? Suše vám poví, jak a kudy jít, jaký je geologický útvar toho kouta, co je tam botanicky pozoruhodného, ba i kde je ve městě pošta a hapatyka, že cesta je tady špatná a kamenitá, a kdejakou prózu, ale pomlček a otazníků vám neuštedří. Všecko dá rozumu, a citu nic!

Německý „Führer“ má přenáramně důkladnou mapu, tak podrobnou a přesnou, že jsou na ní téměř zaneseny i slepice kdákající u chalup; nudnou německou mapu bez otazníků a pomlček. Ale v mém českém „Průvodci“ je mapa poetická, mapa něžně malá, luzná a kouzelná, na níž se to nehemží suchými písmeny a číslicemi, ale kde v návalu citu slilo se při tisku označení železnici cest, takže nerozpoznáte, co je řeka, co cesta a stezka, co trať. A ostatně, na co vám se starati, co a kam, co je cesta nebo potok, když jste unášeni na křídlech Poezie? Nechte mapu a poučte se v textu: „Co zkazek zpíval tu pootavský slavík, Ad. Heyduk, kolikráte

zazněla tu jeho lyra v jásavé písni, když se zhlížel v lesních tůních, jež prý dna nemají, kolikrát se ztemnělých jejích vodách, pokrytých spadalým, mrtvým listem –!“ – Ano, to je to, o to jde: kolikrát? Položí vám německý „Führer“ otázku „kolikrát“? A k čemu vám předůkladná německá mapa bez otazníků a pomlček, která se tak tuze stará, abyste trefili, a nepřenechává zhola nic vaší divinaci a dohadům? Všaktě je dobře řečeno v českém „Průvodci“, že „noha bloudí v těchto hlubokých hvozdech uprostřed horských omšelých velikánů“, a kde v německém „Führeru“ na té příliš přesné mapě příroda zůstává docela nemá, nehybná a mrtvá, v českém „Průvodci“ se pod šuměním křídel Poezie krásně hýbe a kouzlí lépe ještě, než kdyby hudl sám Orfeus. Horští velikánové se zde všude spolu „snoubí“, kostelíky vám „kynou“, píseň ptačí „zvoní ti v slech“ a tu již stojí zámček před námi, sešlý věkem, jako stařeček velikán, hrdý a majestátní, omývaný šplouchajícími vlnami a bičovaný větry, se svými arkýři a nesčíslnými okny; až se dech v prsou zarazí, když si vzpomenete, kolik lidských životů počínalo a končilo mezi těmi tichými zdmi, kolik štěstí a zármutku přeletělo nad cimbuřím jeho kamenných hradeb „Ano, jakápak mapa, ale život?“ Co praví náš „Průvodce“ o životě? Hle, takto nás provádí po životě o pár stránek dále: „Eh – život – jako ta lesní pohádka, plná vůně a vzduchu – nerozeznáš ji dříve, až ti zanikne v mlhách a pak po ní voláš a toužíš – – –“

Eh – ano, poutnice, zde tedy tvá noha bloudí v divukráse a dumáš o životě. Však tě sem nepřivedla žádná mapa, cesta ani železnice „Führerova“. „Průvodce“ tě sem zanesl na křídlech Poezie, byť se na mapce nevyznáš, co je řeka a co železnice. Netrefil jsi, ale poetický „Průvodce“ ještě nakonec hlaholí v tvůj slech:

*Z těch končin ověnčených lesem
všem pozdrav vroucích srdcí nesem,
kdo okrát chcete v klidný čas,
zde při řek krásných družném stoku
vám nové žití blýskne v oku
a radost nadšení z těch krás.*

Něco pro nás

Sakra, kluci, tohleto by bylo něco pro vás!

Že jsme se vůbec nenarodili někde jinde, řekněme takhle v Africe nebo někde na poušti Gobi! Člověk ani dobře neví, co by si vybral, ale chystá se to tentokrát na světě tak, že by skoro všude bylo k čemu přikukovat.

Když okovávají koně, tu stojí u toho nejméně čtyři kluci a koukají, jak se to dělá. Přikukují, co dělá kovář a co dělá kůň. Tuze rádi by přidrželi koňovi aspoň nohu a s rozkoší čmuchají, jak smrdí rohovina jeho kopyt. Nebo je náramně zajímavé přihlížeti práci klempířově či bednářově; vidět pokrývače pracovati na střeše či vidět, jak se s divnými háky na nohou leze na telegrafní tyč. Nebo takhle překážet při ohni, nebo když se aspoň převrhne vůz. Nebo koukat, jak táhnou z lesa zastřeleného jelena, jak jede parní válec, nebo přihlížet, jak se kamenící plahočí s těžkým kamenem.

Je pořád čemu zajímavému přikukovat, ale to všechno zhola nic není proti tomu, co se teď náramného na světě chystá, samé věci, k jakým nikdy není přáno klukům přikukovat, kde by se zastavili, jdouce do školy. Co mne se týká, chutě přikukoval bych taky, a můj pan otec, starý pán, který se rád zajímá o vše zajímavé, ten by přikukoval s potěšením obzvláštním, neboť staří chlapi nejsou v jádře o nic méně zvědaví, zkoumaví, vědychtiví a romantičtí než školáci. Když se někde na ulici něco aspoň drobet zajímavého strhne, přikukuje tam takových starých chlapců na penzi vždy až dost; koukají, zúčastňují se a dělají si svůj názor.

Tak tedy, při čem bychom letos měli být: Chystá se z Anglie velká výprava k výzkumu neznámých dosud částí Nové Guineje. Kdožví, jaké neznámé národy nebo zbytky prastarých kultur tam nenajdou, a my nebudeme při tom. Dále se chystá druhá výprava na himálajský Mount Everest. V tomhle případě dovedli bychom svou účast ještě tak nejspíše odříci, neboť výstupu na horu, i když je to třeba ta nejvyšší hora světa,

se to dost špatně přikukuje; ještě méně jest pak láková chystaná vědecká výprava k rovníku pro studium tropických nemocí. – Pěkná však bude cesta do středu Konga, kde budou nějací Angličané sbírat všeliké druhy zvířete; bylo by jistě potěšlivě pozorovat, jak se dává do klece pořádný lev, nebo koukat na to, co budou dělat, když jankovitý slon ne a ne jít, což je podívaná rozhodně o mnoho pozoruhodnější, než když nechce jít paličatý kůň. Další náramný podnik se ještě chystá, a to jest výprava jedné anglické plachetní lodi na Kokosový ostrov (nevím však na který, neboť jest mnoho kokosových ostrovů, ale ta výprava to ví lépe), a sice jedou tam hledat veliký poklad, který tam byl ukryt před sto lety. Tehdy byla válka mezi Chile a Peru, i naložili na jednu anglickou loď v Callau veliký poklad, který se odhaduje až na dvacet milionů liber šterlinků. Kapitán této lodi zabil prý strážce pokladu a poklad si pak schoval na Kokosovém ostrově. Nějací mužové to prý mají od nějakých starých mužů, z nichž jeden jako malý hoch snad sloužil na této lodi a drobet se na to pamatuje, kde ten poklad je ukryt. Nuže, přejme této výpravě všeho zdaru, ale ze všeho nejraději chtěli bychom být také přítom. Ne tak ani z touhy po zlatě a že bychom se s nimi chtěli dělit, ale že by bylo nadmíru poutavé přihlížet, jak by se pachtili s vykopáváním a vytahováním beden plných zlata a drahých kamenů. Jejich úsilí, lomození, sakrování i hádky a jejich hejrup! korunované konečně zdarem, to vše velmi by lahodilo našemu lačnému vnímání.

Dále pak ještě chystá se na letošek anglická výprava k africkému jezeru Tanganika, aby tam hledala zbytky předpotopního dinosaura. Ještě, ó ještě vábivější však jest výprava, kterou Amerika letos vysílá do mongolské pouště Gobi, kde loni našli pětadvacet zkamenělých vajec tohoto dinosaura, starých deset milionů let. Pánové Chapman a Andrews, kteří je tam loni našli, doufají v tamním písku najít dokonce i zbytky nějakého zkamenělého nebo vysušeného pravěkého člověka, zvaného *Pithecanthropus erectus*, který tam možná žil před nějakým milionem let. Necht' ho zdárně najdou, toho našeho nejstaršího pradědka, kéž ho najdou! Ale kéž bychom byli při tom! Kéž bychom, tisíce kluků, starších starých chlapců a čiperných staříků, mohli přikukovat,

jak páni Chapman a Andrews dobývají z písku pouště Gobi zkamenělého pitekantropa, to první stvoření, které chtělo být člověkem! Je to pořádný kus a jako kámen to něco váží. Práce onačejší než polámané kolo u vozu, práce opatrná a lopotná, při níž se také dost povykuje a sakruje. Jaké přikukování! Hle! Pozor! Už mají toho pitekantropa v pořádku venku! Kéž bychom byli při tom! Z úst nespočetného zástupu přikukujících kluků, starších i starých chlapců a čiperných staříků zaznělo by veliké hurá!

Hurá! Nemohli bychom se udržet!

Obyčejná

Jak se zdá, minuly už docela ty časy, kdy naše republika byla neobyčejnou zemí. Ponenáhlu, a proto téměř nepozorovatelně a ani bychom na to nevzpomněli, kdyby za dlouhý čas se neukázal nějaký takový tuze ojedinělý případ, který dokazuje, že se v našich oblastech dosud zdržují nějakí pozoruhodní cizinci. Dlouho se nic neděje a tu někdy za dlouhou dobu se dovíme, že nějaký Američan, který vůbec ani Američanem nebyl, náramně obtáhl nějakého židovského obchodníka, který vlastně také nebyl příslušníkem této republiky. Zabývá se tím soud, noviny o tom otisknou zprávičku a my si řekneme: „Hleďme, přece se pořád ještě něco děje a časy přece jen nejsou ještě tak docela všední!“, ačkoliv víme, že se stávají čím dál obyčejnějšími a všednějšími.

Po převratu a v začátcích republiky to bylo hodně jinačí. Dnes už na to sotva vzpomeneme, ale tehdy jsme byli divnou, dosud neznámou, neprobádanou a nezužitou končinou. Cizinci sem zajížděli opatření v plném červenci kožichy a ozbrojení těžkými karabinami, domnívajíce se, že tu jsou stepí a ledovce s vlky a polárními medvědy. Někteří, díky naší folkloristické propagandě, očekávali tu bůhvíjaké národopisné atrakce, tetování a obřízky dospívajících jinochů a dívek, muže s luky a šípy, pohanské tance a slavnosti a snad i někde v horách ještě nějaké utajované lidojedství. Co tu jen přišlo všelijakých Američanů, řádných i neřádných, pravých i falešných, s řádnými i neřádnými, pravými i falešnými představami! Byla tu veliká bída, válka nás zle sebrala, a bylo tu, přiznejme si, dost příležitosti k charitativní a civilizující činnosti všelijakých blahodárných misí. Ale byla tu také zbrusu nová republika, zem neobyčejná a dosud nevytěžená, o níž bylo možno se domnívat, že jsou tu velké přírodní zdroje a poklady, které barbarskými domorodci dosud nebyly rozpoznány a které by stály za rychlé, úspěšné vytěžení. Bylo možno o novém státě ledacos slibného si představit: hladové obyvatelstvo, které sní a oblékne všechno, co se mu dodá.

Bylo možno představovat si zem nepokojnou, kde dneska je demokratická republika a zítra může být monarchie: i na zmatcích a občanských válkách lze vydělat. Dalo těšiti se myšlenkou, že by tu mohla být korupční ministerstva, že tu bude dobře možno spekulovati na všeliké handle a kšefty, na vývoz a na dovoz, na lidskou bídu, na blbost i nepoctivost, na nové poměry a na všechny příležitosti. Bylo možno kojiti se nadějemi, že v novém státě je ukrutný nepořádek, náramná shnilotina a příležitosti k lovu v kalné vodě habaděj, dalo se sníti o velmi slibné půdě k všelijakému podnikání, o svrchovanosti zámořského rozumu a vtipu, o nových metodách a tricích, o všelikém šikovném kousku. Mnozí nám to přišli ukázat a ledacos jsme tak viděli.

Ale země byla obyčejnější, než se zprvu zdálo. Něco se na začátku povedlo, ale přece se jen nedalo tak mnoho dělat; ukázalo se, že tu není ani Eldorádo ani operetní republika ani neznámá dosud Pensylvánie nebo Mongolie. Poměry počaly se jeviti čím dále tím obyčejnějšími a všednějšími, příležitostí málo a potíží mnoho. Poměry tak těžké, že skoro všude jinde dalo by se dělat víc. A tak ponenáhlu počet pozoruhodných cizinců silně prořídl; nevděčná půda pomalu byla opouštěna, když se počalo ukazovat, že nedá tolik, kolik se zdála slibovat, že nedá se lehce kolonizovat těžkými výdělky. Je tak obyčejná, že všude, na západ i na východ, jsou země neobyčejnější. Pro silné těžitele nedá se tu nic dělat, jediným přírodním pokladem k rychlému vytěžení je tu jen hloupost lidská, ale ani té není bez konce. Jinde jsou loviště buvolů a kožišin, doly zlaté a diamantové, loviště ústřic, slanečků, velrybího tuku nebo hory guan anebo farmy, na nichž možno ve velkém pěstovati banány, kolibříky nebo španělské mušky. A až i ty někdy budou vytěženy a příležitosti tam počnou být malé a obyčejné, mohou tam pak naopak přijít naši lidé, se svou školou jak kolonizovati obyčejnost, jak dělati z mála zase málo a být přitom živu. Stojí to někdy vynalézavosti, trpělivosti a energie, jaké jistě neměli ti cizinci, kteří zklamání ponenáhlu opustili tuhleť příliš obyčejnou zem.

Jen suchý hnát

„Dějiny, toť kostnice,“ praví Robert Hargand v *Mirabeauových Špatných pastýřích*, a že dějiny jsou složeny z mučení, hranic a řeží.

Opravdu, cesta všeho tvorstva širou krajinou věků je složena a navrstvena z kostí. Okřídleným krokem spěchají v čele pouti života naděje, ten jasný pár, zanechávající ve svých patách trouchnivinu kostí a hrobů, v nichž uloženy rody, generace, vojska a národové. A nové cesty, obcházejíce hřbitovy dnešní, vedou již starými hřbitovy; žijeme ve starých hřbitovech, rozséváme do nich obilí a stavíme na zetlelých dávných hnátech své domy.

Země vykonává kolem slunce svůj koloběh, nesouc na svém klíně všecken život, své myriády květů, rej všeho tvorstva a věže a komíny svých měst, vše vztyčené za světlem a potřebné tepla, vše, co je v touze a pohybu; tolik života! A v témže klíně a koloběhu vše, co od vzniku života na ní zhaslo a zemřelo; tolik kostí! Veliká vdova všech svých kostí a hrobů a pomníků, hrobů moří i lesů a všech pokolení, vdova veliká a ustavičná, stále přítomná, stále pohřbívající, nemá hrobařka a zahradnice, věčná pozůstalá. Je širou kolébkou a zároveň rakví, zahradou a hřbitovem, jediným domovem všeho živého masa a mrtvých kostí.

Člověku je tedy souzeno žítí v kostnici. Ve svrchuřečené kostnici dějin a v kostnicí země. Není to myšlenka zrovna příjemná, ale není-li již možnosti jiné, pak tomuto člověku (jenž je ostatně praktický) nezbývá, než aby se tedy, když nemá jiného působiště, v této kostnici co nejlépe zařídil. Stává se pak ovšem, že tento člověk za nejlepší zařízení považuje fabriku. Tak ho aspoň k tomu nabádá jeho bystrý lidský důmysl i průmysl.

Přihodilo se mi v těchto dnech čísti v novinách popis svátečního cestovatele do Arrasu, kde se tolik bojovalo ve světové válce. Povídají tam, že jen na malém místě u Notre Dame de Lorette padlo dvě stě tisíc lidí

z francouzské strany, tedy dosti veliké procento z těch mnoha milionů vůbec, které vydláždily historii těchto několika posledních let svými kostmi. – A nuže, současně událo se mi čísti v novinách zprávu, že kdesi na území, kde byla fronta italská, padlí na spoustu pytlů naplněných vykopanými kostmi pohřbených vojáků, pěkných pytlů s kostmi sice vojanskými, avšak přece jen lidskými, pytlů s kostmi určenými k průmyslovému zpracování. Jelikož lidskému průmyslu nepodařilo se dosud pokročit tak daleko, aby z vojanských kostí průmyslově vyráběl zase živé lidi a zase vojáky, myslí se, že tu byly nachystány za účelem zpracování těchto kostí na umělé hnojivo. Zpráva zní snad neuvěřitelně, ale je koneckonců obchodnímu talentu člověka dosti podobná. Někde je země prošpikována železem nebo uhlím, jinde válečnými kostmi; a i ten, kdo klopýtne o lidskou kost, klopýtnul o zlato, umí-li z kostí dělati umělou mrvu a pravé zlato.

Vizte Ezech. XXXVII. o těla vzkříšení: „Stala se nade mnou ruka Hospodinova a vyvedla mne v Duchu Hospodinovu a spustila mne uprostřed pole, jež bylo plné kostí. A obvedla mne dokola kolem nich: bylo pak jich velmi mnoho navrchu pole a byly suché nesmírně. I řekl ke mně: Synu člověčí, myslíš, že by ožily kosti tyto? I řekl jsem: Pane Bože, ty víš. I řekl ke mně: Prorokuj o kostech těchto a řekneš jim: Kosti suché, slyšte slovo Hospodinovo: Toto praví Pán Bůh kostem těmto: Aj, já vpustím ve vás ducha a živý budete. A dám na vás žíly a učiním, že vzroste na vás maso, a obtáhnou vás koží a dám vám ducha a živý budete a zvíte, že já jsem Hospodin. I prorokoval jsem, jakž mi byl přikázal. Stal se pak zvuk, když jsem prorokoval, a aj, pohnutí: a přistoupily kosti ke kostem a každá ke spojení svému. A viděl jsem, a aj, žíly a maso na nich vzešlo a natažena byla kůže na ně a ducha neměly. I řekl ke mně: Prorokuj k duchu, prorokuj, synu člověčí, a řekneš duchu: Toto praví Pán Bůh: Ode čtyř větrů přijď, duchu, a věj na tyto zbité, ať oživnou. I prorokoval jsem, jakž mi byl přikázal: i vešel do nich duch a stáli na nohou svých, zástup nesmírně velmi veliký...”

Nuže, až tyto kosti božích zbitých budou vstávati ze země, aby se oděly masem, nebudou tito vzkříšení zástupové pokračovati v boji, v němž

stihla je smrt, ani nevrátí se domů pracovati a tvořiti mír, ani nepostaví se k poslednímu soudu v údolí Josafatu, pro něž by tu pro tolik zbitých ostatně ani nebylo dosti místa. Nebude jim toho přáno, aniž bude přáno prorokovi říci ze svého proroctví více než co třeba, aby kosti takto bez značnějších finančních nákladů vystoupily ze země. Lidský důmysl i průmysl zastaví ruku prorokovu i jeho ústa dříve, než by mohlo na těch kostech vzejít i maso a vstoupit i do nich duch. Budou dány do pytlů a zpracovány na mrvu.

Neboť zbitý dal sice své tělo a krev, ale kosti, jeho kosti, nebyly přitom vytěženy.

Aura popularis

Pravdivost těchto starých slov, v nichž dechem lidu charakterizován jest nevděk a nestálost, bude asi věčně dokazována historii. Zde máme jednu jubilejní, neboť letos je tomu právě sto let, kdy byla prohlášena nezávislost Mexika.

Mexiko, jehož jméno je odvozeno z aztéckého Mexitli – boha války –, bylo Španělům získáno nadlidským úsilím Hernanda Cortesa. Historie dobytí ohromné mexikánské říše Cortesem čte se jako jedna z nejpodivuhodnějších epopejí, jaké lze v dějinách země nalézt. Pravda, Cortes byl štván touhou po objevení zlata, a s ním jeho smečka dobrodruhů, dychtivců a surovců, chátra nejhoršího zrna, jaká se kdy mohla krvavou cestou za zlatem vydati. Jejich surovosti byly snad překonány jedine Pizzarovým řáděním v Mexiku, avšak Pizzaro šel za Cortesovým příkladem. Nebylo ničemnosti, podvodu, záludnosti a nejčernější sveřeposti, jichž by se Cortes pro uskutečnění svých plánů byl nedopustil. Svou sběr, jež byla každou chvílí ochotna ho zraditi, tu rotu nestálého dechu, která podle potřeby dovolávala se rozkazů nebo nedostatku rozkazů vlády, aby hned, jakmile její dravčí nozdry začují zlato, změnila svou náladu i posílila svou odvahu, ovládal nejvyšší lstí a násilím. S touto smečkou prodejných, šíleně odvážných dobrodruhů bez svědomí, která na jeho první výpravě měla pouze 300 mužů, na druhé pak 600, z nichž bylo 40 jezdců, 80 mušketýrů a lučištníků, kteréžto vojsko mělo 9 děl, sváděl bitvy, kde již hned na počátku těchto 300 lidí s úspěchem dovedl postavit proti 50 000 mužů republiky Tlaskaly, jež pod udatným Xikotlenkatlem podlehla, ochromena hrůzou z bílých mužů, kteří pro výstrahu posílali jí do tábora stovky mužů s uťatýma rukama. Cortesa provázelo na jeho dobovatelských výpravách veliké štěstí, jemuž dovedl napomoci; velmi obvyklým prostředkem bylo zváti k sobě knížete a vůdce, aby je pak mezi čtyřmi zdi dal povraždit „k vzbuzení bázně“. V městech, kam zavítalo toto vojsko, tak lačné po zlatě, pořádány řeže, požáry a plenění.

Jestliže u Otumby dovedla jeho rota čeliti 200 000 nepřátel, z nichž 200 000 zůstalo pak na bojišti, rozmáchl se Cortes při obtížném dobytí města Mexika natolik, že mrtvolky pokrývaly vrchovatě půdu nešťastného města, s nímž, jak kronikáři udávají, padlo 200 000 lidí. Co zůstalo naživu a stálo za to, bylo umučeno a věšeno, dokud země nevydala poslední zbytky zlata, jehož zásilky oslňovaly pak krále i vlast.

Neboť nebylo jiného účinnějšího prostředku k opakování tak velké říše, jež měla více než deset milionů obyvatel, z nichž každý muž byl vojákem, byť ne nejlepším, než krajní krutost. Než krutost, která před ničím se nezastaví a neváhá, krutost tak krajní, že může hrůzou ochromiti statisíce a přiměti je k strnutí ve třasu a nářku. A Cortes neváhal, kde toho žádala sebezáchova, dopustiti se činů těch nejčernějších; jeho rota získala mateřské zemi tu ohromnou državu, brodíc se doslova řekami krve. Jsa věrným katolíkem a zvláště oddaným ctitelem sv. Petra, neváhal Cortes obtížiti svou duší všemi hříchy, jakých se ctižádost, vášeň a dobytelská tvrdost mohou dopustit. Nešetře v šílených podnicích dobytelských své vlčí smečky, již věru bylo třeba býti vlky, aby neklesla někdy pod tíhou nebezpečí nadlidských, nešetřil Cortes ani sebe, ani těla ani duše, která neznala jiného cíle než zmocnění se a opanování Mexika. Vykonav tento úkol úžasný, zemřel roku 1547 za své návštěvy ve Španělsku v Seville, kdež s velikou slávou byl pochován v klášterní kapli sv. Isidora. Ještě s větší slávou byly pak jeho ostatky později převezeny do Mexika, na půdu, kterou Španělům získal jeho meč.

Španělský kolonizační systém vládl však v Cortesem dobyté državě v nejkrutější podobě. Država byla mateřskou zemí tyranizována a vysávána, a důsledkem byly pak vzpoury. Bylo jich několik, jež byly krutovládou potlačeny, které však živily nejprudší nenávisť vůči mateřské zemi, vůči všemu, co bylo španělské a nikoliv mexické. Po zmatcích roku 1822 byl samovládce Iturbide svržen a kongres prohlásil spolkovou republiku. A tohoto roku, v čas povstání proti mateřské zemi, kdy nejohnivěji vzkypěla vášeň a zášť, byl potomky dobytelnů Cortesův hrob rozbořen a zneuctěn a jeho kosti rozmetány do větru. Dech lidu je roznesl po zemi, pro kterou obětoval vše, až i do spásy své duše.

Když to klouže

Když sebou někdo praští na náledí, mívá (krom jiného) vztek. Konáme-li krásné a vznešené skutky, nevidí to nikdo a ani valně neuzná a nedá se strhnouti k chvále a k podivu, i když ho na náš pěkný počin sami upozorníme; ale naše pády najdou vždycky pozorovatelů a svědků dost. Praští-li tedy někdo sebou na ledě, je krom všeho nespokojen s tím, že s povděkem byl pozorován, jak nešikovně mu ujela noha a jak přitom mrsknul druhou zbůhdarma a ještě k tomu tak nepůvabně, že žalostný pád byl okamžitě zpečetěn. A jak přitom zamával rukama, že věru to nebylo člověka našeho postavení a významu nikterak důstojno! A jak sbíral své údy! Veta po vší důstojnosti, když se mu přitom nic nestane a slouží-li tak zadarmo svým bližním k posměchu. Leda by si přitom zlámal nohu a utržil si krom rozbitých brýlí také ještě otřesení mozků. Tu pak náhle získává; stává se zajímavějším a pozoruhodnějším, než jsou lidé jiní, jejichž mozek není otřesen, a muž odnášený v nosítkách může si být blaze bezpečen, že byl-li v takovém pádě otřesen mozek, jeho důstojnost nebyla v žádném pádě otřesena.

Když se tedy člověk ve svém pádu nepřipozabije, mívá vztek, že zadarmo posloužil svým spolubližním k obveselení a utrpěl tak na své cti, ledaže by byl jedním z oněch pošetilců, jakých se dnes dosti najde, kteří natáhnuvše se na pohozené švestce sbírají se celí pomazaní a smějíce se sami sobě potěšeně se rozhlížejí po rozveselených tvářích, neboť se domnívají, že jejich pád z nich učinil jakési filmové hrdiny, Chapliny, Frigy a Haroldy Lloyd, miláčky publika. Tak si však rozvážný člověk při svém pádu nepočíná. Praští sebou řádně a mrzí se velmi, že byl pozorován při výkonu tak překotném a nepůvabném. Ale mrzí se neprávem; je to jen vinou rychlosti počinu a rychlosti v jeho vnímání, že není možno postřehnouti lepších stránek případu a že skutečné gracie, kterou padající rozvine při svém pádu, nemohl ani on, ani diváci postřehnouti. Vše děje se tu tak rychle, že na estetický požitek nezbývá

času. Je ovšem pravda, že přílišná rychlost, překotnost a turbulence nejsou podívaným i gráciézními. Tak například větrné smršťi nebo zřícení novostaveb; rovněž tak evoluce je vždy podívanou půvabnější než revoluce. Ale, jak řečeno, je to jen proto, že se vše děje příliš rychle.

Tedy pro útěchu všech, jímž se udá během této zimy sklouznouti, je třeba říci: Škoda, že nám není přáno prováděti a pozorovati naše pády v mezích tak mírné rychlostí, jaká vládne ve zpomaleném filmu. Tu bychom teprve s chutí viděli, co vlastně jsme zač. Jak krásný je kůň cválající ve zpomaleném filmu! Jeho nohy se pozvedají a ohýbají s neskonalou vláčností, s volným a bezpečným půvabem, jaký by mu musila závidět každá baletka. Viděli jsme ve zpomaleném filmu cyklistu, jak najel kolem do zdí, pobořil jí a velikým obloukem jí přemetl, ukládaje se na všechny čtyři. Byla to podívaná tak přelohodná, že sotva se jí co vyrovná. Kolo se nerozbilo a nezbortilo, nýbrž zvolna se zvlnilo jako nejlíbeznější úsměv ženských rtů, který pochopil, slibuje a praví vše. Zeď se prohnula jemně a překrásně jako neskonalá milost řader nyvě pobouřených sladkým vyznáním, co nad onou zdí, sklánějící se jako nyvá hlavinka a poodhrnující své cihly jako závoj, se cyklista vznášel jako Mílek, aby se pak snesl na zem s půvabem motýla.

Jen zpomalený politický pád není krásný. My však, padající na chodníku, rozvíjíme vpravdě půvaby netušené, provádějíce svými údy gesta stokráté vláčnější a líbeznější než herečky na divadle, vznášejíce se bez křídel nad zemí lépe než andělé, provádějíce svým tělem věci jemnější než houslové adagio. Pata, ujíždějící tu v stoosmdesátistupňovém úhlu od těla, zdá se být okřídlena záviděníhodnou šikovností a ruce si tu s nohama nic nezadají, neboť sklouzají vzduchem s půvabem labutí, které plují nejtíššími zátokami k ostrovům snů. A zda jste kdy viděli usednouti pannu v kvetoucích lučinách půvabněji, než jsme učinili my, ukládající svých 90 kg na dlažbě, jež je tvrdá a nekvete? Neviděli, neboť i panna usedá v kvetoucích hájích příliš rychle. Kdybychom to její kouzlo ve filmu zrychlili, však by viděla, jak ohavně sebou drcla, že s příšernou divokostí zamrkala a zakroutila očima a že její úsměv byl tik. Však také jednou jsme viděli zrychlený film, jak se rozvíjí

květina, jak pučí, natáčí se ke světlu, nalévá se poupaty, otevírá květné kalíšky. Bylo to jako strašidelný sen: vyrazila ze země, jako když se vyplázne jazyk, kroutila se jako had, hmatala svými listy do vzduchu jako slepé strašidlo a pyskatý květ se otevíral jako tlama nenažrané krávy. Ani potuchy po oné téměř nadpozemské kráse, s jakou si člověk umí rozbít nos a vymknouti nohu ve filmu zpomaleném. Pročež sklouznete-li, snažte se padnouti s mnoha evolucemi, ne naráz, nýbrž na kolik stran, pokud možno s četnými poskoky a přemety a pomalu.

Podzim

„To někdy v červenci se stýská po jeseni –“ tak nějak rozezvučela se lyra básníková, a pak skutečně a neodvolatelně nastal podzim. Omyl je vyloučen. Opravdu jsou tu již ony mlhy, purpury a jantary stromů, hrozny zlátnou a brunátní, je tu i ten malachit oblohy i stříbro pavučin a studeně rosné jitro, vše zcela tak, jak to předpověděl básník. Je tu vše, co k podzimu náleží. Za odpolední rozvíjejí se po brambořištích útočné roje střelců (je to zdálky jako japonská krajina), psi jsou neposlušní, ale přesto téměř každá koroptev je vyslíděna a vzata na mušku. A za večera to chladne, přes meze a luka se prostře jizlivá mlha a za rukávy to fouká. Krajina je pak smutná a opuštěná a chodce jímá touha po domácím krbu. Tu, myslím, zmocňuje se oněch střelců potřeba družností a oni usedají u krbu hospodského, dýchajíce si do dlaní a popíjejíce (tak by se mi zdálo) čaj s hodně rumu. Vzdálené jsou osamělé dvorce, jež se teď propadají do šera nocí, vzdálená světla oken, bojující v dálavách s temnotami. Psi, uběhaní a vypráskaní, stácejí se vzdychavě u nohou pánových, jehož ústa v družném rozhovoru hlaholí o podivnostech Náhody. Srkajíce svůj dýmající čaj krátkými doušky, častují se všichni spolustřelci svými loveckými příhodami tohoto dne. Tu tedy Náhoda jeví se být velikou ochranitelkou veškeré zvěře, dopomáhajíc jí v úniku proti všemu pomyšlení a nadání a před nejlépe mířenými ranami, dávajíc jí propadnouti se i do země nebo rozplynouti se do vzduchu i se všemi broky, jež do ní dovednost střelcova vpálila.

„To někdy v červenci se stýská po jeseni.“

Hrozny zlátnou a brunátní, vše zlátne, brunátní, sláadne a dozrává. Nedožívají jen domky v koloniích, stavěné za podpory družstev i státní, domky rodinné, které podle ujišťování stavitelů měly být již v červenci hotovy. Avšak, jak básník správně píše: „To někdy v červenci se stýská po jeseni,“ a rozestavěným domkům se v jeseni snad stýská již po zimě. Zajisté že pomoc státní není tak účinná jako pomoc boží,

pod jejímž pečlivým dozorem včasně dozrává jablko i jalovec. Boží pomoc, absorbovaná teď sklizní a sládnutím plodin, docela pomíjí činnosti stavitelů a zedníků, při níž se tolik sakruje.

„To někdy v červenci se stýská po jeseni,“ avšak v jeseni, kdy vítr ze strnišť fičí alejemi jeřabin a bříz, tu se dokonce i literátovi tak nadmíru intelektuálnímu, jako je Karel Čapek, někdy prudce zasteskne po jaternících. Z podzimních obrazů Stanislava Hudečka, zvláště z těch, kde zlato stromů je tesklivě zeřídle, kde krajinná krabatina choulí se pod studenou oblohou a kouře komínů splývají s mlhou, promlouvá, jak se mi vždy zdálo, obzvláštní touha po večerní bramborové polévce a po peprné dýmce, pokuřované tulákem krajinářem v teplé světnici, co venku se ukládá noc, za níž nelze už malovat. Avšak obětní dým horké jaternice jest ještě vonnější a kořenější než majoránka bramborové polévky. Musely by to ale být jaternice jen takové, jaké za svých slavných dob dělávala nebožka babička. O zašlé zvěsti dávných časů! Zda od oněch dob nepropadly podzimy i zimy těžkému úpadku! Neboť jejich tajemství jest již neznámo novým pokolením.

A ona Posvícení, jež bývala z podzimních divů našeho mládí, posvícení, jichž dlužno vzpomenouti, když v šednoucích polích se trousí bílá stáda husí. Tehdy, za jiskřivě chladného podzimního dne, chuť k jídlu byla veliká, po pouti do vesnice ukryté mezi lesy a poli, kde divili jsme se, těch málo chalup má i svůj kostel. Stůl se, jak praví báje, prohýbal pod tíží tučných jídel. Tehdy, vypravují rodinné zkazky, bylo pokrmu tolik, že kuchařkám nebylo možno docílit, aby všechno šlo náležitě popořádku. Jaternice prý (sám se však nepamatují) byly dány na stůl s křenovou omáčkou a hovězí maso až po husích drůbkách s knedlíky a se zelím; vedle toho bylo tu však i maso telecí i vepřové, husa pečená, kuřata zadělávaná, na paprice i smažená, zajíc, okurky, koláče a káva posázená ohromnými mastnými oky. Bylo věcí cti požití veškerých těchto heroických krmí a opětovně vyhověti všemu pobízení. Spolustolovníci se navzájem povzbuzovali (jest na světě přátel a příbuzných) a pozemská družnost kolovala hlučně nad stoly. A po hodech šlo se s napranými žaludky na hřbitov, k rovům předků. Zde slavně odpočívá-

jí, odbyvše si zdárně všechna svá posvícení, než je Hospodin povolal k radovánkám nebeským. Hroby jsou sesedlé a zarostlé vysokou plevou, v níž skomírá poslední jiřina; kříž z černého kamene je už trochu nakřivo. „A dal jsem to opravit teprve před patnácti lety,“ diví se strýc; „zrovna to bylo takhle na podzim. Ale abychom šli zas domů dojít, co jsme nedodělali u oběda. Taková procházka na podzim pěkně vytráví.“

Neviditelná smrt

Uznávám, že tohle téma není zrovna pěkné; nerado se na něco takového myslí, a když už, tak s pocity ne zrovna příjemnými. S příjemnými pocity mohou tady mysliti jedině váleční vynálezci, jestliže mají dobrý nápad na nějaký zvlášť dobrý smrtící prostředek, a když jim ta práce jde dobře od ruky. Podstatou války je fabrikace smrti a to, jako každá technika, žádá si důmyslné invence. Není tedy divu, že mnoho bystrých mozků dnem i nocí myslí na smrt, totiž na výrobu smrti, a usiluje prostředky co nejvýtečnějšími přispěti této výrobě. I tato práce jako každé pilné lidské dílo je provázena zdarem a začasto otevírá nám novou budoucnost.

Onehdy se stalo v Německu, že v jakési vojenské laboratoři zčistajasna zemřelo tucet dělníků na nějaký obzvlášť znamenitý válečný plyn, který tam byl vyvíjen ve stadiu pokusného vynálezu. Těmto mrtvým dělníkům nebylo možno dáti na svůj život lépe pozor, neboť onen nový plyn je naprosto bezbarvý, bez chuti a bez zápachu, což jsou nesporné válečnické výhody, protože při takovém geniálním prostředku napadený nepřítel vůbec nepozná, že mu jde zaručeně o život.

Ti dělníci to také nepoznali, i zesnulí na tuto válečnou novinku naprosto nutně, pokojně a bez vzrušení, dýchající něco smrtelného, co nemá ani barvy, ani chuti, ani zápachu. Možno, že už to byl plyn tak vysoké smrtící kvality, že snad ani nevěděli, že vlastně už jsou mrtví, a že přitom špásovali nebo mluvili o politice. Asi, protože tato smrt neměla žádných nepříjemných vlastností, nevědí to ještě ani dnes a bůhví kdy svou smrt (jež byla konstatována všemi komisemi) vůbec vezmou na vědomí.

Tato nová smrt je sice velmi humánní, neboť nezpůsobí potrefenému žádných alarmujících obtíží a nedává mu ani času, aby umíraje litoval života, ale právě po této stránce je přece jen příliš rafinovaná. Koneckonců, uvážíme-li věc blíže, přece jen člověk neví a váhá, co by si

měl pro případ válečné smrti vybrat, jestli takovouhle smrt neviditelnou, nebo raději tu starou viditelnou, na níž jsme více zvyklí. Má-li si, když už z vyšších válečných, národně hospodářských a kulturně civilizačních hledisek má nutně a co nejtechničtěji býti usmrčen, za tímto účelem přáti přece jen raději plynu nejvýše smrdutého, nechutného, štiplavého, trhajícího plíce a útroby a nějak ošklivě černozeleného, či takového strašlivého nic, které neviditelně zabíjí. Necht' nám je s rykem a rachotem posledního soudu rváno maso z těla a drceny kosti; necht' tryská naše krev tak vysoko, že potřísněna budou celá nebesa! Budeme aspoň věděti, že jsme zabíjeni a že umíráme. Budeme moci umírati sténající a proklínající, vědomí si faktu. Necht' je smrt hrůzná, která burácí a syčí, necht' je jakkoliv strašná, necht' však je viditelná. Ať víme, že tuze těžce, s krajním využitím všech ničivých sil ji vyrobil člověk, jehož nikdy neměla býti smrt řemeslem. Smrt vyrobená člověkem má býti kletě zlá, krvavě vražedná, hrubá jako kyj Kainův, ale necht' není neviditelná. Jestliže kde, tož tady by se válečná invence s jistým ostychem měla zastaviti.

Neboť neviditelná smrt je i na člověkovu krutost vynález příliš rafinovaný. Vždyť by se mohlo státi (a nepochybně že by se stalo), že nebojující obyvatelstvo, jež neobývá zákopy, by také muselo umírati smrtí neviditelnou, nevědomé toho, ale podle vyšších strategických hledisek válečného plánu. Umírala by matka, která právě děcku krájí chléb, umírala by, když by podávala chléb děcku, jež poskakuje na jedné nožce, a vztahující ruku za krajícem, ustává naráz v žvatlání, dává ruce klesnouti a umírá. Umírali by uprostřed slov života, mrtvi v domnění, že žijí, mrtvi pokračující v životě, v dění a ve slovech nevědomé pohody žití. Bylo by nutno, aby neprodleně vtrhl do těchto míst vítězný nepřítel, aby pak pažbou a nožem znovu a dodatečně usmrtil všechny tyto nevědomé mrtvé, kteří, ač mrtví, ještě se domnívají žít.

Radost bez radosti

Již nadešel ten slavný den – ne, jinak:

Hle vážný den se otevírá – také ne; jinak:

V tento významuplný den – to také ne. Tedy: Máme 28. říjen, národní svátek. A pomni, abys den sváteční světil, ovšem, umíme-li světit svátečních dnů. Ale zdá se, že toho vlastně ani nedovedeme, není-li to zrovna posvícení, silvestr nebo masopustní úterý.

Náš 28. říjen, národní svátek, je vlastně neveselý a nejasný den. Kdo zažil 14. červenec, národní svátek francouzské republiky, ve Francii, řekl by si, když by uviděl, jak my slavíme výročí revoluce a vzniku naší republiky, že se nacházíme právě ve stavu nějakého velikého utrpení a hořkého úkoru. Náš 28. říjen vyhlíží, jako bychom se radovali „s bolestí v oku a se zaťatými pěstmi“.

Viděl jsem 14. červenec v Marseille a byla to skutečná národní slavnost. Nebylo velikého lesku a parády, ale město šumělo svěžím a pěnivým ruchem, který se od nakartáčovaných vojáčků s vojenskými muzikami melodicky rozléval i do osamělých koutů, kde ještě včera bylo opuštěné liduprázdné náměstíčko nebo pustá mezera v nové ulici. Byla to vskutku lidová slavnost, neboť bylo tu vidět děti, cupající po boku rodičů, děti s balónky, panenkami a vřeštivými kohoutky, děti poškubující utahaného tatínka za šos a maminku za sukni, ale spokojené děti. Měly tu loutková divadélka, kolotoče i střelnici a všechny ostatní atrakce, z nichž se skládá nebe dětských radovánek. I ti ostatní, kdož nebyli dětmi, zdáli se spokojeni jako ti nezvedenci. V ulicích a mezi lidmi vanula jasná pohoda, vládnul den radosti.

„Ale to je hotová pouť, a ne důstojná národní slavnost, odpovídající velikému významu vážného dne,“ namítá pan občan.

Ano, v tom to zrovna vězí, že právě ten význam vážného dne má u nás tak málo jarý a slavnostní ráz, že se ani děti nemají na co těšiti. Náměstí, jízdní dráha, i nezastavěné mezery v nových ulicích jsou našpikovány

tribunami, před nimiž se kupí dav „s bolestí v oku a se zaťatými pěstmi“, neboť na tribunu vyleze kdekdo, jenž považuje dnes za svou povinnost hřímati rovněž se zaťatými pěstmi a s bolestí v oku. Hřímá tedy o křížové cestě národa, frázovitě nazvedá oponu národního divadla hrůzy s Vídní, Bílou horou, pádem Přemysla Otakara, otroctvím a Římem. Než tyto strasti a bědy, líčené barvami nejchmurnějšími jsou již vyčerpány, zanechávající v posluchačstvu dojem nejponuřejší, ale ještě není vyčerpána ta naše typická „bolest v oku a zaťatá pěst“, i dochází přes odvěké nepřátele na aktuální škarednosti politické. Tu tedy shledají ovšem všichni, že jsme tak obklopeni hanebným zlem a nejhnusnější černobou, že nezbyvá než s pocity největší možné mrzutosti volati: „Hanba!“ Vše se tu dovolává našeho smutku a zloby a bázně, vše volá nás do střehu a zbraně, k vzájemné nedůvěře a obecnému podezírání. Jako je kočku drbat pod bradou, aby zaručeně natáhla krk, tak při národních svátcích považuje kdejaký vztekly brepta za dobré přivésti oslavující národ svým hřímáním do onoho rozpoložení, kdy ukáže tu „bolest v oku a zaťatou pěst“.

A tak oslavujeme založení republiky tím, že se rozvzteklujeme, místo co bychom se těšili z jednoho vzácného dne volnosti a svobody, z toho, co máme s láskou a radostí pěstovati a udržovati.

Jsme-li již tak těžkopádní, že nelze se nám k oslavě založení republiky rozkývati jinak než proslovy z tribun, nechť jsou to tedy aspoň řečníci radostnější než ti, kteří rozhňují rozhořčením a trpkostí a otravují nás bázní a vztekem. Nechť se radujeme, jako se radují lidé jinde.

Roztomilý francouzský malíř z lidu Henri Rousseau namaloval kdysi oslavu Francouzské republiky. Dal do obrázku především hodně praporečků a lampiónů, aby to vyhlíželo pestře a vesele. Vprostřed je pěkný košatý strom a pod ním stojí republika. A kolem tancuje a zpívá lid, mužové i ženy, strýci i tetky držící se svorně za ruce, všichni veselí a dobří republikáni, kteří se radují z košatého stromu a ze své hezké republiky. A k tomu náleží text, písnička, která slovy prostoduchými

a opravdu domácími říká něco, co znamená spolehnutí, živou náklonnost, cit až dětinný a rodinný:

*Auprès de ma blonde,
qu'il fait bon, fait bon, fait bon.*

En masse

Veliký, uchvacující byl Whitmanův výkřik pro vítěznou demokracii: En masse! To slovo nesmírných křídel vyslovuje ohromné sjednocení a svornost všech lidí v jediné myšlence. Jsme pro demokracii; jsme pro ni všichni, en masse.

Od těch dob se však veliké slovo častým zneužíváním otřelo a zamastilo jako hodně obehraná karta. Náleží k laciným trumfům, které pro nejběžnější potřebu nosí dnes v kapse en masse každý, kdo pracuje s masami. Masy lze dnes dostat i v nejmenším politickém krámě. Má to bezmála až velkoobchodnickou aluru, pracovat v masách, a nadto jsou masy z nejlacinějších politických artiklů. Není-li v politickém krámě nic jiného, lze tam vždy dostat masy. Masy všeho druhu: masy trpící i bojující, masy sebevědomé, masy podvedené, masy hrdé, že jsou masami, masy krácející neochvějně za svými vůdci, masy, jejichž jménem se píše a mluví, zkrátka masy pro všechno. Masy cítí, chtějí či nechtějí to a ono, nebo někdo má za sebou masy. Osudem lidí jest, aby se nevyhnutelně stali masami; je to prostě jistá kletba jejich množství. Jelikož vláda republiky jest, jak praví Rudé právo, v dravých rukou několika kapitalistů, jsou ti všichni ostatní nutně masou. Tato celá masa jest pak složena v redakčních místnostech listu.

En masse je jenom duchové, tedy pro denní potřebu jaksi řídké, kdežto masa je veličina hmotné a reální povahy, kterou lze vždy snadno přihodit na váhu příliš lehkého slova. Masa, jakkoliv celou svou podstatou a veškerým svým určením náramná, velepočetná a těžká, je při své hmotné velebě zároveň velmi vhodná k použití, neboť se kdykoliv smrskne na pohodlné slovíčko akorát tak ke vzetí do úst.

Je tedy pochopitelné, že každý politický program, list i strana potřebují a užívají svých mas. Méně pochopitelné však dosud bylo, že mezi všemi sklady mas jediná strana lidová jako by mas neměla. Zajisté že strana lidová vždy se mohla honositi převelikými masami, které má v nebesích, ale tyto masy nebešťanů jsou pro potřeby denní politiky

přece jen drobet z ruky. Zdá se pak také, že nebylo snadno onu masu, jakou lze velmi snadno udělati z člověka sociálního, zhotoviti také z křesťana; nepochybně, že bylo k tomu zapotřebí něco více času, aby z dětí božích byla vyrobena politická masa. To se tedy konečně v pátém roce republiky podařilo, neboť když sítím a lisem obecních voleb se odcedili obecní zástupcové, zůstalo dole na dně něco velehojného a hustého, a to právě jest ona v těchto časech tak užitečná a cenná masa. Spatřujeme tedy uprostřed obecného masochismu teď i stranu klerikální, ona má zadělány plné hrnce masy, masy veliké, husté, hutné a lidové, masy vydatné, jíž úspěšně možno konkurovati i s masou takovou, jaké užívá Rudé právo, masou výtečnou a užitečnou, s níž možno vyrukovati na politický trh i do boje, masou, jež je vždy největším statkem strany, jež je oporou programu i jeho páteří, masou mohutnou, jaká vždy vyžaduje rozhodné bojovnosti svých zástupců, oněch zástupců, kteří za sebou mají masy.

Jest jasno, že snáze lze psáti a mluvíti, když máme masu; když byste nerespektovali mluvčího, budete aspoň respektovati jeho masu. Nuže, lidová strana má nyní zástupce i masu. Jak ohlašuje radostně „Čech“ v *Chroniquereligieuse en Tchécoslovaquie*, dílu bylo požehnáno, masa utěšeně kyne a kypí a její zástupcové „peuvent constater qu'ils ont gagné et gagnent encore tous les jours du terrain dans les masses“.

Což docela potěšitelně dokazuje, že jsme národem při nevelké početnosti velmi vydatným. Dá se z nás narobiti mas až k neuvěření; jen spočítejte ty všechny masy, z nichž se už skládáme! A v počtu ovšem nemohla dlouho scházeti masa křesťanská. Pánbůh, svatí a přímluvci nahoře a masa dole, konečně jsou tu pohromadě všechny předpoklady křesťanské masívní politiky.

O trestu smrti

Byly v republice provedeny dvě popravy. Tím bylo také časopisům nadhozeno téma, na němž ovšem nejvíce se uplatňují hlediska čerpaná z nálady i ducha dnešního socialismu, neboť, pravda, málokdo za této dnes převládající nálady osmělil by se pro trest smrti v tisku energicky plédovati. Z čeho by takový člověk byl podezírán a usvědčován, lze souditi z těchto citátů, jež nejlépe vysvětlují přítomný názor na trest smrti:

„Zrušte trest smrti! Obhájci trestu smrti budou ovšem dále tvrdit, že společnost musí zabíjet. Nemají pro svoje tvrzení důkazů, ale chvějí se před okamžikem, až popravčí mistr se svými pomocníky nebude chránit jejich bezpečnost. Neboť ve stínu šibenice žijí patrně blažený život a mají svědomí otupělé...“

„– Ač nyní, kdy dostali se k moci ti, kteří po celý život potírali trest smrti, během jediného měsíce měli jsme dvě popravy a zdá se, že se s nimi roztrhne pytel.“

„Lidská bestie zajásala. Zas jednou hozen je napospas lidský život – v republice provedena poprava. – Noviny přinášejí tendenčně upravené články pro zvýšení popravní nálady občanstva –“

Tak se tedy píše tóny velmi prsními, neboť je ušlechtilé odporovati tomu, aby člověk zabíjel člověka, jak se o trestu smrti říká. Pisatelé se cítí v právu a lepšími, než jsou ti jiní, kteří neprotestují. Je to ideální a vášnivé, ale přesto, když jsem ty články (o nichž dostatečně svědčí uvedené citáty) četl, nemohl jsem se zbaviti vtíravého dojmu demagogie a laciné sentimentality, něčeho, co drobet nedobře čpí člověku, který jinak, méně řečnický, se pořádá se světem i se svým svědomím.

Ujišťuji upřímně, že nejsem člověk krutý a lačný krve. Skutečně ne, a v každém směru naopak. A nejsem také přívržencem trestu smrti, ba ani přívržencem trestu a smrti. Vše zlé mne vskutku trápí a dotýká se mého svědomí. A pravděpodobně jsem i po svém sentimentálnější než pisatelé oněch zajímavých citátů. – Přesto však přiznávám rovnou, že

cítím něco neosobně správného, rozumného a přirozeného na trestu smrti, snad nejasně, avšak rovněž tak mocně, jako cítím hrůzu a odpor, jde-li o vraždu a zabíjení.

Trest smrti nezdá se mi být mstou společnosti. Nevidím zde žádné-
ho oka za oko a zubu za zub; to jsou msty, jež náležejí do běžného ob-
čanského nebo neobčanského života, do hospod, do politických štvanic,
do novin. U trestu smrti nemá do činu vstupovati msta společnosti, ale
v činu je tu veliký příkaz mravnosti vůči životu, lidský, nadlidský
a božský, jehož velikost je v jeho přísnosti. Přísnost tohoto příkazu má
každý člověk nésti ve svém svědomí; je to prostě jeho povinnost za to,
že mu bylo dáno vůbec býti člověkem, neboť tím již na sebe přijal vedle
práv i povinnosti, jejichž splnění je věc lidské poctivosti a osobního
ručení. Víím dobře, že strašně těžko, zle bývá člověku žítí, ale natolik
musí prostě i ten nejbědnější člověk býti mužem, aby i v chvílích nej-
krutějších ručil za sebe svým životem.

Je-li člověk schopen ručiti svým životem za obecné dobro, jež koná,
musí ručiti i v případě opačném. Muž je řádným mužem, když je morálně
schopen dáti životu svůj život zárukou za své konání. Vždyť život vedle
všech svých požadavků má v sobě vždy pro nás všechny jedno riziko:
totiž, že nám za naše věci je případně nastaviti i náš život. Kdo se stává
předbojníkem nových myšlenek, ten riskuje, že mu nebude rozuměno
a že třeba zhyne hladu. Svůj život riskuje každý řádný dělník, ať je to
v dolech, továrnách nebo v lesích. Svůj život riskuje lékař i chemik, hasi-
či, ochráncové, strážé pořádku a bezpečnosti. Každý z nás může se stát
vojákem a jest mu životem ručiti za bezpečnost rodin, vlasti a státu; vojín
zabíjí s nebezpečím, že může býti zabit sám. I naše přesvědčení nám
ukládá riziko, že bychom, ať z té nebo z oné strany barikády, mohli býti
za ně případně postaveni ke zdi. Chci tedy říci, že život mužů je statek,
jímž muži ve svrchovaných chvílích poctivě platí. Za svou odvahu, sílu, za
své přesvědčení, za své dobré služby platívají mužové svým životem. Je
to tak poctivé, mravné a ušlechtilé, jak uznávají i odpůrcové trestu smrti.

Necítím, proč by pak muž měl býti zbaven ručení za vykonané zlo.
Vždyť i stane-li se někdo ve válce, ať už ze zjištěných nebo z ideálních

důvodů, vyzvědačem nebo v revolucích kontrarevolucionářem, činí tak u vědomí, že nastavuje za toto dílo svůj život. Nevím, proč by zrovna vrah měl necítiti při svém konání odpovědnost životem. Není prostě nic podstatnějšího, co by mohl za takový čin položit, čím by míra zla mohla býti odpovědněji zvážena a zhodnocena. Vždyť tu neběží o trest nebo o mstu, nýbrž o vyrovnaní mravního závazku, který u muže, jenž zabíjí bezbranné a nevinné, je nade všechny pochybnosti velmi těžký a veliký. Je a musí být velký a přísný, byť i ten muž byl sebedědnější, zanedbanější a válkou zesurovělý. Řeknete, že tento člověk nechce ručiti životem za svou věc; nechce-li, je to veliká vada jeho čestnosti. A správné jest, že rozsudek se ho na to neptá: neboť jeho čestností jest se rozhodnouti, je-li správné, aby zaplatil svou vinu.

Zákon i rozsudek jsou neosobní. Z nich mluví pouze obecný příkaz mravnosti a odpovědnosti. Zlé však je, že exekuce je prováděna člověkem. V tomto směru je zákon i rozsudek bolavě nedokonalý. Není však proto špatný. Má svoje nedokonalosti – jako konečně každé lidské dílo.

Ve válce a v rozvratu lidský život nemá valné ceny. Jeho cena stoupá úměrně míru a pořádku, kdy lidská společnost žádá, aby byl v bezpečí život každý i na vzdálených cestách a samotách, ve spánku i v díle, v bezbrannosti důvěry v pokoj a řád. Shledáváme správným, že ti, kdož jsou společností pověřeni tyto životy chrániti, nastavují za to život svůj. Taková tedy jest cena života.

Těm, kdož u vraždy Kolínského volali po odstranění trestu smrti a kdož namnoze mluvili tak, jak je to obvyklé nyní u nás, kde právě u velmi radikálních myšlenek setkáváme se tak málo s občansky mužnou odpovědností k vážným věcem života, právě těm, kdož nad jeho případem lamentovali, dal sám Kolínský velmi vážnou odpověď. Když ho těšili, vyslovil se, že je to tak lépe. Vzpomeňte jen slov, jež řekl, a za vrahem spatříte opět zazářiti onu povinnou čestnost mužovu, která žádá ručení života. Splnil ji. V žaláři byl by hanebnou lidskou plevou, ukrytým hanebným, bestiálním vrahem. Chápal, že jest se mu vyrovnati. A jeho smrt byla vyrovnáním muže; nikoliv trest a žalář, nýbrž za složený život stalo se údělem nejlidštější smíření.

Stará věc

*Ano, jde o starou věc. Jsou ovšem různé staré věci: věci staré, přeží-
lé, vetché, tak zašlé a zvetšelé, že jich už nelze ani k ničemu použít,
nebo jsou také věci staré, velmi staré proto, že jsou ustavičně živé,
stále dobré a účinné, osvědčené a věčně při síle. Jsou starými, pro-
tože se nejen udržují při životě, nýbrž udržují život sám, jsou jeho
složkou, a jsou tedy věčně staré a mladé jako život sám.*

Starou věcí je především následující zpráva, která celkem nepo-
všimnuta přešla v dubnu novinami.

„Závodění v Dělnických tělocvičných jednotách. Již od založení Svazu D. T. J. bylo stanovisko jeho i technického výboru k závodění zamítavé. Stejně byl vydán zákaz cvičení vrcholových cviků (třebas ho nebylo dbáno). Tělocvičný Ruch, list Svazu D. T. J. odůvodňoval stanovisko k závodění tím, že nelze srovnati s pojmem demokratismu, aby se členstvo rozdělovalo na schopné a méně schopné; mělo být dosaženo stejné výkonnosti všech, od-
tud zákaz vrcholných cviků. Proti zakazu ozývaly se hlasy stále důraznější a vytýkáno, že hnutí ubývá na hloubce, cvičenci ne-
podněcují se k rozvinutí sil, že se nepostupuje. Na sjezdu náčel-
níků a vedoucích ženských odborů u příležitosti valného sjezdu D. T. J. v Praze změněno dosavadní stanovisko a přijat návrh na zavedení závodění.“

Nuže, zdá se pravděpodobno, že hlavní pohnutkou zrušení zákazu byla sama zkušenost; to asi šikovnější cvičence a členy D. T. J. toto věru pamětihodné omezení nebavilo, asi cítili se nějak otrávení a nepo-
chybně projevilo se u těchto schopnějších lidí nebezpečí, že by odešli

jinam, snad ke sportu nebo do Sokola, kde lepší výkon není věcí nenáležitou a zakázanou.

Ale tato obava z nově nabytých zkušeností, že by totiž schopnější lidé utíkali jinam, je na celé věci tím nejméně zajímavým. Zajímavější rozhodně je ono pozoruhodné původní stanovisko, že nelze srovnati s pojmem demokratismu, aby se členstvo rozdělovalo na schopné a méně schopné; má být stejná výkonnost, a tu není tudíž morálního důvodu pro výkony lepší. Tento zákaz nepochybně vyšel z téže nálady a z téhož ducha, který po založení republiky usiloval o zrušení vojenských vyznamenání a každých řádů, ježto se takové věci nesrovnávají s demokratickou rovností.

Ono to ostatně vskutku není jen tak. Demokratičnost je něco, co se nedá vzít do ruky jako deštník, není to hmatatelné, je to pojem nejasný, který musel býti – a jak denní život ukazuje mnohými pozoruhodnými případy – a musí u nás býti stále ještě určován zkušenostmi. Jestli to někde dopadlo trochu hloupě, je tedy na tom u nás vinen jen nedostatek demokratických zkušeností. Mluvím zde o demokratických zkušenostech a ne o přirozeném demokratickém cítění; činím to z docela prostých důvodů proto, že po takových všelijakých omylných pokusech se nedá o citu dobře mluvit. Demokratické cítění by se nepochybně ubíralo spontánnějšími a správnějšími cestami.

Co, řekli bychom si, tak zhruba, cítěno pro základní životní potřebu, je nedemokratické? Citově nedemokratické jistě jest: otrocká mysl, šplhounství, snaha zalíbiti se a lacino se svézti, a přitom: škodolibost, postranní sočení a podceňování, závist. Toto vše není demokratické už z té příčiny, že pro rovnost demokracie je především třeba rovného člověka a ne křivého potměšilého hřbetu.

A co je demokratické? Demokratický je tedy především rovný člověk, který se něčím lepším necítí poškozen. Demokratická je, myslím, i prostá vážnost k lepšímu i úcta k zásluze. Nedemokratické je každé násilí; tedy i násilí prováděné nedoceňováním všeho lepšího a překážením lepšímu. Jen mějme dobře na mysli, že vskutku jsme si rovni, to jest rovní se slabšími i lepšími, neboť tak jest v hodnotě člověka, že je

slabý i lepší. Není nám slabší lidsky neroven, ale není nám neroven i člověk lepší; není demokratického důvodu, proč bychom vyšší hodnotu zamítali a odvrhovali jakožto nám nepřiměřenou a nerovnou. Tím bychom hned kopali tu základní demokratickou rovnost, nejlepší myšlenku, která je tu k tomu, aby lidské hodnotě nebylo nikým a ničím křivděno.

Nebudu už mluvit o tom, kam by takové nerovné názory o rovnosti vedly; to si již každý domyslí sám. Není vážnosti k lidství, kde není vážnosti k lepšímu výkonu, k vyšší hodnotě. Jsou to nápady pro přítomnou dobu velmi význačné: kousek idealismu, ale strašně křivě a nedostatečně vyvinutého. Kdyby vyrostl rovně, byla by to zase věčně stará a nová věc, stále živá a záslužná, protože musí být řádnými rovnými lidmi stále kupředu nesena a držena: ochrana slabšího, volná cesta lepšímu. Trochu rovného citu a rozumu.

Nové náboženství – morálka rychlosti

Důstojní a velební činitelé naříkají, že v této bohaprázdné době velmi bují různé sektářství, bludařství a kacířství; to všechno není tak zlé: avšak z města, jež je o něco blíže Antiochii a Babylonu, totiž z města Milána, slyšen je touto dobou hlas, který káže dokonce i pohanství a modloslužebnictví.

Novým tímto lživěrozvěstem je blíženeček někdy špatně proslulého Apolonia z Tyany (neboť také létá), to jest F. T. Marinetti, jenž ve svém posledním futuristickém manifestu káže toto nové náboženství. Marinetti praví o rychlosti, že je čistá, pomalost pak nečistá, neboť rychlost je intuitivní syntézou všech sil v pohybu, kdežto pomalost je racionální analýzou všech únav. Rychlost je aktivní, útočná, pomalost je nečinná, pacifistická; rychlost je pohrdání překážkami, touha po nevyzkoumání, modernost, hygiena; pomalost je zbožňování překážek, idealizace únavy, pesimismus, shnilý romantismus divých básníků a filozofů s dlouhými vlasy a s brýlemi, a vůbec špína. Poklekněmež před giro-skopickou buzolou: dělá dvacet tisíc obrátů v minutě! Předhoňmež hvězdu Arctura, která urazí 413 km za vteřinu! Světlo a elektromagnetické vlny $3 + 10^{10}$ za vteřinu, to jsou svatí, k nimž je nám se modlit!

A kde, podle Marinettiho, sídlí Božstvo? Ve vlcích, v restauračních vagonech (jíst v rychlosti!). V mostech a tunelech. Na náměstí Opery v Paříži. Na nábřežích londýnských. Na dostizích automobilových, ve filmu, v telegrafii bez drátu. Ve vodopádech. U velkých krejčích, kteří tvoří přechodnou a stále novou módu a nenávidí to, co tu už bylo. Ve velkých městech, která mají životní rytmus a spád. Na bitevních polích. Kulomety, děla, náboje jsou božské. Ve výbuších a minách. Ve výbušných motorech, jež jsou božské, rovněž tak motocykly. V náboženské extázi, kterou vzbuzuje 100 HP, a konečně i (pro domácí potřebu) v elektrické lampičce. Pozemská rychlost = láska k ženě/zemi, rozptý-

lení se po světě (vodorovný přepych). Rychlost ve vzduchu = nenávisť k ženě/zemi, zhuštění v nebi, spirální nanebevstoupení k nicotě/Bohu (kolmý mysticismus), vzduchoplavectví pak jest projímavá čilost ricinového oleje ve střevech zenitu.

A svolání končí: Italové, buďte rychlími a budete silní, optimističtí, nepřemožitelní a nesmrtelní!

– Je možno, že toto nové náboženství nebude Italům po některých stránkách tak tuze cizí, neboť mají v něčem (v něčem zas ne) obzvláštní sklony a talenty k rychlosti. Já aspoň nestačil jsem svým rozumem ani sluchem Taliánovi, který mluvil takovou rychlostí, že téměř rovnala se ve vteřině girokopické buzole (dvacet tisíc obrátů v minutě) i hvězdě Arcturu (413 km za vteřinu), a – nejsa omilostněn – nemohl jsem prostě tohoto Taliána pochopiti, a nepoklekl jsem před ním, ač byl svou rychlostí svatý.

A jelikož pak (jak praví Marinetti) pomalost je nehnuté zbožňování překážek, váznutí, nostalgie již viděného, idealizace únavy a obava před novou cestou další – pak jsou rozhodně trať krčská i tišnovská naprosto nesvaté, i nedivme se tedy, jelikož podle téhož věrozvěsta pomalost je špinavá, že tam bývají špinavé vozy. Je vůbec po všech těchto otázkách ještě dosti nesvatého na našich železnicích i jinak, a jsme tedy zemí pohanskou, nezbožnou a barbarskou daleko v lesích severu a vinou špatných silnic i pomalých tratí s častými zastávkami (vodorovný přepych) jsme smrtelnými, takže střeva zenitu budou projímána pouze našimi dušemi, až je na některé zastávce a překážce vydechne, což ovšem učiníme také bez kuráže a pomalu.

Leden

Lyžařům, bruslířům, sánkařům i stavitelům sněhuláků pohodu, radost a zdar; pěkný led a pěkný sníh! Všem vesele červené tváře i nosy, nikoliv však uši namrzlé a napuchlé, které se pak loupají. A aby příliš nezalezlo za nehty.

Něco jsem se namrznul, když jsme jako školáci musili vždycky v neděli do kostela na mši! Dlaždice čišely ledem, přešlapovali jsme a foukali si do rukou; někdy nám za nehty hrál mráz náramně do modra a prsty pak dlouho nechtěly roztát. Tehdy jednou jsem si vymyslel, že si namrzlé nohy hezky ohřeju v teplé vodě, hned jak doběhnu domů. To jsem tedy také udělal a pak jsem běhal dokolečka a brečel. A nebyl jsem rozmazlený kluk, naopak otrlý až příliš. (Tehdy mně také poradil jeden zlosyn, abych si líznul, jak chutná mosazná domovní klika při dvacetistupňových mrazech.) A namrznul jsem se někdy dost a dost. Kterousi zimu jsem spal v horách ve velkém tanečním sále, kde bylo tak zima, že voda v umyvadle do rána vždycky zamrzla. Ale mýti se v ledové vodě je docela pěkné a zdravé, když se toho člověk nebojí.

Ale ono se lidem v zimě nedostává na kuráži. Nechce se to člověku vylézt z teplé postele, studené mytí tuze neláká a nechce se do vychladlého prádla. Každý se chutě choulí pod duchohou a zdá se mu, že ani za nic by z toho vyhřátého pelíšku nevylezl. Nakonec ale se přece vyhrabe, drkotá zuby a převelmi lituje, že musí do takové sibiře. Venku vánice, mrazy, sníh skřípe pod nohama a zima řeže do uší. Tu každý snažně miluje teplo kamen a domov s pořádnou střechou nad hlavou. Jestliže je kde se ohřátí, tu je zima dobřejší, než bývá její pověst: je veselá, družná a srdečná.

O ničem se u vyhřátých kamen tak dobře nechte jako o nepohodě, o vánicích a jakého stupně kde dosáhly mrazy. Ba vzbuzuje to i jistý pocit uspokojení a pýchy, když se dočteme, že byly v těchto dnech obzvlášť znamenité. Však jsme je prožili osobně, s pořádnou střechou nad

hlavou. Ale tu a tam se také čte, že někde v příkopě, za keřem, v lesích našli zmrzlého člověka, kde není kamen ani střechy nad hlavou, kde hřeje a kryje jen zimní obloha a mrazivá noc. Léto tulákům mnoho neudělá, ale v zimě pomrzne vždycky několik neřádů, lidí k ničemu, leda na postrach a svízele, kteří chodí a přikrývají se větrem. Zda si vzpomenete, když přicházejí mrazy, že jistě noviny přinesou zprávy o zmrzlých tulácích? Jako léto jistotně přináší své kvetoucí trávy a hnízda ptáků, jako podzim nese zralá jablka a hrozny, tak má i zimní čas vždy své určité splnění, že dává mřítí lidem, kteří bydlí za ploty a v polích, že zhyne někdo z těch, jímž je v zimě nejvíce zima. Když přijdou mrazy zlé, tu na zemi se nacházejí zmrzlí ptáci a někdy tuláci. Lze to vědět předem: taková už je zima, není tomu jinak, když přijdou mrazy. Tu nám přináší ledové květy v oknech, radosti zimní, krásu doma i na horách, a tohle pravidelné obohacení zpráv v novinách: Velké mrazy v Hamburku, ve Varšavě, v Praze, v Brně i Bratislavě a někde zmrznul nějaký tulák. Patří to k věci, ale je to přece ze všeho nejsmutnější zemřítí zimou, i když je to v nejpřirozenějším řádu času i přírody. Líto plachých zvířátek i ptáčků, všeho divokého a málo užitečného; ale člověk mezi všemi plachými a divokými umírá nejtíže, i když je to třeba i neřád. Zima je mu ještě horší než lidé a než on sám. Jestli nic už ne, tak ona přece ho jen někdy o samotě dostane.

Hbitý outek života

Zdali co rozpoznáš
na starých těch fotografiích

— *Apollinaire*

Museli bychom jít na návštěvu k velmi početným a starým lidem, abychom v parádním pokoji zas jednou uviděli sbírku dávných vizitek na mramorové desce vysokého zrcadla a pak ta plyšová alba s fotografiemi, jaká má dnešní lidstvo jen už tak matně v paměti. Tady jsou ti někdejší strýcové, kteří vojákovali za okupace Bosny, zde jsou ty vdovy po vrchních myslivcích hraběte Larische, chlapečkové s krejzlíky kolem krku, kteří příliš brzo umřeli, vyčouhlí abiturienti, kteří to později do-táhli na pány rady, svatby, muži s plnovousy, oděni v báňské uniformě, je tu sestřenice, která se nešťastně vdala, příbuzní, kteří se stali Němci, a jeden hezký a slibný mladík, který se uflámoval. Stařina a nuda náramná pro ty, kdož tyhle kroniky dávno už nemají v paměti. Tuze často vyhlízejí ty obrázky jako ony také kdysi oblíbené fotografické porcelánové podobizny z náhrobků; tváře a postavy se tu nehybně rýsují a trčí tu bezmála jako reprodukce zkamenělin ve starých foliantech nebo jako chladné a ztuhlé pomníky z časů před jedním lidským věkem, ukazující, kdy jak kdo vypadal. Při veškeré věrnosti tváře a figury tkví na nich kupodivu málo života; však jsou němé a každá z nich se žádá výkladu, své životní historky a dějin svého lidského poslání. Nejčastěji povídky více či méně šedivých životních běhů a kariér a někdy truchlivá rodinná dramata, zahalená už dávno v milosrdnou šed' zapomenutí. Dvě šestnáctileté přítelkyně, které se drží kolem pasu; první se vdala a měla osm dětí, ta druhá zemřela při prvním dítěti. Student se stal inženýrem, velkoobchodník, který tu zobrazen v blahobytné důstojnosti, přišel později o všechno a onen fešák ve skřipci a s francouzskou

bradkou se později pro nějakou nekalou věc zastřelil. Povídky, historiky, galerie figurek a osudů dnes už neaktuálních a vybledlých.

Rýsují se tu s jistou strohostí sfing nebo předmětů vystavených v málo navštěvovaném krámku v odlehlé ulici, kde nikdo nekupuje. Muž v nakrčených kalhotách důležitě stojí u titěrného stolku, opíraje se pěstí o knihu, jiný se opírá o ozdobný sloup; děvče stojí u vrátek vedoucích do ideální krajiny, malý chlapec se tulí k velkolepému renesančnímu křeslu v palácové komnatě, stará dáma má za sebou drapérii s ohromnými třapci. Vousatí abiturienti se rozsadili jako nějaká konference míru, svatebčané tu jsou vyloženi jako utkvělá skupina klarinetů, trubek a trub ve výkladě nějakého starého obchodníka hudebními nástroji. Však to trvalo, než je fotograf uvedl do pozice! Obličje zatím docela ztuhly a oči vyzírají v nepochybném smutku, vyděšeny strachem ze své pohyblivosti, opanovány bázní, aby krása obrazu nebyla porušena nepřiměřeným hnutím života. V nitrech pozvolna ledovatěly obtížné pocity utkvění a trvání a na tvářích se rozhostila jistá chmura věčnosti. Cítě se takto v kosmu a v dějinách, nesnadno a s obavami se snažil předmět zvěčnění zatvářiti se za této nevšední situace na konečné přání fotografovo ještě přívětivě.

A teď se podívejme na dnešní fotografie! Existují dnes někde také alba fotografií, sešitky amatérských výrobků. Tenhle sešit je z výletu do Itálie, tohle bylo na horách, to loni na letním bytě. Dnešní člověk je hotový futurista. Jeho živobytí a bytost skládají se z momentů. Nic tu není důstojnou a mrazivou věčností; život tu hbitě prokmitává osnovu okamžiků. Není tu sloupů, drapérií, vyřezávaných křesel, kaširovaných vrátek do kaširované ideální krajiny. Tatík je zachycen, právě když se překotil na maňásku, rodina je skupinou naháčů, která na sebe stříká v rybníce, Máňa leze přes plot, pan doktor drží na provaze krávu, strýc sedí na mezi a svačí salám, dědeček má na hlavě vnuččin klobouk, paní radová nese roští a pan rada fouká do ohníčku a slečna je chycena, zrovna když vyplázla jazyk. Všichni se honí, zrovna si něco povídají, ústa se pootevírají v křiku a v úsměvu. Skoro film. Výseky z filmu života. Ale jen momenty; kde zůstala důstojná utkvělost, pomníkovost

a výstavná předmětnost těch starobylých fotografií? Je ztracena v hbitém kmitnutí outku života, ale nejsou ztraceny povídky, historie a osudy, které dříve činily slovní pozadí pomníkových fotografií. Necht' jsou veselejší, oč je veselejší, bystřejší i lehkomyšlnější tento žánrový způsob, sršící letmostí života, zachycený pro okamžik, pro zítřek i pro budoucí staré vzpomínky, historie a povídky!

Divadlo překvapení

Nejnovější futuristický leták pana Marinettiho bojuje o divadlo překvapení, neboť dosavadní divadlo je dlouhé, nudné, pravděpodobné stůj co stůj, příliš logické. Je mu tedy třeba reformy, i žádá pan Marinetti po divadle: 1. aby příjemně omráčilo cit publika, 2. aby vyvozovalo sled zábavných idejí, 3. aby vyprovokovalo slova i pohyby docela nepředvídané, a to tím způsobem, že každé překvapení na scéně má vyvolati jiná překvapení v parteru, v lóžích i mimo divadlo.

Tot' svatá pravda, v tom nutno s panem Marinettim souhlasiti, že divadlo nás už tuze málo překvapuje, a když, tak je to spíše z vyššího dopuštění, že třeba následkem větviček zhasne veškerá elektrika. Není ani zvláštním překvapením, spadne-li při otevřené scéně panu Vošalíkovi plnovous, panu Hašlerovi paruka, sjede-li při Edvardovi II. statista po zadku z příliš strmého praktikáblu s rachotem dolů, nebo když se panu Deylovi ohne plechová škorně kolmým úhlem vzhůru a on se při vážné historické scéně marně snaží druhou nožkou jí přišlápnouti, ba není ani překvapením, když se pan Vydra velkolepě přerěkne. Pokud tato představení sice příjemně omračují cit publika, ale nevyvolávají v parteru, v lóžích i mimo divadlo další překvapení, vyznívají nahlucho a prokazují se jakožto nedostatečná. A nelíbí-li se kra a publikum kašle, křičí, píská a dupe, ani toto nejsou pravá vyprovokovaná slova a pohyby nepředvídané. Vyvozuje to sice sled zábavných myšlenek a příjemně omračuje cit publika, když herci na jevišti zplihne a povážlivě při řeči se klátí jedna strana kníru, takže obecenstvo může s opravdovým zájmem sledovati kru, dychtíc po okamžiku, kdy spadne knír celý, ale přese vše je to přece jen účast příliš trpná a neproduktivní. Jeviště má nám přinésti něco tak důkladného, aby i publiku bylo možno důkladně se účastniti a vykonati nějaké řádné překvapení. Hle, nejen divadelní sousedé, nýbrž i herci byli by překvapeni, kdyby například někdo v parteru se jal mýti si v přineseném

umyvadle nohy, kdyby dáma v lóži náhle porodila a pána z prvního balkonu ranila mrtvice a z „kurníka“ házeli lasem, a to vše jen za tím nezištným účelem, aby byl příjemně omráčen náš cit a vylouděn v nás sled zábavných myšlenek.

Pokud se týká divadla, není k tomu třeba ani tak obzvláštních prostředků. Pan Marinetti k tomu podává recept a ten je dosti jednoduchý. Tak třeba metr před rampou usedne šest automobilistů (pět herců a herečka) a napodobují skoky, klátí se a houpají, jako kdyby jeli v rychlém automobilu, co napřed šofér dělá hubou hluk motoru. Tato scéna, jak vypravuje Marinetti, účinkovala na publikum v Luce způsobem tak povzbudivým, že jeden z diváků jal se chodit po galeriích mezi překvapenými diváky po rukou. Napadlo u nás někoho chodit po rukou, když se hrál třeba Fischerův Orloj světa? Nenapadlo, a já se pamtuji, že jsme tehdy odcházeli jaksi málo pobaveni. Hle, v Turíně nějaký divák se při téže hře s automobilisty přestrojil za Cavoura a měl velikou rozpravu s divákem jiným, přestrojeným na Mazziniho, jenž prý mu odpovídal velmi duchaplně. Proč nikdo u nás se nepřestrojí za nějakého vynikajícího státníka (třeba Šmerala) a nekoná při Scheinpflugově Gejzíru duchaplnou rozpravu s nějakým přestrojeným Karlem Havlíčkem Borovským? Zda by to nedojalo pana prof. Vodáka tak, že by se pro milé překvapení publika jal po prvním balkoně procházeti po rukou?

Než necháme ještě mluvit pana Marinettiho, který ví nejlépe, jak se to dělá. Složil ještě s nějakým panem Calderonem kousek, který se jmenuje *Toaletní hudba*. Celý ten kus je takto: pedály kolmého piana jsou obuty v krásné dámské zlaté střevíčky. Herečka, která představuje pianovou pokojskou, oprašuje pérovým oprašovákem klaviaturu a hraje na klavíru tímto způsobem kousek. Druhá pianová pokojská čistí kartáčkem klávesy, čímž rovněž přispívá k hudbě, co červeně oblečený hotelový pikolík čistí střevíčky piana.

Tato scéna měla opravdu svůj účinek. Jakýsi pán z parteru se obrátil na Marinettiho, který byl přítomen v lóži, a křičel v milém překvapení: „Ne, vy nejste blázen! Ale z nás učiníte blázny!“ Nato se dal náhle něja-

ký pobavený občan z kurníku do náramného pískání a okamžitě nato
jal se stejně mocně tleskat. Tu pán z parteru zvolal: „Hle, první případ
šílenství!“ a v úděsu úprkem uhání z divadla.

Šťastný úděl diváka, zešílet zábavou!

Stará knížka

Máme u nás v redakci redaktora, který, jak sám povídal, psal už aspoň desetkrát o kolonizaci v Podkarpatské Rusi. Míní, že není prováděna zrovna šikovně, ale to se nás tady už netýká. Vzpomněl jsem si nějak nejasně na ty jeho články, když jsem onehdy rovnal knihovnu a zara- doval jsem tam jakousi starou knížku v růžové obálce, na níž mi padlo do oka: „Na karpatských krásných krajinách tolik úrodnej půdy ladem leží, a náš chudý lud na hornatinách bídou, ba časem hladem hyne. Šlechtní zámožníci, ujmite se po křesťansku chudého dělného ludu, jemuž obživa mizí, jak já v mých průmyslových návrhách radím, sobě, národu, obecnému dobru výborně a slavně posloužíte. Blahomyslný kolonisační patent našeho císaře pána krásnej pohody a dobrého základu nám dává.“

Tak tedy stará knížka z dob, kdy ještě panoval blahomyslný císař pán. Napsal ji M. Dor. Frant. Cyrill Kampelík a byla vydána roku 1860 nákladem spisovatelovým pod názvem „Stav Rakouska a jeho budoucnost. Na dějinách a rovnoprávnosti založené rozumování rakouského občana, povinnou učtou a přímotou ku slavné vládě projevené“. –Nuže, stav i budoucnost Rakouska jsou dnes hodně jiné, než tehdy bývaly, a nebožtík Kampelík, jenž svým spisem „ku blahu rakouskej říše co patriotičný rakouský občan směřuje“, velmi by se dnešnímu stavu toho někdejšího Rakouska podivil a nepochybně by byl mile překvapen, ačkoliv se věci sběhly docela jinak, než by si byl mohl vůbec kdy představit. Ačkoliv začíná svou knížku co občan patriotičný a věnuje hned v úvodu „uctivý pohled na panovníka naší milej Rakousie“, k „jehož Apoštolské Milosti všichni Rakusiané bez rozdílu jazyka a národnosti důvěrně se obracujeme co ke svému středu, odkade naše společné blaho, mír a bezpečnost pramení“ (neboť „On jest jednotící génius všech rakouských národů, horuje nade všemi stranami a stavy“), přece byl Frant. Cyrill Kampelík náruživým slovanským vlastencem, který ve

svém uvažování stále odvolává se na osmnáct milionů Slovanů rakouských, ovšem v rámci milej Rakousie: „Austriauscí Slované jsouce válnou většinou říše a na budoucnost myslíce spojíte se kolem císaře pána.“

Ustavičně mluví o Čechoslovanech, ovšem hájí je patriotičtě, „jenžto celou svou národností v říši rakouské občanuje“, proti německému sočení, které těmto dobrých Čechoslovánům „nějaké odštěpenie či separatismus za nádraží strká“. Jak čtenář nepochybně už postřehl, utvořil si Frant. Cyrill Kampelík i jakousi svou čechoslovanskou řeč. Zdůvodňuje jí Milému čtenáři takto: „Čítaje knihu moju vyrozumíš, že staršieho posvátného cyrilomethodského nebo svatováclavského jazyka na Slovensku dosud zachovalého semotam já v koncovkách užíval. Těhnu Slovenskem do kruhu 18ti milionových rakouských Slovanů. Královské a staroslavné Slovensko ze střediny austrianských věrných Slovanův nemůže a nesmí se ode Dunaja a Moravy odtrhnouti, aby s Čechy k nebožtíkům Vendům na Dolením Labi těhlo. Nám Čechům nutno Slovenskem do Austrie neodkladně se z Polabska vraceti. Kdyby se tobě staré čechoslovanské *a* (naša říša), *u* (lud, dušu), *ie*, *ia* (zdravie, zdravia) a jiné nelíbilo, zněmči si to dle zlovyku, přezvukuj *a* do *e*, *u* do *i*, *ie*, *ia* do *í* atd., aby se ti po těch mnohých *i*, *í*, *e*, *é* nestýskalo. Neberme si k srdci literky a slůvka, ale scelujme staré zlomky svoje, aby života a mocí přibilo. Nepriatel, jak víš, nelichotí mluvě pravdu. Naši nepriatelé hovořejí o nás, že jsme »Schreibennationen« čilí střepiny národův. Bystří tomuto štulci porozuměv, povšimne si toho. “I radí pak ještě dále, vybízej, aby slov. lékařstvo v Praze na fóru rakouských Slovanů se tlačíc, lékařský kalendář vydávati sobě zlíbilo: „Tlačme k austrianským Druho-Slovánům i jazykovou formou, vybědujme ze starých střepin. Kousek cyrillice, kus juhoslovanštiny, kus polštiny, kus rusinštiny interlineárně a jinak vysvětlenej.“

Němce a Maďary Frant. Cyrill Kampelík tuze nemiloval. Velmi však horuje pro Slováky: „Dobrosrdečné Slováky vrozená jim pilnost, pracovitost, poctivost, pohostinnost nad jiné národy uherské vyznamenává,“ a „3 ½ millionový národ slovenský (až za řeku Moravu a za Velehrad svá sela majecý) mírností, lahodou, jemností, hebkostí ducha,

společenstviem, veselou myslej medzi národy pod karpatskými nejdříve v ludskeosti a vzdělanosti stojí.“

– Mluvě o mírnosti, lahodnosti a hebkosti ducha, nemohl tedy zajisté miniti ludskeost ľudáckou, jež seslovech Hlinkových a Jurigových dnes zrovna velkou jemnostiou nevyznačuje.

Mínil to tedy Frant. Cyrill Kampelík s Čechoslovany a s austrijskými Slovany dobře. Ovšem, panoval tehdy ještě blahomyslný císař pán, k němuž spisatel měl velikou úctu a důvěru. Kdyby milým jeho Slovanům něco nešlo lehce, tu radí: „Kdybyste měli velké u toho nesnáze, prostě našeho milostivého Císara Pána o pomoc a on svým věrným 18ti milionovým Slovanům pomůže.“

No a – vlastně ten Císař Pán svým 18ti milionovým Slovanům – jinak ovšem, než doufal starý spisatel – přece jen nakonec k svobodě a spravedlnosti pomoh', aniž by nás pro Svou Milost zavazoval k díkům.

V kraji ryb

Ohrazenice, Vřesenský, Novopleský, Džbán, Velký, Skopový a Závistivý u Kardašovy Řečice; Frahelec, Flughaus, Potěšil, Tisý, Kaňov, Starý a Nový Vdovec, Humlenský, Svět a Rožemberský u Třeboně; Holná, Polom, Březina, Lomecký, Rochovský, Holzwehr, Kačležský, Krvavý, Ratmirovský a Vajgar u Jindřichova Hradce, a sta menších i docela maličkých. Samá voda, samé ryby, samý rybník.

O tom, kolík je tu v té spoustě vody ryb, kdy a jak se loví, o tom vám mnoho nepovím. Nevím, kolik centů ryb vydá takové vylovení rybníka, ani nevím, jaké už velikosti a váhy může dosáhnouti pořádná ryba, o níž se v kraji pak dlouho vypravuje, takže ryba ústním podáním znamenitě ztuční a získá na váze dvojnásob až desateronásob, než původně vážila.

Nejsem rybářem, ale ačkoliv tu vídám pány z Prahy seděti trpělivě nad prutem, aby po dlouhých hodinách nepřinesli domů nic než nejvýše někdy rybkou tak malou, že se hodí jen na návnadu, nebo vychrtlého úhoříka, tenkého jako prst (následkem toho jsem druhého dne považoval užovku za úhoře), ale ačkoliv tedy nejsem rybářem, a ryby rybářům neberou, vídám tu mnohý den více ryb než lidí. Co chvíli se vymrští z vody kapr, zatřpytí se stříbrně a růžovatě a prudce to zašplíchne. Seděl jsem tuhle u malého selského rybníčka na návsi a tu k polední ukazovalo se na pokojné hladině vody nečítaně kapřích hřbetů. Kapr pluje skoro půl tělem z vody ven, líně se vrtí sem tam, ukáže vámi tlamičku a batolí se u samého břehu, jako by chtěl mocí mermo z vody ven. Z těchto povynořených kapřích hřbítků lze tedy souditi, že tyto rybníky hostí mnoho ryb. Na velký počet ryb (tzv. rybnatost) zdá se poukazovati i náramná spousta udic, jichž je tu na náměstí všude kupodivu mnoho na prodej. Krom toho mohu o zdejších rybách říci ještě tolik, že je tu umí (vedle vývozu) i znamenitě připravovati v jakosti vzácně dobré, v jakosti pozoruhodné (proto zde přispívám

tiskem k slávě těchto pokrmů), v jakosti takové, jež jediné je úměrná proslulosti zdejších rybníků.

Mát' tu tedy naše vlast mnoho vody, veliké rozsahy vodstva prastarého, dřevního, s převelikým množstvím ryb. Abych na to pak nezapomněl dále, uvádím zde hned předem, co mi řekli zdejší lidé: „že dříve skoro všechny ryby šly do Vídně“. Což je také pravda, neboť odtud nikdy, ani ve starých dobách těchto starých krajů nebylo daleko do Rakous. A nebyly to jen ryby, co „chodilo do Vídně“. Byli to i naši staří čeští pánové, zdejší pánové z Hradce, rodu přeslavného, kteří tuze chodili do Vídně. Jeden z nich, muž jinak přešlechtný, pan Jáchym z Hradce se někdy roku 1565, na cestě do Vídně vinou špatného mostu v rozvodněném Dunaji dokonce i utopil. Věru, neměl tam jít!

Ano, slavná to byla šlechta, ti pánové ze „zlaté růže“! Práví pan František Lego, ředitel škol, ve svém poněkud zastaralém i jinak ne zrovna potěšlivém průvodci po Jindřichově Hradci a okolí, že nebylo v dějinách českých a rakouských důležitější události, aby páni z Hradce nebyli na ní zúčastněni. Jindřichův Hradec měl veliký lesk a význam, neboť o přízeň a náklonnost zdejších velmožů ucházeli se mnozí kandidáti trůnu českého. Nuže, historie dále pak ukazuje, že páni z Hradce dosti často ráčili jim tuto přízeň i náklonnost věnovati. Bylo tu nedaleko do Vídně a do Rakous a dělala se tu politika jiná. Tak už pan Oldřich I. bojoval ještě roku 1254 svorně s králem Otakarem II. proti Prusům, ale potom roku 1278 pomáhal nešťastného Otakara na Moravském Poli porazit. Pan Menhart z Hradce stvořil Panskou jednotu, zlomil moc Husitské strany v bitvě u Lipan, a tak obdařil věrolomného Zigmunda českou královskou korunou. Věhlasný pán byl Adam I. z Hradce (1512–1531), neboť pěstoval přátelské styky s domem habsburským. Pan Lego nazývá ho zakladatelem říše rakouské: „On mocným vlivem svým prosadil roku 1526 na sněmu zemském spolu se svým tchánem Lvem z Rožmitálu volbu Ferdinanda, arciknížete rakouského, za krále českého.“ Po tomto slavném zasedání vedl z Hradce do Vídně slavné poselství se zprávou, „že Čechové z pouhé lásky a náklonnosti jeho Milost za krále a pána svého zvolili“.

Ryby šly do Vídně.

Pan Lego míní ve svém průvodci, že dynastie habsburská měla by tomuto Adamovi před dvorním hradem ve Vídni postaviti z vděčnosti pomník, který by prý tu stál na místě pravém a dobře zaslouženém. Chvála bohu, že byli tak nevděční a pomník tam nepostavili. Adam I. ustanovil ve své závěti, aby v zámku udržováno bylo po vše věky a časy „krmení chudých“ o Zeleném čtvrtku každého roku „sladkou kaší“, a Jeho Milost krále českého ve své závěti důrazně a slavně zavazuje, aby bděl nad prováděním tohoto obyčeje. Císař Josef II. zrušil však škrtnutím pera tuto starou památku. „Nemělo se tak státi,“ praví ryba, či nikoliv, pan Lego, „nemělo se tak státi již z úcty a vděčnosti k tomuto velikému šlechtnému muži – zakladateli Rakouska!“

Rybníky mlčely a ryby šly do Vídně. Nebudu už mnoho povídati o nových větvích slavného rodu; byli to Slavatové a Černínové. I to byli skvělí páni, u dvora velmi vážení. Všaktě, jak praví pan Lego, „v nejtruchlivější a nejosudnější době našeho národa vystupuje tu mohutná postava Viléma Slavaty, jenž věrnost a oddanost svou k rodu habsburskému málem byl zaplatil životem. K jeho jménu váží se nejsmutnější vzpomínky každého upřímného Čecha, neboť svržení jeho z okna hradu pražského odbojnými stavy dalo podnět k válce třicetileté.“ I Hradec, tehdy většinou protestantský, velmi trpěl, ale musíme spravedlivě doznati, že ve Slavatovi a jeho spanilé choti Otylii mělo město pány velmi milostivé, „kteří prominuli laskavě všechna provinění, jen když v době protireformační obyvatelstvo jeho pilně chodilo na mše sv. a hojně přijímalo svátost pokání a přijímání.“

Rybníky mlčely a ryby braly jen na Vídeň.

A bůhví, nejdivnější a utěšlivé je, že Jindřichův Hradec, obklopený německými vesnicemi a chodící svými pány i rybami do Vídně, zůstal nakonec český. A Čechy také.

O velmi chmurných verších

Jestliže se člověk odebere na letní pobyt, nemůže stále hověti požitkům těla, jako jest ležení v trávě, koupání a hledání hříbků. Je nutno něčeho poskytnouti též duchu. Když takhle přijde horší čas, prší a mezi modřiny a vřesovišti fouká přes šedě třpytící se hladiny rybníků a přes pustá strniště studený vítr jižních Čech, tu je s prospěchem vytáhnouti si nějakou knížku a zvláště takovou, která se sem dobře hodí. A do těchto rybníků a vřesovišť a lesů nadmíru by se mohly hodit Staroskotské balady, vydané už asi před třiceti lety. Čtenáři lze se opíjeti pěknými a divnými refrény jako „Synu Davie, synu Davie“ a podobnými kouzly staré baladické poezie, která se za mračných dnů zdá vanouti tímto jihočeským krajem.

Ovšem, oni ti starší překladatelé (budiž jim jinak vděčnost, chvála a čest) nebrali to s tím překládáním vždy příliš vážně. Nikdy neodpusťím například Vrchlickému, že ve Whitmanově překrásné básni o ptáku z Alabamy, jemuž uzmuta samička, kterou žalně volá pod lunou a nad vlnami, mohl přeložiti „O throat, thrilling throat!“:

Ó chřtáne, chvějící se chřtáne!

Pějící pták zajisté má hrdlo (vždyť i Němci si toto místo přeložili „O Kehle, bebende Kehle“ a nikoliv Rachen) a pod tímto chřtánem Vrchlického nelze se čtenáři zbaviti představy hovězího osrdí, zaživa vytrženého z těla nešťastného dobytčete a jež se ošklivě třese. A tu přece ani Vrchlickému nestál v cestě rým, kvůli němuž dovedli starší překladatelé udělat ledacos, co kráse veršů zrovna moc nepřispívalo.

A toho se uchoval náramný příklad i tady v těch Staroskotských baladách, na nichž pan překladatel ve své předmluvě tak správně chválí jejich svěží bezprostřednost a řeč prostou a nehledanou. Chmurná vře-

lost balady klopýtne o slovo dům, aby nešťastný Gregory, jemuž ve snu zjevila se mrtvá milenka, prociť a zaklal, a „kvůli ní tropil ten šum“.

Jinde dívka si češe rusý vlas: „Tu pustila hřeben svůj ze slonových klí,“ a jinde, kde milenec přijede za děvčetem, aby je vyzval k jízdě na smrt, ona: „Svou bílou rukou mu držela kůň.“ – Pak ovšem, v době tak podnikavé, která s mateřským jazykem zacházela tak plasticky, že kvůli rýmu na „tvůj“ učinila ze zbraně „zbrůj“ a na „vzhůru“ rýmuje „zdůru“ (vzdor!), že pro rým předělávala slova a tvořila divné novotvary, že vynalézala i podivuhodnou nejnemožnější syntaxi jen proto, aby rým nedal příliš mnoho práce, pak ovšem nelze se diviti veršům někdy tak strašlivě nelibozvučným, tak baladicky chmurným, že by čtenář vyl jako vlk, nebo že by se odnaučil pořádně mluvit. Tak tady máme tyto sladké verše v sladké češtině:

*Již odhod', odhod' hedváb svůj,
jej na kámen slož ten;
neb příliš dobrý a skvostný jest,
by hnil střed mořských pěn.*

*Již odhod' holandskou košili svou,
slož na kámen ji ten;
neb příliš jemná a skvostná jest,
by shnila střed mořských pěn.*

Ó toho dobrého překladatele! „Snad mnohý povede pro něho žel“, ale nebude mu klnouti, neboť to činí havran, jenž zde vece o zabitém rytíři: „Já vyklnu modré oči mu zas.“ Co by takový baladický havran nedovedl, když baladický chrt, který tu má přeskočiti slovo „sděl“ s dostatečnou šikovností, aby vytvořil přitom rým, učiní tak tímto výborným vyjádřením chrtího běhu:

*nuž krev to mého chrta jest,
on běžeti přede mnou dlel.*

Ještě dobře, že nebylo třeba takhle rýmu na „val“ nebo „přál“. Tu by to musilo asi dopadnout tak, že by ten chrt

on běžeti přede mnou stál.

Nad takovouto „svěží bezprostředností výrazu a řečí prostou a nehledanou“ se čtenář ovšem pozastaví, neboť tesknota balad zatmívá se zde věru chmurami mohutnými, chmurami temnými a drsnými a zmotanými někdy jako těžká mlha. A když takhle přijde na místo, kde dívka se ptá, kdo jí bude odívat, na místo temné, prokleté a začarované, kde balada (či překladatel) odpovídá:

*Tvůj otec chce obouvat nožku tvou,
mát' rukavice ti vdět –*

na toto místo neštěstí (jež se rýmuje na „zpět“), tu prostě nemůže dál, obávaje se, že touto staroskotštinou splete se mu řeč tak, že se pak už nikdy s nikým mezi svými nedorozumí.

Bud' práci čest!

Bud' práci čest, ale hnedle povídám, že jenom té dobré.

Není na světě nic protivnějšího, šerednějšího a ubožejšího než špatná práce. Tuze je možno diviti se tomu, že ti lidé, kteří špatnou práci vyrábějí, a ti, kteří jí pak prodávají, nejsou těžkými melancholiky. Ale zdá se, že zhola z toho nejsou smutni a otráveni. To tedy tahle stránka špatné práce zůstává vyhrazena podle všeho jen těm, kdož jsou nuceni takovou práci kupovat.

Vždycky jsem si myslíval, když bývají tak často špatné výrobky, že dobré a solidní bývají aspoň nástroje a nářadí, neboť nářadí slouží práci. Stává-li se už, že boty bývají papírové, není snad přece papírová dratev, a jsou-li už látky utkané z puchřiny, přece jen stavy, na nichž toto bídné zboží bylo utkáno, nebyly asi zhotoveny z odhozených plechovek a starých sítí. Koneckonců na špatnou práci musí být nástroje jakžtakž skutečné a solidní, které opravdu jsou tím, čím se jmenují a čemu slouží, a sebe samy snad jen nepředstavují.

Ale lidská výroba je tak obsažná a důmyslná, že opravdu vyrábí někdy i nářadí, které jen sebe představuje, ale v jádře opravdovým nářadím není. Bývají to takzvané skříňky s nářadím. Ano, skříňky s nářadím, nikoliv s nářadím pro děti nebo pro hraní divadla, nýbrž s nástroji pro všelijakou rukodělnou práci, neboť v každé domácnosti je potřeba kladívka, kleští a nějakého toho dláta. Skříňka s nářadím je tedy naplněna nástroji pro všelijakou domácí opravu, jak už toho tak někdy bývá doma zapotřebí, a byla mým dlouholetým snem.

U nás totiž jsme měli jenom starou bedničku, ve které v jedné směsi se válely hřebíky, rovné i křivé, skoby, velké kleště a kladivo, rezavé plechy a velké dláto a sekyrka, a ačkoliv se tím ledacos pořídilo a spravilo, zdála se mně ta uprášená bednička přece jen nářadím příliš nepořádným a neodborným. A tak jsem jednou k svátku dostal krásnou skříňku s nářadím, pěkně k zavěšení na zeď, se zásuvkami a asi třiceti

nástroji, krásně umístěnými, důmyslně rozvěšenými a vsunutými do nitra i vrátek skřínky, hotová výkladní skříň, v níž je všechno, čeho by bylo potřeba Robinsonovi na ostrově. Byla to tak krásná skřínka ze světlého dřeva a s lesknoucími se nástroji, že jsem hned počal po domácnosti shánět, kde by bylo co k opravě, a počal jsem snít o tom, aby se to a ono pokazilo, uvolnilo a rozviklalo, aby bylo honem co reparovat, řezat, stloukat, vrtat, štípat a hoblovat.

Ale věci v domácnosti napodiv jakžtakž držely. Co však nedrželo, byla skřínka s nástroji. Rozeschla a rozklížila se tak znamenitě, že jakživ něco takového nebylo spatřeno. Dvířka, opatřená pěkným zámečkem a klíčkem k zavírání, seschla se tak, že je mezi nimi mezera na dva prsty; zato však všechny lišty o dva prsty přechuhují a zásuvky vůbec nelze lidskou silou ani lidským důmyslem zvládnouti. Dřeva, na nichž nástroje byly vkusně zavěšeny a vykomponovány do vábivého pořádku, se vesměs prohnula a odklízila. Skřínka se stala zkrátka působením nějakých zlovolných neviditelných sil žalostnou zříceninou, která vyžaduje oprav tak velikých a složitých, jaké možno provésti jedině za pomoci řádné skřínky s nástroji.

Do těch časů se však prokázalo, že nástroje, ukryté v této skřínce, nehodí se k hrubé práci. Kleště příliš malé nebyly patrně stvořeny k vytahování hřebíků, nýbrž proto, aby se oběma příliš krátkými konci nepříjemně zarývaly do dlaní, z čehož si hřebík nic nedělá. Také kladívko je drobet moc maličké i na malou domácí práci. Pilka je dostatečná, neboť se zdařilo přeříznouti s ní vánoční stromek. Záhadné jest však určení hoblíku, velmi elegantního a příručního, tak do kapsy, s želízkiem širokým na dva prsty, neboť je to hoblík, který nehobluje. Je to skutečně věc tvaru hoblíku, ale dosud nebylo nikomu možno vyzkoumati, čemu tedy, když nehobluje, má tento útvar sloužiti a k čemu by ho bylo možno užítí. Pak tam jsou klíšťky na drát, které se nedovíraly a stěží stiskly sirku, bylo nutno je patřičně připilovati, ovšem však pilníkem jiným než věcí představující pilník, která byla vkusně vetknuta do skřínky s nástroji.

I ukázalo se tedy, že skříňka s nástroji není podle všeho věcí užitečnou, nýbrž předmětem dekorativním. Ale snad ani nebyla míněna jako věc, která má sloužiti jen ozdobě domácností: k tomu se přece nemusila tak hanebně seschnout a rozklížit! Snad je to tedy jen jakási věc sloužící představě či věc o sobě (Ding ansich), ale ani tenkrát se nemusila tak rozklížit!

Patrně byla stvořena jen k tomu, aby na ni mohla ve výkladě býti pověšena cedulka s cenou. A když teď není ve výkladě, ani na ní není cedulka s cenou, když už tedy je prodána, ztratila asi všechnen důvod k bytí.

Jeden roztomilý Hans

Je to dr. Hans Günther, jehož kniha *Rassenkunde des deutschen Volkes* vyšla v Mnichově už ve čtvrtém vydání, neboť spis tohoto druhu je jistě velmi lahodnou náplastí na mnohá bolavá srdce německá, která nyní úpí nad osudovou křivdou věku. Nebyl by to ani pravý Hans, kdyby velmi živě necítil nevýhod německé republiky a sociální éry proti železným krásám dřívější monarchie a vlády silných z boží milosti. A nebyl by to také pravý Hans, kdyby všechnu lidskou hodnotu neviděl jen v rasovém typu německém a kdyby se na jiné rasy dovedl dívat bez pohrdání.

Kniha tohoto Hanse není však lahodně utěšující četbou jen pro Němce; je zajímavá i pro nás, neboť mluví také kriticky o živlu slovan-ském a podává jeho povahopis, který ovšem není pro nás nijak lichotivý.

Tedy tento učený Hans dělí obyvatelstvo Evropy na čtyři základní rasy: severskou, západnickou, dinárskou a východnickou. Ta západnická, totiž jihofrancouzská a středozevní, se nás zvlášť netýká, rovněž ne dinárská, již umísťuje kolem Alp a na Balkáně, a rovněž tak ne kříženci všech těchto ras, neboť nás, Slovany, uvádí tento dr. Hans hlavně jako rasu východnickou, která se velmi snadno plemení, prosakuje kalupem do oblasti méně plodné rasy severské a ohrožuje tak katastrofálně její tělesný a duševní ráz. Severská rasa je ovšem nejstarší a nejušlechtilejší rasou Evropy; světlavá a světlá, vysokých a dlouhých lebek a vysoké klasické postavy, vyniká všemi vlastnostmi ušlechtilého Herrenvolku: čínorodá, vynalézavá, vedoucí, energická, vládyschopná, hrdinská, nadaná. Kniha přináší hojně vyobrazení a je tu mnoho typů severských, mezi nimi dost německých vojevůdců i ze světové války a také Ludendorff.

Východnická rasa, které přináležejí Slované, jest původu mongolského, a podle toho jsou také její tělesné a duševní vlastnosti: převážně

tmavovlasá a tmavooká, toporně stlačené postavy širokých lící a nízké lbi, pohodlná a náchylná k sádelnatosti, tučně smytých a nevýrazných tahů, je pomalého, nevynalézavého a konzervativního ducha, sice pracovitá, avšak úzkoprsá, bez hrdinnosti a ušlechtilosti. Nemá smyslu pro velikost, drží se svého krejčárku a domácích kamen, veškeré vyšší duševní vzepětí je jí cizí. Je to typ šosácký, malicherný, neskrupulózní, tupý, netvořivý, bažící jen po laciném vzdělání, které napodobuje nebo si koupí, bručivě zádumčivý, egoistní a přitom stádní, nemající však sebeobětavého smyslu pro vyšší celek. Je nízce závistivý, nenávidí vyšších typů a ras, a proto jeví obzvláštní náklonnost k demokratickému rovnostářství, které hoví jeho zvilému odporu ke všemu, co jde nad prostřednost, přitom však nedovede si tato rasa sama vybojovat onu obecnou rovnost, po které, z důvodů žehravě nízkých, tak dychtí; v revoluci, ve velkých hnutích mas nedovede uchopiti iniciativu a sama se vésti; jejími vůdci musí být vždy silnější lidé z krve severské nebo aspoň Židé. Nemůže jinak než býti vedena a ovládána. Málo dbá o tělesnou čistotu, láska, kterou nedovede oddělit od peněz, bývá u této rasy založena na hnutích nízkých a sprostých, podvod, lež a mstivé sočení a ohrožování jsou jejími častými vlastnostmi.

Je to tedy podobizna dosti neutěšená, jak ji tu o nás vykresluje německý autor, jenž se tu dokládá dosti hojnými citáty a míněními badatelů cizích. A to tu podáváme jen nejstručnější výtah. Je tu uvedena ještě veliká řada nižších a zcela špatných vlastností všeho druhu, z nichž vykreslen velmi příkrý obraz naší slovanské bytosti. Svůj soud i jiných shrnuje autor v ten smysl, že svými bytostnými znaky poskytuje rasa východnická mezi všemi jinými rasami obraz nejnepříznivější, takže tam, kde mísila se nebo mísí s krví ušlechtlejší, nutně způsobuje upadání a úhonu.

Jak dalece nám, Slovanům, padnou tyto šaty, které nám onen zmíněný německý krejčí ušil, to nechť si každý čtenář za sebe rozhodne sám. Jistě že v něčem vystihl naší bytost správně, neboť jeho soud se mnohdy opírá o některá mínění cizí, méně předpojatá a odbornější. Autor si zde ovšem všechno upravuje na své německé kopyto a jeho

tendence čouhá všude za pokřivenými fakty a neprůkaznými dohady velmi rohatě, trapně a hloupě. Dávaje špatné vysvědčení nám, dává je i sobě a vysokorodou rasu severskou staví často do zcela směšného světla, žádaje pro ni ve státě i v lidské společnosti výhod a podpor tak obzvláštních a velikých, že se to opravdu pramálo rýmuje s její tak oslavovanou čínorodostí, silou, morálností a aktivitou.

A nyní, co povídá o nás Čechy zvlášť: „3 ½ milionu Němců je pod českým panstvím; celé Čechy jsou převážně východně rasovou mongolskou zemí. Češi jsou z nejtmavších a nejširokolebějších národů Evropy. Velmi nápadný je u Čechů silný mongolský živel, který hlavně je znatelný v Praze.“ Mezi vyobrazeními je jako zástupce naší mongolsko-východní rasovosti předveden jen jeden reprezentant. Je to básník a inspektor čs. armády Machar, který se tu na fotografii dívá do světa s takovou krutou nevinností jako opravdový tatarský chán.

Všechno, co tento rozmilý severský Hans uvádí ve svém spise o východnické rase, platí tedy vrcholnou měrou o nás, neboť nám přiřknul obzvlášť velkou dávku mongolského živlu a Pražanům ještě k tomu porcí dvojnásobnou. Což, my již jsme na to zvyklí, že mnoho neplatíme u takového Hanse, který nás nemá rád. Ale že musel tak nízko klasifikovat mongolskou rasu, aby nás mohl jejími nehodnotami ponížit, to je přinejmenším aspoň křivda na Asii. Jak k tomu Asie přijde, aby takovému Hansovi na to ze svého doplácela, když máme být špatnými my?

Proud časův

Takovéhle věci měli naši pradědečkové rádi: pěkně provedené obrazy ptáků a zvířat, vyobrazených cizích krajin a národů, výjevy z dějin, poučení úhledně zarámované a pověšené na stěně. Dnes se na ty cizí národy a země, na zvířata a ptáky, na slavné lidi i vojáky díváme zrychla a zostra ve filmu, tak to stačí nám, ale u nich to bylo v příbytku předmětem, na který je možno denně znovu pozorně nazírat a najít si tu kousky obzvláštní oblíbenosti: ptáka plameňáka, francouzského dělostřelce, přístav janovský, nebo Alexandra Velikého.

Uchovala se nám z těch dob veliká nástěnná mapa, na kterou se díval jeden z pradědečků, jehož láskou byla podle všeho historie. Jmenuje se to:

Nejnovější
Proud Časův
čili
Dějiny Světa
v obraze.

Německy vydal, zlepšil a až do r. 1816 provedl Fr. Strass.

Na této mapě je tedy nahoře vymalována jakási kosmická koule, zářící a obklopená mraky, z nichž vynořují se řeky lidstva: nejvýše vyvěrá řeka národa čínského, jehož dějiny jsou ze všech nejstarší, pak vyvěrají řeky dějin Egyptanů, Asyrů, Řeků, Latinců, Syrů, Židů a Féníčanů, tekou všelijak křivolace spojující se s novějšími přítoky, slévají se i štěpí, podle toho, jak vedl historií národů osud. Vypadá to zdálky jako nějaký divný systém střev, tak uzlovitě a prolínavě probíhají ty dráhy lidstva dějinami. Každý proud je hustě pokryt daty: to jsou války a králové. Proudů vyvěrají z mlh a dávnověkost jejich vzniku je vyznačena datem roku 1500 od začátku světa, který se tu udál roku 2984 před Kristem. Za Konstantina Velikého slévají se proudy dějin v jediný tlustý vele-

proud, ale jen na čas. Široká řeka římského panství se drobí zase ve spousty menších řek a na těchto drobných proudech usazují se data novějších států. Zleva odnikud tak kolem roku 500 po Kristu vynořuje se k tomu proud Germánů všeho druhu a pak všelijací Sarmatové, mezi nimiž nacházíme i potůček Čechů a Moravanů, Kroka, Přemysla, Samoslava a Megomira. Nu, a různobarevné potoky, řeky a proudy plynou pak klikatě dějinami dále až k velkým letům kolem 1800, kde časy Napoleonovy zatápějí se v krvavě červené povodni válek, pak zase po kongresu vídeňském 1814 tekou proudy časů ve světlejším a méně rudém zabarvení.

Docela po straně všech těchto proudů dějin lidstva klikatí se mírně jeden zvláštní proud, totiž proud objevů a pokroků kultury. Na tenhle proud se pradědeček, který podle všeho miloval pokroky a vzdělání, díval snad s největším zlíbením. Mezi všemi těmi řekami, pokrytými osudnými daty, jmény nešťastných králů a dynastií, daty válek, výbojů a porob, je tato řeka lidských pokroků jistě proudem v dějinách ze všech nejutěšenějším. Tento proud je vybaven daty a poznámkami velmi hojně a s velkým optimismem, který svědčí o důvěře ve vymoženosti lidské, o lásce ke všemu pokroku i o jisté pýše nad objevitelskými mohutnostmi lidstva, směřujícího ke všemu zlepšení a zdokonalení.

Rokem 2184 př. Kr. označen objev pěstování dobytka a orby, pak přichází sadařství a vinařství, kolem roku 2000 př. Kr. objev pečení a vaření, šití a vyšívání.

O něco níže začíná hornictví, lití a kovářství kovů, a ovšem hned vzápětí hotovení mečů a kopí a zbraní všeho druhu a též i jízda na koni. V letech 1700–1600 př. Kr. vynalézá lidstvo kovová zrcadla, abecedu, obchod karavanami a plavectví orientované na hvězdách. Roku 1500 př. Kr. objevuje skořici a cinobr, ale dobývá se též pokroky jiných: slunečního roku a pouštění žilou, a také užívání dávidel a projímadel (klystýr), kterýžto objev připsán Egyptanům. Nato přicházejí Skytové s parní lázní a jinde vynalézá se pila, vrták, hoblík, kružítko a hrnčířský kruh, ale také i pancíř. Kolem roku 1200 př. Kr. objevuje se lodní stěžeň a také i hra v kostky. Rok 800 př. Kr. označuje objev kovo-

vých peněz, magnetu a kotvy, rok 500 př. Kr. přináší vynález map, obeplutí Afriky, výpočet zatmění a ovšemže i násobilku. Rok 300 př. Kr. je památný výstavbou římských silnic a vodovodů a dlažby v Římě, též vynalézá se tisk, hasičská stříkačka a vodní lis. V době Kristově přichází do Evropy třešeň, objevuje se mozaika, malba voskem a krajinářství a Gallové přispívají k pokroku světa hotovením mýdla.

Roku 200 p. Kr. počíná se užívatí okenních skel, do Německa přichází vinařství, tamtéž mají i vodní pily, ale zato v Antiochii si přispíšili s osvětlováním ulic. Pak vynalezlo lidstvo i sedla i hydrostatické váhy i zvony, objevilo rebarboru, řecký oheň i chmel. Pak nastupuje pokrok dosti prudkým tempem, přinášeje papír, lučavku, noty, větrníky, mnichy, johanity i františkány, hodiny s ozubenými kolečky, brýle, solení slanečků, skleněná zrcadla, Petra Abélarda a Waldenského, bicí hodiny, papír z hadrů, směnky a pak i kanóny, špendlíky, hapatyky, plstěné klobouky, objev Ameriky a tabáku. Pak přijde objev dalekohledu, bramborů, mikroskopu, teploměru, elektřiny, fosforu, porculánu, hromosvodu, očkování proti neštovicím a také i harmoniky. Kolem roku 1800 kupí se objevy a vynálezy: balonu, gilotiny, Urana a jiných hvězd, ale objevují se též systém blokády a surogáty všeho druhu. Pak přicházejí stereotypie, litografie, parní stroje. Congrevovy rakety a biblické společnosti. Technicky vrcholí tu pokrok lidstva po roce 1806 oslňujícím tehdy vynálezem plynového světla, mravně vrcholí odstraněním obchodu s otroky a roku 1814 ustavením protipirátské instituce a roku 1816 odstraněním zotročování křesťanů.

Až potud tedy radoval se osvícený pradědeček z pokroků a objevů lidstva, než ho proud časův zanesl v onen jas a mlhy, odkud z neznáma vycházely proudy národů a kde jsou všichni pradědečkové.

Běda nám?

Na cestě u potoka našli mrtvého člověka, který umřel hladem. – Jak je možno, abychom nechali umřít člověka hladem na silnici na kraji potoka, kde už nemohl dále, neboť několik dní neměl v ústech chlebové kůrky a padá slabostí v nejhorším umírání? Běda nám, nechali jsme ho zajít hlady! Mladý člověk, který toho dne měl před sebou cestu vlakem a před odjezdem usedl v kavárně, aby se napil kávy a snědl tam z dlouhé chvíle k tomu dvě koblihy, byl pak zachvácen drtivou hrůzou této zprávy a prudce si vyčítá, že mlsal nemysle na to, že někde klesl do ledových škraloupů potoka člověk, jenž umíral hlady. Běda nám! napsal, jat výčitkami a lítostí, jak jsme mohli, jak můžeme, jak je nám možno jísti, ba jak možno nám žíti, když v téže chvíli necháváme člověka, opuštěného, někde u potoka hynout hlady? Jaká běda na všechny za to padá, a jaká tíha víny a hříchu na život tak ukrutně utracený!

Ano, komu by se nesevřelo srdce prudkým děsem a drásavým pomyslením při takové zprávě? A co na to napsal ten mladý člověk, křičí nejtěžší lítostí a obžalobou: my ostatní nechali jsme člověka umřít hlady, jeho jsme nedbalí a dbali jsme jen sebe a padá na nás vina za jeho smrt. Požíváme a někdo tu hyne hlady, jsme netečně spokojeni a někdo hladem na opuštěné silnici u kraje potoka umírá.

Je to řeč tak krutá, že by bylo třeba k tomu říci ještě něco jiného, aby srdce, jaté hrůzou a tak těžce obžalované, zase trochu otrnulo. Neboť něco otrlého srdce je nám přece jen konečně třeba, abychom vůbec mohli být a žít. Život je přece jen něco, čím nám není možno se probíjet se srdcem ustavičně sevřeným z tlaku takového sebeobžalovávání a v takovém přecitlivěle skličujícím lamentu; náš život prostě není a nesmí býti vinou. Na březích potoků neleží u nás všude těla umřelá hladem; někdy jen, vzácně, velmi zřídka do času se objeví, že někdo opuštěn na cestě zemřel z hladu, a je to pak kromobyčejný signál a výstraha, že něco tak neuvěřitelného přece jen někdy se přihází. Mo-

ravské krajiny nejsou pouští saharskou ani arktickou plání, kde by se hladovějící člověk nemohl dovolati lidí. – Ale tady nejen obžalovaný nevědomý vražedník, jenž o hynoucím nevěděl, nýbrž i ten hynoucí sám nějak je vinen. Vinen nedůvěrou k lidem a nehodnou slabostí, neboť nevážil si dosti své lidské hodnoty, která ho plně opravňovala volat po pomoci a žádat jí. Tonoucí lodi na mořské pláni domáhají se záchrany na vše strany a jejich volání je pobídkou k pomoci. Mladý muž, jenž před odjezdem vlaku pil kávu a dal se dlouhou chvílí zlákat, aby snědl dvě koblihy, nebyl v téže chvíli u kraje potoka, kde padal hladý člověk. Kdyby tento lidský vrak klesal u jeho židle, nepochybně by mu onen mladý člověk byl dal všechnu svou kávu i ty koblihy a snad i víc. A kdyby byl u toho potoka anebo kdyby zaslechl jeho volání a věděl, učinil by pro jeho záchranu své nejmožnější. Je třeba jen věděti, že někdo pomocí potřebuje, neboť není možno, aby ten bližní, jenž je zabrán ve své práci, i ten, jenž před odjezdem vlaku z dlouhé chvíle dokonce se dopouští mlsnosti, obcházel kraje potoků a hledal hynoucí hladem. Především hynoucí má hlasitě volat a má se domáhat, a pak teprve je možno souditi a obviňovati toho, kdo, slyše jeho volání, odepřel mu záchrany. Stalo se tak? Lidem věru není lehké a lhostejno nechat někoho umřítí hladu; to jest pravda, i když se mnoho mluví o tvrdostech lidských srdcí. Jest pravda, že lidé začasto neradi a s nedůvěrou dávají almužnu; vždy však rádi dají potřebnému kus chleba.

Zahynulý byl cestář, člověk v bídě, ale právě člověk na cestě bídy, pro něž se zakládaly okresní stravovny, kam je možno přijít s hladovou smrtí v břiše a zavolat o kousek chleba. Byl to dělník; i když snad ho zdržovala divá nepochopitelná plachost od zaklepání na dveře bohatců a i když mu u tvrdých selských dveří nebylo snad věřeno, má přece svou velikou rodinu v soudružství všech, kdož jsou dělníky a chudí jako on. Jak to, že ani tihle třídně nejbližší o něm nevěděli, jak to, že se neobrátil aspoň k nim, k těm nejbližším a nejsolidárnějším, proč nezabušil na tyto dveře, když všechny dveře ostatní zdály se mu snad zamčené a hluché, a neřekl: Pomozte mně, nebo mně aspoň pomozte volat! Snad na té cestě a na tom potoce, kde umřel, ne zrovna daleko stojí hospoda

se sídlem místní soudružské organizace. I tomu nejchudšímu zbývá vždy kousek chleba, umírá-li někdo hladem. Je třeba jen, aby hladový zavolal.

Mladý muž, který v palčivých výčitkách se cítí vražedníkem, neboť snědl z dlouhé chvíle dvě koblihy, byl od tohoto potoka velmi daleko a možná že předtím ani pořádně nevečeřel. Vyčítá si, že neslyšel volání umírajícího hladem. Ale umírající nevolal ani k těm nejbližším. Jeho případ byl divný, divý a plachý. Nedostalo se mu pomoci, ale on se ani pomoci nedomáhal. Jsou lidé hříšní a vinní, protože nehledají podél potoků hladové k smrti? Především ti, kdož hynou hladem, jsou povinni jistou důvěrou k bližnímu, který volán byl by pomohl. Kdo mře hladem na cestě, má především po této cestě a podél potoků hledati pomoc lidí. A je-li mu odepřena, pak teprve budiž žalováno a řečeno běda.

O malebnosti

Dneska se na pitoresknost mnoho nedá. Jsou to teď už jen turisté staré ražby, kteří, prodchnuti přírodním idealismem, pídí se bez jiných hmotných nároků dychtivě po malebnosti, kdežto cestovatel nového rázu především se ptá po přítomnosti spacích vozů a aut a po jakosti hotelů, jsa plně uspokojen, když zaplacený komfort je v civilizovaných mezích provázen pitoreskností.

Tvrdí se ovšem, že dnešní svět už tuze mnoho ztratil na své někdejší pitoresknosti; praví se, že naše vlast je maličká, šedá a všední, nejsou ani Mandžurií ani Chicagem, ba že i země kdysi proslaveně pitoreskní, jako třeba Španělsko, jsou už dnes tak ovšedněny civilizací, že už to nestojí za nic. Prý takhle před padesáti, před sto lety jsme tam měli cestovat! To se dalo ještě něco zvláštního užít a vidět něco k údivu!, vyhoudávají nároční lidé bez vlastní fantazie, kteří by zbůhdarma chtěli přijít mezi pohany a tanečníky, k zámkům na můřích nohách a mezi lidojedy, jací mají oči na chodidlech, a vůbec do podivuhodných krajín, o jakých nám podali nepravdivé zprávy starověcí světoběžníci. A zatím se jim dostává tvrdých pečení jako jinde, ne dost čistých ubrusů, štiplavých noclehů jako jinde a ještě k tomu mají platiti civilizovaně přehnané diškrece jako kdekoliv doma, aniž se jím nádavkem dostalo pitoresknosti, s jakou by se tak hned nic jiného nedalo srovnati. Už to tak je, že starý svět se pomalu stal neodvolatelně šedivým, ale nikdo si nepřizná, že se to stalo především vinou cestovatelů. Příhoda se sice ještě tu a tam na venkově, že nejpitoresknějším zjevem krajiny je zjev turistův, neboť opravdu se ještě vyskytují místa, kde od časů Ferdinanda Dobrotivého nebylo k vidění krátkých kalhot a od dob markomanských vpádů huňatých plášťů a divných usní. Tak může ještě turista, požívaje oklikou skrze udivenou pozornost venkovanů svůj malebný a nezvyklý zjev, přijíti na svůj účet a dosáhnouti požitku z pitoreskností. Tak nějak činil to jeden světem zběhlý Francouz, který, zavítav v šedivých dobách

předválečných do naší šedivé vlasti, přičinil se ve své dychtivosti po pitoresknosti o tuto nám se nedostávající pitoresknost z vlastních prostředků sám. Ha, pravil, kam až jsem se to dostal! Ted' se pochlubte, ukažte mně něco pitoreskního, quelquechose de pittoresque! Pravili jsme mu, že mimo staré památky a barokní Prahy nic pitoreskního u nás nemáme. To by bylo smutné, na to bych se, panečku, podíval! zvolal Francouz a jaře vyskočil v deset ráno z postele; odmítnuv kávu s rohlíky, podnikavým krokem vstoupil do nejbližšího uzenářství a dal si tam dva párky, dva taliány a kus pěkného uzeného bůčku a k tomu půl litru černého piva. Hehe, přál pak spokojeně, když snědl navrch ještě několik kyselých okurek, vy, Češi, máte ale pitoreskní obyčeje: pojdáte k snídani párky a uzené zboží, hořčici a kyselé okurky a černé pivo! To je zajímavé, zvláštní, pitoreskní, zábavné! – Podniknuv s velmi vynalézavým úsilím ještě několik takových zábavných pitoreskností, odjížděl tento cizinec z Prahy u velikém nadšení nad naší vynikající národopisnou malebností, nad našimi praobzvláštními zvyky, potěšen svými důvtipnými objevy u poněkud netečné slovanské větve, která si svých pitoreskních zvyků ani není vědoma.

Neučinil tu ovšem nic jiného, než co my zase ze své strany činíváme rovněž už v málo malebné cizině, zvyšující její nedostatečnou pitoresknost z našeho vlastního přičinění. Čím byla by Francie, čím Paříž, kdybychom jí my sami občas nedodávali pitoresknosti! Kdybychom v zemi tak střízlivé sami neprováděli ledacos – no, raději to nebudu vypravovat, oni by se tomu lidé u nás moc divili. Tady u nás naši lidé by pro to ani neměli pochopení, co se tak krajanovi může pitoreskního v Paříži přihodit a jak zvláštní věci provede člověk, když se domnívá mít před sebou něco zvláštního. Ať to o sobě poví někdo jiný, já sám si tu ostudu dělat nebudu; však nás tam bylo krajanů dost a ještě pitoresknějších, ačkoliv to tady doma na nás není vidět a i přes naši přítomnost je tu zrovna tak šedivo a nudno jako všude jinde.

Cestou do kopečka

Když jsem byl malý školák, tu se mně svět nejevil ničím jiným než převelikým hřištěm, rejdištěm nejrozmanitějších her a zábav, jaké si jen klukova rtuťovitost dovede vymyslet. Divil jsem se vždycky, proč dospělí dělají svou práci s takovou zamračenou vážností, když mně přece se zdálo, že povoznictví, klempířství nebo pokrývačství atd. vlastně jsou tou nejzáviděníhodnější zábavou. Klukovi nezdá se býti nic lepším než seděti na kozlíku nebo lézti po střeše a pociťuje to nelibě, že tyto zábavy jsou mu, patrně z mrzoutské nepřejícnosti těch dospělých, zatím zakazovány. Jedinou věcí, o kterou není co státi, zdálo se mně povolání učitelské. Naprosto neukazovalo se mně být zábavné a vůbec jevílo se mně býti zbytečností; myslil jsem vždy, že pan učitel by se lépe bavil, kdyby se byl stal vlakvedoucím nebo hajným a kdyby nás nezdržoval od her. Zdálo se mi, že mezi vším povoláním učitelové jsou zvláštními podivíny, kteří z nějaké zvrácenosti, patrně oblouzeni divnými účinky kulturnosti a spisovné češtiny, dali se na práci, jež neposkytuje zhola žádných dobrodružství, žádného rozptýlení ani legrace. Leda snad tu a tam nějaký ten fyzikální pokus se sodíkem nebo s elektřinou. Myslil jsem, že učitelové si vynahrazují šedivost svého povolání ve sborovně tím, že si tam vždy v přestávkách hrají s fyzikálními přístroji, že se tam dívají na školní sbírku kamenů, na sbírku brouků a motýlků a na užovky naložené v lihu. Co by tam, dohadoval jsem se, měli jiného pro zábavu?

Nechápal jsem dospělých a litoval jsem jich, že si nedovedou zařídit život tak jako chlapi; jak to, co je to napadlo a přemohlo, že jim život přestal být hrou? Kam se poděla ta žíznivá čilost a fantazie, která ukazuje chlapi všem býti hrou? Rozpuštělost kluků vyvolávala ve mně mocná hnutí ctižádosti, abych já byl ze všech ten nejrozpustilejší. Přál jsem si vyznamenati se mezi nimi nezbedností tou nejvrcholnější a nejneúnavnější. Záviděl jsem přemnohým, jak skvěle umějí pískati na dva

prsty, záviděl jsem jiným jejich vysoké boty a umaštěné čepice, toužil jsem dohodit kamenem nejdále a také jsem dychtil provést uličnictva a škody, jakých by ti ostatní nedokázali. Byla to dychtivost veliká, ale myslím, že jsem nebyl nic horší než ti druzí, ba mnohem krotší a k nezbednostem i méně schopný, i byla to tedy nesplněná ctižádost.

Zatím, a nijak dlouho to netrvalo, probouzí se ctižádost býti rozumnějším než ti druzí, ctižádost dospělosti. Spolužáci rozešli se po životě, ten začal rozumět truhlařině, jiný koním, jiný obchodu a také zatím už holkám a také pak už snad politice a nakonec i životnímu prospěchu. Také jedna nesplněná ctižádost: býti rozumnější než ti ostatní. Ať se to začne, kde chce, třeba u kouření: hle, jak ten, jenž tomu rozumí, třímá v ústech dýmku nebo cigaretu! Hned už tak, jak by byl o dvacet let starší, než opravdu je. Ještě se to také začíná Krou, hrou na vážnost a opravdovost. Obličej se chmuří, obočí vraští a huba se sklání nakřivo, a co na tom nejvážnějšího, je to, že už to pak člověku zůstane. Vzniká dospělá fyziognomie. Krok nejdříve odhodlaný, až pak podnikavost těžkne. K tomu hubování a sakrování; začíná se život v celé své specifické váze.

Kam se poděli ti nejrozpustilejší? Ten, co nejlépe lezl na stromy, chodí klečatě a jako by kulhal na obě nohy. Tomu, který měl tvářičky jako králík a uměl hýbat pihovatým rypáčkem, vyrostly dlouhé visuté vousy, které smrdí pivem, a záda má do oblouku. Jiný truhlař a vyrábí rakve a počestně zasedá v obecní radě. Někteří zahynulí ve válce, jeden zachoval si docela tvář někdejšího kluka, ale nikam to nepřivedl. Přemnoží z nich usrkují ráno svou tuze špatnou kávu s obličejem nadměru vážným a usebraným. Chlapci jích nechápou a diví se, že jim není do legrace a nezbedností, a proč ten, který vystřídal deset povolání a má na kolenou i na zadku tak velkolepé záplaty, se nechce svým poutavým krojem rozveselit a nezačne zároveň poskakovat, aby si zahrál na augusta. Všichni se stali rozumnými a jen špatné okolnosti tomu brání, aby jeden vynikl svou rozumností nad druhého. Obličej vážně zachmuřený a huba nakřivo; vydatně hubují, soudí a sakrují, někteří těží i ze znalostí lidí; mnozí sbírali dohromady svůj rozum a živobytí se

nepovedlo. Všichni na to šli od nezbedného kluka nahoru. Od ctižádosti ke ctižádosti, aby prokázali, že život, zatrápeně, není zábavou a hrou. Jde to ztuha, někde úzce a někdy to člověku podráždí nohy. Někdejší chlapci koukají rozumně, jak který, urputně, chytračivě i ustrašeně, tupě, pitomě i mdle. Hubu zachmuřenou a obličeje nakřivo. A chlapci se jim diví, ohlédnuvše se po nich od svých nezbedností: což není život hrou?

Aby to co nejlépe dopadlo

Nedávno jsme se dočetli, že – snad – a kdož to ví – je možno, že není vyloučeno, že v našem nejvyšším vojenství – může být – prý se do jisté míry ukazuje možnost myšlenky, že by uniformy naší čs. armády mohly někdy být po stránce formální v něčem zlepšeny a zdokonaleny.

„Proč ne?“ pravili jsme na to my poplatníci, „když už – jak jsme ustavičně ujišťováni – mír světa jest takový, že vojsko musí být, ať tedy vojáci vypadají hezky.“ Na to nám podotknul jeden voják, že kdyby byl poplatníkem, on by takto nemluvil a staral by se především o to, aby nám armáda nepřišla draho, však že ty vojenské šaty jsou dobré dost. Nezbyvá nám tedy než doufati, že nejvyšší vojenství vezme při možných změnách a zlepšeních účastný ohled na naše kapsy a že na to, po moderním způsobu, půjde technicky: totiž s vážným vědomím, že zlepšení a zdokonalení má zároveň znamenati také zlepšení po stránce ekonomické.

Není pochyby, že naše vojenské uniformy jsou koneckonců uniformami zcela dostatečnými, že se v nich dá zcela dobře obhájit mír, a od válek chraň nás všechna lidskosti prozřetelnost. Ale aniž bychom dbali hlasu někdejších ještě rakouských důstojníků, kteří bručívají, že tato uniforma není dost efektní, přiznejme si, že jí opravdu něco schází. Něco jí dost citelně schází, a to nikoliv v detailu, nýbrž v charakteru. Není dost taková ani maková, není dost ani anglická ani americká, není dost domácí ani světová, zkrátka je v ní něco nevysloveného, co patrně vysloveno býti mělo. Sluší nejlépe jen vysokým a štíhlým postavám anglického tělesného stříhu, co náš průměr je nižší, podsaditý a poněkud sražený, a neodpovídá ani dost našemu – přiznejme si to – středoevropsky vaškovskému typu, jehož těžkopádná solidnost poměrně ještě tak nejlépe, totiž nejrobustněji, se uplatňuje pod mocnými škopky válečných helmic. Ale nebylo tu nejen dostatečně pronikavě přihlíženo k našemu fyzickému typu, nýbrž nedbalo se dost ani ducha. Uniforma

má na sobě nésti kus historie a je věru možno trochu se diviti, proč v uniformách čs. armády nezůstalo něco z uniforem Legií, co by se snad namnoze dobře uplatnilo v různých technicky specializovaných armádních útvarech. Uniforma je především také ústrojem technickým – a dosud každá technika, ať to bylo v řemesle, industrii i ve sportu – našla si v oděvu svou nejtechničtější formu, netroufám si však usuzovati, pokud naše uniforma hoví všem praktickým požadavkům po stránce vojensky technické. Dále pak uniforma má v sobě obsáhnouti a přehodnotiti něco z živlu civilního, kus životního a lokálního výrazu, v němž na dané půdě a daných podmínkách domoviny a státu se všichni – voják nevoják – milujeme a poznáváme, což pak uniformě dodává nejživější vážnosti i zvláštního nejvlastnějšího půvabu. Je to ona stránka, po které tak výhodně vynikají uniformy především anglosaské, co středoevropská stará vojenská paráda je formou nemoderní a přežilou, neboť v ní převažuje – mnohdy až operetně – ráz feudální. Snad tedy i z toho, jak u nás lidé v různých podmínkách žijí, pracují a se obrňují proti živlům, dalo by se pro vojenský oděv vyvoditi něco užitečného a původního.

To tedy je slušná řádka předpokladů, které by byly měly být splněny. Nestalo se tak s dostatečným zdarem a ostatně nelze něco takového hned hotově vysypati z rukávu. Je jisto, že jsme na to u nás měli trochu těžkou ruku, nedost pronikavého ducha a velmi nejistý smysl pro formu.

Proto se pisatel článku, který nám k tomuto povídání dal podnět, značně bojí, že by eventuální změny mohly zase jen levně zničehonic býti někdy přes noc upečeny někde ve vojenské kanceláři. Přimlouvá se, aby se vážně hledalo a zkoušelo a aby se sáhlo k široké a řádné soutěži. Což o to, soutěž by snad mohla přinésti hojně podnětů a mezi nimi snad něco užitečného! Velmi však, jak se zdá, tížila – a není tak zcela divu – pisatele na srdci otázka estetická. Přimlouvá se tedy vřele a s ohromnou důvěrou ve výsledky, aby k rozhodování v soutěži byla zajištěna účast vynikajících výtvarníků, aby se takto lépe káplu na to pravé. Nuže, zde právě bych byl hodně skeptikem. I ten nejvíce vynika-

jící výtvarník, který po celý život maloval nymfy a plameňáky koupající se v palmových hájích či břízy v mlze nebo staropražské fontány v osvětlení měsíčním, by byl v takové soutěži asi tak stejně užitečný jako hvězdář nebo virtuos na flétnu. Raději se měl přimlouvati, aby místo jednoho vynikajícího výtvarníka byli do rozhodování v takové soutěži přibráni dva opravdu frajerští kapitáni a nějaký fešácký četař. Ti lidé dobře vědí, čeho potřebuje uniforma po stránce praktické, a krom toho jí nejlépe umějí nosit, aby šaty i voják měli řádnou fazónu. Ti tedy, troufám si tvrditi, by měli pro tu estetickou stránku uniformy rozhodně lepší oko než vynikající tvůrcové soumraků, slunečních prásátek a spících odalisek.

Polní pych

Cesta nad pomyšlení špatná, jakési koryto naplněné břeckou nejošklivějšího bláta, zryté výmoly, v nichž uvázly a se rozsypaly vozy, obtížené někdy hnojem a jindy kamením. Chodec, který sem zapadne, vydá ze sebe vzteklý nářek a cesta ozývá se kletbami; proklínaje celý svět škra-be se na hrbolatou mez, kterou toto koryto pocestných bēd je po obou stranách vroubeno. Nakonec vlastně nikdo tudy nejde, neboť každý tu hledá svou cestu mimo cesty, která přestává být komunikací a stává se jen jakýmsi nevlídným přírodním úkazem, povzbuzujícím k pospěchu z místa tak nehostinného. Někdy se takové cesty vídají na Slovensku; když cesta do krajnosti rozježděná vozy se zařízne do boků země tak hluboko, že se stane strží bláta a kamení, posune se prostě o kousek vedle a slouží tak dlouho, pokud zase nestane se strží, a pak se zas posune o kousek dál. Napravo i nalevo je místa dost a pak tu lze uzříti celý systém přibližně rovnoběžných výmolů, z nichž některé sloužily pocestným snad v době bronzové, jiné za dob knížete Břetislava, tamta někdy ve středověku a tahleta, která se z nich zdá nejhorší, slouží až do dalšího dnes.

Ale ona cesta, která vede za stodolami do polí, je ještě hlubším kaňonem než ony slovenské; vozy se tu odvažují svého nejhoršího, a je rozšířena jen o stezičky, které chodci, zachránivší se z bláta, vyšlapali do meze. Takováto cesta náladuje poutníka špatně. Rozmrzen a obtížen únavou šplhá po mezích a neví, komu za to, ke všem všudy, nadávat. Hledaje, koho by za tento ohavný stav civilizace a přírody učinil odpovědným, rozhlíží se divě kolem, a tu padne jeho zuřivý zrak na pečlivě vymalovanou tabuli, která je vyplněna dlouhými nápisy typu tučnějšího a nejtučnějšího, písmem černým i červeným, stojatým i ležatým. Zdá se, že

ZAKÁZÁNO JEST

dle zákona z 12. října 1875 a cosi dále, i počne se poutník cítit méně opuštěným a bědným, vydaným všanc nejhorším mocnostem vražedných cest, neboť se mu zezdalo, že tento ouřední nápis týká se snad jeho blaha a bezpečí a že mu asi nabízí nějaké ulehčení a ochranu. Domnívá se, že onen úřední zákaz patrně zakazuje po této mordýřské cestě choditi v zájmu bezpečnosti těla a klidu ducha a že mu snad odhalí, že ne tady je cesta, nýbrž kdesi vedle, a to cesta pěkná, hladká, všech pečlivě namalovaných tabulí důstojná. I začte se chutě do zákazu, aby shledal, že se týká polního pychu, který hodlá městský úřad trestati co nejprísněji peněžitými pokutami a v případě nedobytnosti i vězením; tímto polním pychem jest pak veškeré nedovolené chození právě mimo onen přírodní úkaz, který se zdá být vším jiným než cestou a který se nezdá být schopným k jakýmkoliv lidským účelům. Ach naopak tedy, přísně je mu zde zakázáno vybědnouti a zachrániti tak svůj život, kterého by bylo škoda, neboť – zachraňuje se z bahna – dopustil by se podle této vyhlášky vstupu na cizí pozemek a veškeré nedovolené chození po mezi je tu v případě nedobytnosti trestáno i vězením. Poutník se ohlédne zděšen, zdali tu na mezích nerostou snad ananasy, jež pošlapati by bylo trestno, a nejsou-li tyto meze snad branami nějakého ráje, v němž smrtelníku není co činiti. Ba nikoliv, krajina je tu zrovna hodně nudná, nehleděná a nevalná, nad mezi se kymácí bodláčí, nějaká chrpa a červené slzičky, jichž se střežte, neboť „nedovolené utrnutí rostlin jakéhokoliv druhu a sbírání jakýchkoli věcí“ je v této přírodě, jež je cizím majetkem, tou ouřední vyhláškou co nejprísněji zakázáno. Tu se poutník udiví, co že je to za podivuhodnou a vzácnou končinu, jež by bez úředního zákazu byla chodci roznesena na kopytech, vydrancována utrnutím rostlin jakéhokoliv druhu a sbíráním jakýchkoli věcí do kořene vykradena a vyplněna. Však i psi budťež tu podle vyhlášky vedeni na šňůře, neboť i pes mohl by se na této necestě dopustiti přestupku, že by ve své nezbednosti mohl šlápnouti jinam než do bláta. Zřejmo již poutníkovi, že není tu předmětem péče a ochrany úřední tabule, nýbrž osobou nepohodlnou, nedá mu to však a čte tabuli až do konce, aby se dočetl, že „osobám nepovolaným jest chození a zdržování se v polích

po 8. hod. večerní zakázáno!“, a poděsí se zcela smrtelně, neboť on tu dlí, pročítaje tabuli, a hle! – už neschází mnoho do osmé! I zemře namísto leknutím, uděsiv se přísnosti vyhlášky, nebo zahyne o kousek dále, utopiv se v blátě.

Jest mrtev a jeho duše již se ubírá podsvětím. Vida, myslí si vděčně, k čemu mně bylo dobré klasické vzdělání; poznává, že podsvětí vypadá zcela tak, jak tomu učili na gymnáziu. S inteligentním zájmem zírá na zamlklé podsvětní vody, na Styx, Lethe a Acheron, na koruny plačících vrb, dále na křivolaké potůčky, tiše se vinoucí v lučinách s rozkvetlými asfodely. Je tu pěkně, ale drobet smutno. A jak vlastně vypadá takový asfodel, když už jsem o tom ve škole slyšel?, povídá si stín poutníkův: jakživ jsem ho neviděl zaživa, tak ho poznám aspoň teď, a hrne se rovnou do temnězelených trav podsvětné lučiny u vědomí, že zde mu to dovoleno. – Hleďme, jak se duše lekla! Tyčí se před ní tabule a na ní jest napsáno:

ZAKÁZÁNO JEST
dle zákona z 12. října 1875

nedovolené chození po mezích, nedovolené prošlapování pěšin, nedovolené utrnutí květin jakéhokoli druhu nebo sbírání jakýchkoli věcí – „psí budetež vedeni na šňůře“, čte duše poutníkova v úděsu – osobám nepovolaným chození a zdržování se v polích po 8. hod. večerní – poutníkův stín hyne hrůzou – „jest zakázáno“ – stín se rozplývá v smrtelném zániku – „pod peněžitou pokutou“ – stín uhynul do nicoty – „i vězením“.

Tak zahynul na zakázaných cestách nejdříve poutník a pak navrch i jeho posmrtný stín.

Zaměstnání boží

Praví se obecně, že úřad, či tzv. byrokracie, pracuje tuze dlouhými cestami a pomalu. Žádosti leží a dlouho zůstávají nevyřízeny. A žadatelé obdrží pak vyřízené žádosti, dekrety a povolení začasto, když jsou právě po dlouhém čekání a doufání na smrtelném loži, dosáhnuvše věku převysokého, ba bývají prý, když se očekávaná úřední listina se splněním žádosti konečně dostaví, již dosti dávno v hrobě.

Zajisté jest mnoho úřadů (kdo by toho chtěl popírati?), ale ještě více jest žádostí. Není-liž člověk vůbec samá žádost a potřeba? Tak i Pánbůh i orodovníci jsou zahrnováni žádostmi a prosbami lidskými, jichž je – myslíme na to málokdy – tolik, že sotva je možno vzíti na všechny zřetel a včas je splniti. I tu lze se tedy obávati, že mnohé zůstávají nevyřízeny nebo jsou vyřízeny pozdě. A my sotvaco víme o tom, kolik lidí potkáváme, kteří jsou právě jediná žádost, prosba a potřeba.

Jindřichově Hradci je starý kostel Jana Křtitele ze 14. století, spojený se špitálem, který byl dříve klášterem. V křížové chodbě je plno svatých obrazů a klekátek a veliký kus zdi, právě kde Kristus klesá pod křížem, je popsán modlitbami a peticemi k nebeským mocnostem. Je jich spousta, jsou napsány tužkou a namnoze podepsány začátečními písmeny. Nasvědčují tomu, že největší důvěru k boží kanceláři mají děti, pak ženy a v řadě poslední mužové. Dále pak dokazují, že člověk žádá na Pánubohu věci dobré a prospěšné, což svědčí nesporně o tom, že v nebesích je všechno dobro i že jest nám usilovati, aby nám bylo po spravedlivém životě a spasitelné smrti dopřáno pobytu tam a nikoliv, jako se stane hříšníkům přemnohým, v pekle, kde jest jen pláč a zubů skřípění.

Čeho žádají děti, obracející se v klášteře Svatojanském písemně k nebesům:

Matko přemocná dej, ať mám stromeček.

Chraň mou milou kočičku, která stůně.

*Bože milý at' mám nové šaty boty a klobouk.
Ještě jednou tě prosím, Pane, at' smím do divadla, přimluv se p. Maria
u pána Boha.*

Ale ve městě jsou též školy. Nejprve škola obecná:

*Bože, at' umím hezky cvičit!
Ježíšku at' mám pěkné vysvětčení!
Ježíšku at' mám pěkné vysvěceni! atd.*

Bohužel, při tomto pravopisném stavu nebude vysvědčení dobré, i když bude Ježíšek pomáhat. Ale je tu i škola měšťanská (též dívčí) a gymnázium, které vydávají své úzkostné výkřiky ve chvílích nejvyšší tísně. Páni učitelé a profesori věru nevědí o straších, jež svírají srdce žakovské v dobách zkoušek a konferencí, kdy obcházejí s notýskem jako lev řvoucí, hledající, koho by pozřeli. Hle, tyto steny:

*Pane Bože, chraň mne! Matičko boží, at' vyjdu!
Milý Bože, dej, at' to se mnou dobře dopadne!
Panenko Maria, chraň mne, aby mi dobře dopadla konference!
Panenko Maria, vnukni mi odpověď na každou otázku při zkoušce,
abych nepropadl a pomodlím se otčenáš a zdrávas.
Panenko Maria, pohni ty profesory, aby nám ulehčili zkoušku. Koupím
Ti hraničku! †††*

Toto zde je jistě napsáno od děvčete:

*Panenko Maria, oroduj, at' mám pěkné vysvědčení a dostanu místo do
úřadu!*

A nyní výkřiky a prosby z útlaků lásky. Nakresleno srdce a v něm:

Bože můj!

Jakýsi neumělý rámuující ornament, v němž napsáno:

Bože, opatruj mého miláčka!

Na počátku jara 1921 napsáno:

Bože, posiluj mne v lásce!

Prosím, Bože, ať dostanu toho, koho myslím.

Hlas ženy sobecký:

Pane Bože, dej, ať se mi s mým mužem dobře daří a já abych byla šťastná a dobře se mi vedlo až do smrti.

Bože dej, abych byla šťastna v manželství a bohatá.

Napsal mladík ve sladkém a znepokojivém tušení věcí příštích:

Bože! Ať mám hodnou ženu!

Nápisy zlého svědomí, trýzně, úzkosti:

Andělíčku můj strážníčku, odpusť, co jsem ti zlého udělala.

Bože odpusť mi mé hříchy!

Anděli můj strážný stůj na stráži, když mi ublíženo býti má!

Lituji všech svých hříchů!

Očisti duši mou –.

Prosby neukončené, snad že někdo pisatele vyrušil, nebo ze studu:

Bože, kdybych –

Já bych chtěla –

Bože ať mám –

A tak to jde donekonečna. Ještě je tu význačný hlas muže, naškrábaný rukou neobratnou:

Pane chraň mne, ať se nikdy neopiji!

Ale slyšel jsem vás před chvilkou, vy cynikové, bezbožníci a nevěrci, jak se hlasitě smějete při čtení tohoto sloupku, hlavně tam, kde děti se obracejí na boží kancelář. Nebesa jsou otevřená, stojí otevřená a sbírají prosby. Vy se nezastavujete, abyste sbírali prosby a je vám lhostejno, že by mohly, že by měly být splněny a že nebesa mnohdy vyřizují své věci prostřednictvím lidí. Někdy to ovšem lidé udělali nemohou, ale tu také nemají dělati horších věcí. Je tam ještě jeden dětský dopis nebesům:

Panbíčkoví.

*Panbíčku vysliš moji modlidbičku. Ať se nám tatíček
vrátí z války*

*zdraví
tě rodina.*

A člověk, „který se směje“, připsal pod tuto rodinu, jež zdraví Pána-boha jako svého blízkého příbuzného (to je tuze směšné, co?), rodina Cafourkova či ještě pitvornější jméno. Doufejme však, že nebesa vyřídila právě tuto žádost příznivě a pod pravou adresou.

Ze smíšeného prostředí

V dobách dávnějších, kdy jsme ještě stavěli a bourali Rakousko, umívali jsme my, Češi, moc dobře německy. Ba někdy až moc. Každý si toho tuze hleděl, aby ve styku s Němci, ať to byli nadřízení, velcí pánové, úřadové nebo sklepníci, mluvil náramně plynně a dbale všech přízvuků; ba mnozí si na své němčině dávali tak záležet, aby až vzbudili lichotivé důmění, že jsou snad rodilými Němci.

Jen co je pravda, šla nám tehdy ta němčina od huby dobře. Patrně asi proto, abychom se mohli s Němci domluvit. Neboť tehdy Němci prabídně mluvili česky. Ať pán, nebo sklepník, jestli se uráčili, tu přechoť často s opovržením a s nechutí, a často s nevalně skrývaným úmyslem dokázati nám, že ta čeština je řeč tak nějak ubohá a směšná, jakou se vlastně ani nedá řádně mluvit. Nemusíme tu snad uváděti ošklivé a komické doklady vojanské a ouřednické češtiny, jak se jí tenkráté pánové bavívali; myslím, že ji máme všichni ještě v dosti dobré paměti. Pěkná je stará česká písnička v tehdejší němckém podání, jak se to tehdy událo, když nějaký urozený pan generál, chtěje v žoviální náladě ukázati, že vedle nějakého boga mi umí také česky, takto spustil:

*Šlánanynkátóselí, tóselí, tóselí,
nátrchálalúpený, lúpenyška.
Příšel nány pepiško,
róstrchál ji kóšiško,
týtyty, týtyty,
týto púdeš plátyla!*

Ale teď se časy od těch dob drobet obrátily. Němčina už nám není řečí svrchovanou. A teď, když už tedy nestavíme a nebouráme Rakousko, ale naši Čs. republiku, není nám té němčiny už tolik potřeba. A také to teď na ní bývá jasně vidět. Nemluvě o tom, že se už na to neklade

taková váha, naučiti se co možno důkladně němčině již na škole, setkáváme se porůznu s dosti výmluvnými ukázkami naší němčiny ouřední nebo vojanské i civilní. Ted' zase my nepocitujeme potřeby mluvit německy dosti čistě, plynně a s dbalými akcenty. Ted' nám se namnoze stala němčina řečí, která může být s jistou povýšeností nebo nedbalostí odbývána.

Tak se tedy ty časy otočily. Ale otočily se i tak, že můžeme pozorovati opačný zjev. Co nám němčina počala se zdát řečí méně důležitou, přestali Němci považovati češtinu za řeč, kterou možno do nemožnosti šlapati jazykem i nohama. Nedejme se klamati hlučností a vyzývavostí toho německého šovinismu, který se někde v Karlových Varech vyčerpává výhradně německými jídelními lístky nebo pitomě opovržlivým odporem vůči češtině. Pravda je, že Němci velmi hojně, bez rozpaků a s velice jasným vědomím počínají se učit a mluvit česky. Platí si své domácí učitele češtiny pro sebe i pro své děti. Vidí-li, že jste Češi, nedají se dlouho nutiti a promluví na vás bez okolků a samozřejmě česky – nežádajíce od vás němčiny. Přestalo jim to býti povrchní otázkou povýšenosti a prestiže. Ano, řekneme si, však je to zcela pochopitelné: Němci přišli k přirozenému poznání, že v nových poměrech té češtiny ted', proti dřívějšku, nutně potřebují; řídí se tedy prostě podle příkazu nutnosti.

Ovšem tedy, to jsme my dělali taky. Není divu, že naši němečtí krajané se pod tlakem poměrů odhodlali věnovati větší a důkladnější pozornost češtině, než jak se jím zdálo vhod dříve. Co však je hodné pozorů a úvahy, to jest, že se té češtině naučili a učí namnoze podivuhodně dobře. Až to překvapí, jak mluvívají nad běžnou potřebu plynule a bystře. Velmi pečlivě a dobře dbají přízvuku, slovosledu, ba i živé melodie řeči; všechno vás tu přesvědčuje, že tu jde začasto o velice vědomou snahu, o úmysl zároveň praktický a inteligentní. Ba umějí to někdy tak dobře, že dovedou zcela lehce, až s koketní bravurou, spojit s řečí spisovnou v přirozeném a plynulém toku i všelijaké ty výrazy a obraty té nejvýřečnější pražské plastické slovomalby. Řeč, dříve jakoby nevyslovitelná, ztrácí tu ted' všechny své domnělé potíže, jazyk se

v ústech dříve tuhých a tvrdých obrací s náramnou čilostí, lehkostí a účinností.

Protože to teď potřebují, se řekne. Ale oni se tomu namnoze dovedli naučiti už lépe a bystřeji, než by bylo běžně potřeba. Až to překvapuje, zatímco právě v těch dobách se naše němčina snadno stává nedostačnou a salopní. To že nám jí tedy asi už vůbec nikde a v žádné naší věci a správě nebude zapotřebí, když naši němečtí krajané budou za nás umět stejně dobře česky jako německy?

Požár v Hamrech

Nebyli jsme sice účastníky požáru Říma nebo Moskvy, ale byli jsme už svědky ohňů a požárů všelijakých, mezi kterými požár v Hamrech není ovšem z těch nejpozoruhodnějších. Uhořel tu všehovšudy jen jeden vepř, i nebylo tedy zvědavcům přáno v hojnější míře naslouchati žalostnému bučení dobytka, jakým tak často oplývají novinářské zprávy, když se vyličují požáry na venkově.

A byl to přece požár veliký a žalostný. Za parného odpoledne, když se obilí sváželo do stodol a namnoze se už mlátilo, brzo po obědě vyskočil oheň na starostově stavení. Bylo tu tolik dřeva, trámů a došků, dříví smolného, roští, sena a slámy, že celé hospodářství vzplálo jako louč a už ani nebylo času něco zachrániti. Praskající oheň, rozžířený jako pec, přeskočil o několik doškových střech a již se vznalo stavení druhé, a co nejbližší sousedi pomáhali hasiti, chytila nenadále jejích vlastní nehlídaná střecha, a tak během hodinky lehlo pět stavení popelem, aby z nich nezbylo nic než ohořelé zdi. Vesnická stříkačka ukázala se ovšem směšnou hračkou proti pekelné prudkosti takového ohně a hasičstvo okolních obcí přišlo už pozdě; z pěti stavení nedalo se už nic zachrániti, i zbyla už jen péče o to, aby udusila doutnající zbytky, které vztekle syčely a prskaly pod záplavou vody až do jitra druhého dne. Tak měla dost času i stříkačka obce přes hodinu cesty vzdálené, která se sem odebrala krokem antickým, tažena volským potahem šíře epické, vzezření bílého, vážně slavnostního a téměř bohoslužebného, tak mohly k tomuto pozdnímu dílu dojíti včas i stříkačky jiné, jimž se dlouho nedařilo sehnati potřebných koňských potahů. Mezi všemi vévodil nakonec veliký hasicí stroj města Budějovic, hlučný a náramně výkonný leviatan, který pak skoro všechnu práci vzal na sebe. I odpřáhla se ostatní hasidla a odpočívala, též jedno mezi nimi, které pečlivým písmem neslo na sobě napsáno dávné datum L. P. 1845.

Tak tedy způsobem celkem obvyklým vyhořelo pět stavení v Hamrech, aby z nich zbyl jen nízko příkrčený kámen, co místo střech rýsovaly se nad spáleništěm žalostně ohořelé kostry stromů. Ze sutin stoupal čpavé uzený dým rozlévající se doširoka a po zblátivělé silnici plazily se hadice, jejíž pukliny tryskaly jemnou sprškou, která ovlažovala nohy a tváře zvědavců. Přišlo jich z daleka a široka: lidé pěší a spousta zvědavců na kolech i divná přehojnost maminek i všelijakých chův s dětmi kočárky. Trouсило se jich až do pozdní noci; není to častá podívaná viděti spáleniště takové důkladnosti a takového rozsahu, neudá se tak často podivovati se žárem zkroucenému železu, které tu zbylo ze všeho náradí, hledati mezi tvářemi hasících postižené, pozorovati pernou práci hasičů, mokrých, umazaných, čpících vlhkou čoudlinou, a je tu vůbec hojně o čem povídat. Zvědavci nahlížíjí vyhořelými děrami oken, jakou spoustu to udělalo uvnitř, lezou do vyhořelých kůlen, omakávají zdi, jak jsou horké, a ovšem překázejí, jak lze jen s dobrou myslí překážet.

Jsou lidé, kteří se při každé podívané dovedou zařídit a najít si pohodlí; dovedou se usadit nahoře na kandelábru, na stromech i na střechách, aby viděli a požívali lépe než ostatní. Je příjemno z šikovného místa užívatí podívané na podívanou i na diváky.

Mezi těmi pěti staveními vyhořela v Hamrech i hospoda, malá zahradní restaurace, která tu stála na výhodném místě. Byla jediná, kde se podařilo zastaviti oheň právě v místech, kde byl nový přístavek, kousek hospodské verandy s několika zahradními stoly. Tak stála tato kusá, ohořelá hospoda na místě velmi výhodném uprostřed požářiště a toutéž přízní osudu byly před škodou z ohně ochráněny i nějaké zásoby piva a sodovek. A tak co požářiště dýmá a praská, co syčí stříkačky, k nebesům stoupá pára a učoudlý smrad a dým, co stříkačky prskají a chrlí vodu do žířivých trosek, co figury upachtěných hasičů rýsují se na ohořelých zdech, je tady účinkem čipernosti lidské v provozu Hospoda na pěkné vyhlídce. Zvědavci objevují dobrou příležitost, kde si k podívané šikovně sednout. Cyklisté pečlivě opírají svá kola o zahradní stoly a usedají žádající sodovku, maminky a chůvy rozkládají se

k limonádě na lavicích, pohybující kočárky, zeširoka rozložil se tu k pivu tlustý letní hosti s rodinou a s libostí saje svou dýmčičku, dívaje se v dobrém rozpoložení na dílo požáru. „A na sutinách nový život vzkvétá,“ píše nějaký klasik, tuším, že Goethe. Nikdo tu ovšem nemyslí na Goetha, ale čile tu vzkvetla jakási výletní restaurace, jakých se v životě tak hned mnoho nenatrefí.

K večeru se udělalo chladno, i přestěhovalo se živobytí do druhé hospody. Odtud zazníval jarý zpěv do noci, která se stala větrnou. Vítr se změnil ve vichřici, vyčerpaní hasiči hledali a dusili každý uhlík a jiskřičku, co by mohlo roznést požár. Marně dožadovali se rukou ochotných pumpovati u stříkaček, které – tak jako hospoda – byly až do jitra v činnosti.

O laciném hledišti

Když bychom to vzali hodně nízko, tu bychom mohli říci, že lidé žijí hlavně břichem a očima. Potřeba sdělovat se nebo naslouchat, co cítí a mluví druzí, není z potřeb nejsilnějších. K životu břicha stačí viděti, viděti jen tolik, co se děje bezprostředně kolem, především neblíží-li se něco nebezpečného, před čím by bylo záhodno utéci nebo postavit se do střehu. Proto jsou oči ze všech smyslových orgánů nejvýmluvnější; jsou to, jak se říká, skutečná okna, kterými se pohlíží do světa ven. Oči se dívají a velmi dívají, i když je uvnitř prázdno, když není v břiše zholo nic. A i když je břicho velmi plné, oči zůstávají lačné. Ostatně potřeba podívané, již to všechno plynutí života kolem i občasná náhoda skýtají vděčnou pastvu, jest ze všech požitků ten nejpohodlnější a nejlacinější. Je třeba jen koukat, a člověk vskutku kouká, když nespí.

V létě jsou dlouhé a světlé večery, kdy se ještě nespí a kdy zima nikoho nepohání domů ke kamnům a do peřin. A tu pak tedy chudí nájemníci usedají na zápražích a v otevřených sklepních oknech a dívají se, co jím podává jejich odlehlá pražská ulice. Tohle nejsou zrovna moc plná břicha a z oken duše nedívá se dravost ani strach, jen pokojné očekávání, co na podívanou zdarma poskytne chodník, co do ztracené ulice samo sebou přinese plynutí života a náhoda.

Vše viditelné a míjející je sledováno s pokojně usebraným zájmem, důkladně požit a vysáto, celkem bez požitku, ale tak vydatně a úplně, že dokonané vyčerpání předmětu dává vznik nudě. I usedá vedle zvědavců na zápražích a na sklepních oknech zároveň nuda, veliká nuda nedělní, širá a nekonečná jako step. Přejde tu několik lidí, kteří se vracejí z výletu. Slečinka s vlčákem, který je velký a huňatý pes, a stará paní s foxlíčkem, který je pejsek bílý, hladký a malý. Pak přejde pán a ťuká hůlkou do dlažby. A tenhle má přes ruku gumák. A pak jdou dva, jeden tlustý a jeden hubený, jeden v modrých šatech a jeden v šedivých, a něco si povídají. A pak se naskytne jeden, který má nějak

naspěch. A jede ulicí někdo na kole, nebo se lidé dívají, jak pomalu a pracně šine se mrzák.

Mnoho toho vidět není, ačkoliv sotvakde jinde, na jiném hledišti, byla by sebemenší podívaná uvítána lačněji a pozorněji než zde, v ulicích sklepních oken, kde v neděli usedá pospolitě s lidmi širá nuda. Nikdy tu místo vracejících se výletníků, z nichž číší omrzelá únava, nepřejede kavalkáda rytířů v skvělé zbroji. Nikdy tu neputuje karavana s Beduíny a velbloudy. Nikdy se tu nemihne postava krásného sirotka pronásledovaného bohatým svůdníkem.

Poutníku, jenž náhodou se ubíráš po této ulici svou cestou a jenž těmi důkladnými pohledy, které sledují tvůj krok, cítíš se nějak inkomodován, věz, že na tobě není pranic zajímavého a nic v nepořádku, že nemáš roztrhnutou nohavici ani skvrnu na zádech, že nejsi ani směšný, ani nápadný, ani ničím podezřelý! Třebaže poskytuješ divákům zábavu a domníváš se býti nedobrovolným Chaplinem, věz, že na tobě není zhola nic: tvůj klobouk nikterak není směšný, tvé nohavice nejsou kudrnaté a nohy ti jdou rovně. A ani tu není nikoho, kdo by usiloval ti vyčíst tvé myšlenky. Ani si tu o tobě nikdo nemyslí, že jsi zakuklený hrabě či lupič nebo šílenec. – A co by vůbec na tobě mohlo obzvláštního být, když poskytuješ podívanou zadarmo?

Nikdy tudy před tímto laciným diváctvem v ztřeštěném kalupu nepřeběhne Fatty, pronásledovaný rozzuřeným farmářem. Ani Harold Lloyd, tancující nad kuličkami revolverů kovbojských. Maličká Mary Pickfordová tu půvabně nepere u půvabného potoka prádlo. Snad by tu mohl – když zadarmo – někdy přejíti bělostný anděl, čistotně nadnášející svá veliká křídla nad špínu dláždění. Nebo Pánbůh, jestli by na něho diváci ze sklepních oken neupozornili strážníka jakožto na nenáležitý zjev?

Zjevy příliš neobvyklými byl by mírný požitek podívané uveden mimo veškerou míru, byl by zatlačen aktivní nelibostí, neboť mezi nudu a diváka by usedl velmi nečekaný i v té míře nežádaný vzruch. Ne očím, ale duchu by se tu dostalo více než vhod.

Vymírající pražské němectví

Nemusíme jít ani hluboko do historie, politiky a hospodářského života, abychom viděli, jak pražské němectví postupem času všelijak se sesýchalo, jak vymíralo a vymírá. Jsou to staré známé věci, ale je možno přesvědčiti se o nich ještě jinde, na místech, kde bylo pohřbíváno doopravdy a doslova, totiž na Olšanských hřbitovech. Velmi názorně je tu do náhrobních desek vyryta historie tohoto vymírání, dosti rychlého, které dosáhlo svého vrcholu ke sklonku minulého století. Jak bude dále a kde toto vymírání se zastaví, toho zatím těžko se dohadovati; jisto však je, že ještě není tak docela u konce.

Je to v nejstarší části Olšanských hřbitovů, dole k Žižkovu, kde je tato historie vyryta náhrobními písmeny. Tam totiž je nejvíce německých náhrobků od let asi tak 1780 až do 1880. Jejich středem skoro je pěkný pomník, v němž odpočívá Carl Renner, Geschäftsleiter des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen; byl to, jako mnoho jiných pražských Němců, Němec přistěhovalý (nar. v Baeringen) a zemřel roku 1875. Takových přistěhovalých, úřednických, učitelských i občanských kolonistů zde bylo na začátku minulého století dost. Odpočívají tu dvorní krejčovci i zámečníci, měšťané Kraepelin, Nürenberger i Voegelind, mnohá jména švábská a tvrdě hornoněmecká. Je tu hrobka Jana Körbra, pražského měšťana a majitele domu, rodem z pruského Slezska; na desce táhnou se jména německé rodiny, ze které pak nakonec vidíme odštěpovati se větev českou. Německá se končí u let padesátých, ta mladší česká ještě není uzavřena.

Nevím, jestli v tom nebylo kus domácí pýchy vůči Němcům přesporním, když přemnohé náhrobky jakoby se zvláštním důrazem uvádějí, že ten a ten zemřelý byl Prager ansässiger Bürger. Tehdy ovšem bylo nesmírně takových Prager Hausbesitzrů a Bürgerů, hlavně stavu obchodnického a řemeslnického, kteří pod svým umělým německým náterem nesli ukrutně česká jména: Steyskall, Sweceny, Smaschill, Br-

diczka, Klauczek, Dworzak a jiní. Pak jména z kasty úřednické: Daudlebsky von Sterneck, Weltrubsky von Weltrub, SchrameckEdler von Schrameck, Woržíkovský Ritter von Kundratitz, majitelé Leopoldových řádů, dvorní a místodržitelští radové, radové guberniální, konsistoriální a kamerální, dynastie k. k. a panských úředníků. Mnoho německého živlu s prožlukle českými jmény zaznamenáno ze služeb státních: dráhy, vojenství, soudnictví, administrativa, služba finanční úřad zástavní, jsou tu i magistrátní radové z třicátých let a pak ovšem mnoho služebníků šlechtických, lesních, hospodářských a důlních, i dvorní hraběcí Paarští radové. Je to starý byrokratický svět staré monarchie, o němž dnes už nemáme potuchy. Velmi často jsou tato zněmčená jména byrokratické kasty přežívána už jen ženami; ke konci 19. století je tu uloženo mnoho penzistek s predikátem drobné šlechty, co z řad poněmčilých měšťanů a majitelů domů docházejí tu věčného míru přechetné privátnice.

„Es will Abend werden“, dumá teskný nápis na německé hrobce Swobodů, do níž v pozdějších letech nakonec vyryto česky úmrtí českého Svobody. A skutečně pražskému Němectví počíná se jakýsi soumrak. Někde sice se zněmčilé rody udržely neporušeně až dodneška, z Holubiczků se stali Straschillové a z těchto Wlczkové, kteří zůstanou Němci i po další generace Schtowitzků, ale jinde se láme německost generací dost brzy; proces začíná se nejsilněji v letech osmdesátých. Někdy však i dříve. U Wischinů pan jub. k. k. Kreisgerichtspräsident (1797–1879) je Němec, ale student Wischin (1841–1865), snad syn starého pána, je už Čechem. Rodina Braunova je jen do roku 1830 německou, ale pražští němečtí měšťané Münchové končí teprve roku 1897 dcerou Bertičkou, jejíž úmrtí zaznamenáno česky. Umělému Němectví nastává večer; nemělo tu přese všechny výhody a privilegia dosti hlubokých domácích kořenů a důsledně a nezadržitelně děje se pozvolný přerod. Po pražském měšťanu Gindrichovi, zemřelém roku 1868, přichází roku 1878 již Gindřich a od těch dob jsou ukládáni do rodinné hrobky nadále jen čeští Jindřichové. Rodina pana Kalliwoody, k. k. Apell. Exp. Directora, stává se v sedmdesátých letech českou, z německých Wrabczíků odvětvují se v těch letech čeští Mikšové. A co

je ještě podivuhodnější, z Němců pokrouceně českých jmen vyvíjejí se české rodiny jmen německých. Z německých Schebelků přežili Češi Krausové, z německých Chotzenských čeští Puschové, z Wesselych Wahlové, ze Smaschillů přežívají čeští Schwarzové. A vše to je namátkou jen několik málo případů z mnoha.

Byrokratického živlu ubývá, zněmčilé rodiny se omlazují v povoláních civilnějších. Náhrobky již méně často hlásají, že ten a ten měšťan byl členem granátnického sboru, ubývá malých šlechtických predikátů, mezi nimiž bylo mnoho drobné a novopečené vojenské šlechty s přídomky německými, charvátskými, maďarskými i italskými. Vnukové generálmajorů a okresních hejtmanů stávají se továrními inženýry nebo bankovními úředníky, zato potomek lepší obchodnické rodiny, patrně zchudlé, končí ještě jako k. k. Schuldiener.

Je zřejmo, že mnoho pražského němectví vymíralo s postupným zánikem starodávné copařiny, dřevního rakouského byrokratismu a panského úřadnictví; tehdy bylo to sláva, rozkoš a pýcha němectví, pro co Čecháčkové zněmčovali svá příliš prostá česká jména. Čím dále později, tím více ubývá těchto chrupavek na páteři germanizující rakouské moci. V novějších částech hřbitova je německých náhrobků stále menší procento a stále bleději se v nich obráží lesk staré monarchie a dob pánů Franců. Skoro veškeré to někdejší němectví jeví se tu zkamenělé jako důstojně konzervativní stařina, jako výraz hodně zastaralých zpátečnických dob, jako hodně neživotná složka ve vývoji Prahy. Jistě že židovské němectví bylo tu živlem hybnějším, modernějším a schopnějším života.

A tak je tato nejněmečtější část Olšanských hřbitovů dnes jen už hodně vzdálenou připomínkou někdejších starorakouských časů a skoro jako kdyby v každém náhrobku ještě trouchnivěl kus starého absolutismu.

Blízko této nejstarší a nejněmečtější části Olšan tyčí se náhrobek Karla Havlíčka Borovského.

Bývali Čechové... bývali, bývali –

Sotvakdo by mohl vážně býti toho přesvědčení, že nenávisť a opovržení, totiž nenávisť k vyššímu a opovržení k nižšímu mohou být zdravým duchovým stavem u národa, který si má sám spravovat své věci. A přece čím dále tím častěji setkáváme se u nás s doklady toho, že patrně pod účinky velmi špatné a hloupé demagogie jsme ztratili bezmála všechna rozumná měřítká, která by národu pomohla nedívati se na sebe sama s nenávisť a opovržením.

Tuhle přinesl jeden list přenášrný výron demagogie nejrozčilenějšího druhu, kde je řečeno, že nic v republice nestojí za nic. Je prý celá rozchvácena těmi nejnepravějšími lidmi, všude samá korupce, protekce a nejnižší kariérnictví odzdola nahoru a na místech odpovědných se zpupně roztahují lidé nejméně povolání. A aby celé toto velmi povážlivě široké a zobecňující tvrzení doložil, podává onen list k tomu také doklad; snad má takových dokladů více, ale uvádí za tu veškerou bídu jen jediný, a to tenhle: že intendantem Národního divadla byl dokonce bývalý tesař. Národe, jsi prodán! lotři metají kostky o roucho tvé! jen se podívej, bývalý tesař!

Nemám k tomu žádných důvodů, abych za onoho člena zemského výboru, který svou životní dráhu zahájil tesařinou, lámal nějak zvláště své kopí. Nepociťuji v sobě žádné nepřekonatelé náruživosti a blouznivé lásky pro pány členy zemského výboru a nejsem jím ničím zaprodán. Ale Národní divadlo je zemským ústavem, je vydržováno zemí; je tedy pochopitelné, že zemský výbor má vůči zemskému divadlu nějaká práva, a je tu tedy příslušný prostředník mezi samostatným podnikem uměleckým a instancí, která mu poskytuje finance. A tak tedy se stávají členové zemského výboru intendanty Národního divadla. Ledasjak se onomu intendantovi nadávalo, co ovšem nemohu blíže posouditi, a ostatně se

u nás nadává na každého. Naprosto však nelze říci, že by si byl počínal nemožně a nešikovně, neboť za jeho intendantství neutrpělo Národní divadlo na své umělecké úrovni a umělecky se dobře rozvíjelo. Tolik je tedy jisto, že tam v této velmi kardinální věci onen intendant neškodil a nepřekážel.

No ano tedy – ale – prosím vás, bývalý tesař!

Inu ovšem, na divadle jsou umělci, pje se tam opera, hraje se tam ve verších, tento – samé umění a také Shakespeare, a tady je bývalý tesař. Prosím, toť hanebné, vždyť je to bývalý tesař! rozhořčuje se list, jehož nejvyšší národní osobností, Vůdcem a Diktátorem je – bývalý drogista. Drogista, který se stal generálem, bašéfem generálního štábu a kterého by jeho stoupenci zcela bez rozpaků udělali i vládcem republiky. Ha, bývalý tesař, a to, prosím, na divadle, kde jsou umělci, rozhořčuje se náš člověk, ačkoli ani jemu by nemuselo být neznámo, že i, a právě mezi umělci se vždycky našlo také dost bývalých tesařů, krejčích, ba i pastýřů nebo obchodních příručích, zrovna tak, jako to nacházíme mezi poslanci a politiky.

To jsou ty špatné a neřádné kariéry, praví list, jehož nejvyšším smyslem je kariéra bývalého drogisty. Žádný tesař, švec nebo tiskař, kovář nebo konduktér nemohou nic pořádného spraviti na republice. Jenom bývalý drogista.

A tuhle hloupou demagogií čtou lidé a rozčilují se. Bývalý tesař! Bývalý švec, malý písař, malý úředník! Kampak nás to zavleklo a zavleče, rozčilují se lidé, kteří z většiny jsou také bývalí. Váš dědeček byl přece zedníkem, můj byl chalupníkem, váš tatík byl krejčím, váš pomocníkem a váš třeba kočím nebo sluhou; vždyť celá suma národa nevyrostla z ničeho jiného, než z bývalých a ne rovnou z radů, hrabat, arcibiskupů a majitelů realit.

Vím dobře a nechci ani tvrditi, že každá z těch kariér odzdola nahoru je příkladná a čistá. Ale v zásadě je správnou a spravedlivou, aby každý, byť i začínal tesařinou nebo kladením kolejnic, se podle svých užitečných schopností mohl něčím stát a aby mu toho lidé potom sprostě nezáviděli. Píše a čte se u nás s náramnou oblibou a s milým vzrušením,

jak takhle v Americe – hle – Edison začal jako roznašeč novin, tady zas se v Americe stal bývalý nádražní dělník předsedou, Franklin byl původně tiskařem a tamten milionář začal svou životní dráhu jako poslíček, jiný byl zemědělským dělníkem, a onen dokonce spával v parku na lavici. Jo, panečku, to je země, ta Amerika! Ale u nás? U nás aby se mohl člověk něčím stát? Jo, takhle v Americe! Ale u nás? – U nás? Národe, vzbuř se: bývalý tesař se stal členem zemského výboru a pak intendantem na Národním divadle! Národe, vždyť ty vlastně jsi prodán kariéram odspoda: hle, bývalý tesař. –

Tady ti už nepomůže než Vůdce a Diktátor! Bývalý drogist.

Ediční poznámka

Při zpracování textu jsme se řídili aktuálním zněním pravidel českého pravopisu, upravili jsme interpunkci a opravili tiskové chyby. Sjednotili jsme kvantitu samohlásek (např. *milión/milion, galérie/galerie*) ve prospěch jejich krátké, dnešními pravidly preferované podoby. Respektovali jsme však stylové, morfologické a lexikální zvláštnosti původního Čapkova textu, např. jsme s ohledem na styl ponechali autorovo nejednotné používání slovesné koncovky *-ti*.

Pro snazší čtenářovu orientaci jsme dobové nebo zastaralé výrazy opatřili vysvětlivkami, umístěnými do poznámek pod čarou.

Redakce MKP

Život a doba spisovatele Josefa Čapka v datech

1887

Narozen 28. března v Hronově. Otec MUDr. Antonín Čapek (1855–1929), matka Božena, rozená Novotná (1866–1924). Sourozenci: Helena (1886–1961), provdaná Koželuhová, ovdověla, od roku 1930 provdaná Palivcová; Karel (1890–1938), ženatý od roku 1935 s Olgou Scheinpflugovou.

1892–1903

Do roku 1900 navštěvuje obecnou a měšťanskou školu v Úpici. V roce 1903 absolvuje německou dvouletou odbornou školu tkalcovskou ve Vrchlabí a následně pracuje rok jako dělník v úpické továrně F. M. Oberländera.

1904

Natřvalo se stěhuje do Prahy, kde studuje na Uměleckoprůmyslové škole.

1910

Seznamuje se se svou budoucí ženou Jarmilou Pospíšilovou a na podzim odjíždí do Paříže. Zde navštěvuje Colarossiho akademii. Společně s Karlem Čapkem v Paříži rozepsali první verzi dramatu Loupežník.

1911

Vrací se s bratrem ze společných cest po Evropě a po rozbrojích ve spolku Mánes se stává jedním ze zakladatelů Skupiny výtvarných umělců. Později rediguje jejich Umělecký měsíčník a o rok později i měsíčník Mánes.

1917–1921

Pracuje jako redaktor v Národních listech a do roku 1939 i Lidových novinách.

1918

Patří k zakládajícím členům výtvarně umělecké skupiny Tvrdošíjní.

1919

3. května se po devítileté známosti žení s Jarmilou Pospíšilovou.

1939

1. září je zatčen a uvězněn gestapem, 9. září je převezen do koncentračního tábora Dachau a 26. září do Buchenwaldu. Zde od roku 1941 pracuje v malířské a písmomalířské dílně.

1942

26. června je přemístěn do koncentračního tábora v Sachsenhausenu, kde opět pracuje v malířské dílně. Tajně překládá anglickou, španělskou a norskou poezii. V prosinci píše svou první rozsáhlou báseň Za bratrem Karlem.

1945

25. února je převezen do tábora v Bergen-Belsenu. Zde umírá na skvrnitý tyfus. Přesné datum smrti ani skutečné místo posledního odpočinku Josefa Čapka neznáme, jeho symbolický hrob se nachází na Vyšehradském hřbitově v Praze.

Vzhledem k tomu, že se tělesné ostatky Josefa Čapka nikdy nenašly, probíhalo řízení o prohlášení za mrtvého, na jehož konci bylo roku 1948 stanoveno úřední datum úmrtí na 30. dubna 1947.

První vydání knih Josefa Čapka

1911

– Lásky hra osudná (společně s Karlem Čapkem)

1916

– Zářivé hlubiny a jiné prózy (společně s Karlem Čapkem)

1917

– Lelio

1918

– Krakonošova zahrada (společně s Karlem Čapkem)

1920

– Nejskromnější umění

1922

– Ze života hmyzu (společně s Karlem Čapkem)

1923

– Pro delfína

1923

– Země mnoha jmen

1927

– Adam Stvořitel (společně s Karlem Čapkem)

1929

– Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech

1930

– Stín kapradiny

1932

– Dobře to dopadlo aneb Tlustý pradědeček, lupiči a detektivové

1935

– Jak se dívat na moderní obrazy

1936

– Kulhavý poutník

1938

– Umění přírodních národů

1946

– Básně z koncentračního tábora (vydáno posmrtně)

1947

– Psáno do mraků (vydáno posmrtně)

1954

– Povídejme si, děti (vydáno posmrtně)

Josef Čapek
Ledacos
(fejetony)

Edice Bratři Čapkové
Obálka Alena Kubíková
Redakce Jaroslava Bednářová

Vydala **Městská knihovna v Praze**
Mariánské nám. 1, 115 72 Praha 1

V MKP 1. vydání
Verze 1.0 z 19. 1. 2018

ISBN 978-80-7587-617-1 (epub)
ISBN 978-80-7587-618-8 (pdf)
ISBN 978-80-7587-619-5 (prc)
ISBN 978-80-7587-620-1 (html)